

SZÍNHÁZ



**Kritikusdíj
2013/2014**

THEALTER Fesztivál

**Kováts
Adél**

**INTERJÚK:
Csákányi Eszter
Urbán András
Matthias Lilienthal**

392 Ft

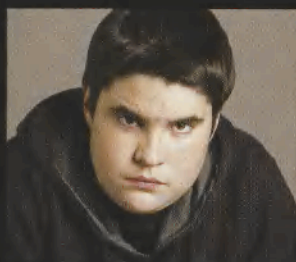


XLVII. évfolyam 10. szám

A MAGYAR HBO
SAJÁT GYÁRTÁSÚ SOROZATA

FELTÁRNI MINDEN TITKOT

TERÁPIA



ÚJ ÉVAD **HBO**[®]
OKTÓBER 27.

HBO GO^{*} A TELJES ELSŐ ÉVAD ÉS AZ ÚJ ÉVAD 1-5. RÉSZÉ
REGISZTRÁCIÓ NÉLKÜL MEGTEKINTHETŐ.* HBO.HU/TERAPIA



TITKAINK
Kritikusdív

Schiller Kata felvétele

(2. oldal)



OCTOPUS TAROT
LABIRINTUS / Élőkép Társulat

Mucsy Szilvia felvétele

(22. oldal)



MATTHIAS LILIENTHAL
A kurátori munkáról

(43. oldal)

A Színkritikusok Díja 2013/2014

Magyar játékszín

18 Jászay Tamás: Párbeszédben
24. THEALTER Fesztivál, Szeged

22 Komjáthy Zsuzsanna: Identitás-útesztöben
Élőkép Társulat: *Octopus Tarot Labirintus*

Interjú

25 Kovács Dezső: „Ha agyában és szívében is rend van”
Beszélgetés Kovács Adéllal

30 Artner Szilvia (Sisso): Mindenki hazament, kivéve minket
Beszélgetés Urbán Andrásal

34 Kozár Alexandra: Kicsit elegendem van a bizonytalanságból
Beszélgetés Csákányi Eszterrel

Tánc

38 Szemessy Kinga: Pletykázkodás a Gagáról
Az ötvenéves Batsheva Dance Company

40 Petrova Mira: „CoolBerg” Balett
A Cullberg Ballet hétköznapijai

Világszínház

43 Totális változás ment végbe
Matthias Lilienthal a kurátori munkáról

Könyv

47 P. Müller Péter: A provokatív állapot
Darida Veronika: *Jeles András és a katasztrófa színháza*

A címlapon: Kovács Adél. Schiller Kata felvétele

színház

MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG | ORSZÁGOS
SZÍNHÁZTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉS INTÉZET

XLVII. évfolyam 10. szám
2014. október

Megjelenik havonta
XLVII. évfolyam
HU-ISSN 0039-8136

www.szinhaz.net

FŐSZERKESZTŐ: KOLTAI TAMÁS. FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: TOMPA ANDREA (világszínház). A SZERKESZTŐSÉG: CSOMOR MÁRTONNÉ (szerkesztőségi titkár); HERNER DÁNIEL (technikai munkatárs); KONCZ ZSUZSA, SCHILLER KATA (képszerkesztő); KUTSZEGI CSABA (tánc, színhaz.net). Szerkesztőség és kiadó (SZÍNHÁZ ALAPÍTVÁNY): 1126 Budapest, XII., Böszörményi út 30-32. D épület 1. lépcsőház, II. emelet 8.; Telefon/fax: 214-5937, 225-1775; (bankszámlaszám: 10402166-21624669-00000000), <http://www.szinhaz.net>; e-mail: szinhaz.folyoirat@t-online.hu; Felelős kiadó: KOLTAI TAMÁS

Terjeszti LAPKER Rt. és alternatív terjesztők. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető a szerkesztőségben, közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII., Orczy tér 1. Tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu. Pénzforgalmi jelzőszám: 11991102-02102799. Előfizetés egy évre: 3900 Ft – Egy példány ára: 392 Ft.

Tipográfia: Kálmán Tünde. Nyomdai előkészítés: Dupla Studio.
A nyomás készült: Multiszolg Bt., Vác

TÁMOGATÓK:
Nemzeti Kulturális Alap



Magyar Színházi Portál
www.szinhaz.hu

A Színkritikusok Díja 2013/2014

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK

A legjobb előadás: TITKAINK

(Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)

A legjobb rendezés: HAMLET

(Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CHICAGO

(Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette)

A legjobb független színházi előadás: IRTÁS

(Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: BORIBON ÉS

ANNIPANNI (Budapest Bábszínház,
rendezte: Ellinger Edina)

A legjobb női főszereplő: SZANDTNER ANNA

(Stuart Mária, Örkény István Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FODOR TAMÁS

(I. Erzsébet, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás –
FÜGE Produkció - Szkéné Színház)

A legjobb női mellékszereplő: BOZÓ ANDREA

(Bányavíz, Szkéné Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KASZÁS GERGŐ

(I. Erzsébet, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE
Produkció – Szkéné Színház) és KRISZTIK CSABA

(Lear király, Vörösmarty Színház, Székesfehérvár és
Irtás, Forte Társulat – Szkéné Színház)

A legjobb díszlet: A REVIZOR (Vígyszínház –

Szputnyik Hajózási Társaság, tervezte: Balázs Juli)

A legjobb jelmez: STUART MÁRIA

(Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili,
Kálmán Eszter)

A legjobb színházi zene: A KÉPZELT BETEG

(Örkény István Színház, Kovács Márton)

A legígéretesebb pályakezdő: LOVAS ROZI

Különdíj: A GANYMED GOES EUROPE alkotóinak

Életműdíj: FODOR TAMÁS

Ahogy tavaly, úgy idén is huszonhárom kritikuskolléga voksolt a harmincnyedik alkalommal kiosztott Színkritikusok Díjára. Komolyan vett játékunk szabályait ennyi év után is érdemes dióhéjban összefoglalni. Minden szavazónak legalább kilencven bemutatót kell látnia az évad terméséből, ez jogosítja fel a szavazólap kitöltésére. Az üres szavazólap tizenöt kategória szerepel. Kategóriánként három-három rubrika áll rendelkezésre, az első helyre beírt alkotó neve vagy előadás címe három pontot ér, a második kettőt, a harmadik egyet. Így születik meg 2011 óta A Színkritikusok Díjára jelöltek listája: minden kategóriában az első három (szavazategyenlőség esetén több) legmagasabb pontszámot szerzett művész vagy előadás listáját július végén tesszük közzé. Ők a kritikusok szerint az elmúlt évad legjobbjai, akik közül a díjat az vihethi haza, aki az adott kategóriában a legtöbb pontot gyűjtötte. Kivételes esetben – mint idén a legjobb férfi mellékszereplőknél – szavazategyenlőség alakul ki, ilyenkor megosztott díjat adunk át a néhány éve a közönség előtt is nyilvánossá tett Színkritikusdíj-átadó ünnepségen, melynek, ahogy tavaly, úgy idén is a Trafó – Kortárs Művészetek Háza adott otthont.

2011-ben új kategóriát alapítottunk: „A Színházi Kritikusok Céhe évente egyszer titkos szavazással életművéért kritikusköltséget adományozhat olyan, a színházművészet bármely területén kiemelkedőt alkotó, lezárt pályaszakasszal vagy pályával rendelkező hatvanöt év feletti művésznak (színész, rendező, tervező, dramaturg stb.), aki dokumentálhatóan sokat tett a magyar nyelvű színház fejlődéséért, eredményeiért, színvonalának emeléséért, és közvetve vagy közvetlenül hozzájárult, illetve hozzájárul a magyar színházművészet jövőjének alakításához, a fiatalabb színházi generációk neveléséhez, formálásához.” (Részlet az életműdíj szabályzatából.) 2011-ben Töröcsik Mari, 2012-ben Senkál Endre, 2013-ban Zsámbéki Gábor vette át a díjat. A tagság idén Fodor Tamásnak ítélte az elismerést.

A Színkritikusok Díja az utóbbi években jelentős változásokon esett át. Legfontosabb célunk, hogy a színházi szakmában magas presztízzsel rendelkező elismerés átadását a színháziak és a nézők közös, fontos ünnepévé, az évadkezdés kiemelkedő eseményévé tegyük. Ezt szolgálja a díjátadó „kinyitása” vagy a jelöltek, a díjazottak és az életműdíjas személyeknek széles körben történő kommunikációja, továbbá a külvilág számára többnyire láthatatlan, a céhtagok között azonban

folyamatosan zajló vita arról, hogy milyen kategóriákat kelle- ne-lehetne még bevezetni, vagyis melyek a kortárs színház- művészet azon területei, amelyeken a kiemelkedő teljesítme- nyekre szerény eszközeinkkel felhívhatjuk a figyelmet. A nézők, a színházcsinálók és a kritikuskollégák figyelmét egyaránt.

A kéttagú szavazatszámoló bizottság idén összesen 898 voksot számolt össze. A kritikusok 73 társulat, illetve színház 148 produkciójára szavaztak a különböző kategóriákban, a szavazólapokon összesen 120 színész neve szerepelt. Közel 40 tervező, egy híján 20 komponista, kereken 30 pályakezdő kapott voksot. Ők mindannyian nyertesek, függetlenül attól, hogy idén összesen tizenhatan vihettek haza díjat a Trafóból. Ami az évad kiemelkedő teljesítményeinek eloszlását illeti, a legtöbb jelölést, összesen tizenkettőt független csapatok kapták, míg az Örkény Színház nyolc jelölést, a Vígyszínház négy, a Katona József Színház három nominációt szerzett. A jelöltek között három vidéki és három határon túli magyar alkotót, illetve előadást találunk.

Ha tanulságot akarunk megfogalmazni, akkor az egyik, hogy a vidéki és a határon túli alkotók továbbra is háttérbe szorul- nak szavazólapjainkon: anyagi lehetőségeink arcpírítóan kor- látozottak, a lapok (színi)kritikára fordítható felületei folya- matosan csökkennek, útiköltséget egyetlen médium sem tud fizetni, s a színházak közül is csak néhány engedheti meg magának, hogy kritikusköltséget fuvarozzon (hogy melyik társulat tud erre áldozni, az talán a jelölésekben és a díjakban is fel- sejlik). Az anyagiakhoz visszatérve: idén először anonim fel- ajánlás után lehetőség nyílt arra, hogy a céh egy fiatal kriti- kuskollégát egész évadon keresztül ösztöndíjjal támogasson, ami nagyban segítette Varga Anikót abban, hogy a szavazás- hoz szükséges előadás-mennyiséget láthassa.

Az előző évad másik tanulsága, hogy a díj több mint három évtizedes történetében a Krétakör Színház (*Siráj*, *Peer Gynt*) után a Pintér Béla és Társulata a második független csapat, amely elnyeri a legjobb előadás díját. Ez egyben egy lehetsé- ges válasz is a két éve éppen Schilling Árpád által újra felve- tett kérdésre, miszerint van-e szükség önálló független szín- házi kategóriára a szavazólapon. A fogós kérdésre a most kez- dődő évad során igyekezzünk választ találni.

Jászay Tamás, Stuber Andrea (szavazatszámológók)

BOGÁCSI ERZSÉBET

- A legjobb új magyar dráma:** –
A legjobb előadás: FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)
A legjobb rendezés: A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: VADREGÉNY – INTO THE WOODS (Magyar Színház, rendezte: Harangi Mária)
A legjobb független színházi előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)
A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –
A legjobb női főszereplő: SZANDTNER ANNA (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – KERESKES ÉVA (*Meggyeskert*, Örkény István Színház) – PETRIK ANDREA (*Hedda Gabler*, Radnóti Miklós Színház)
A legjobb férfi főszereplő: LÁSZLÓ ZSOLT (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény István Színház) – FESZTBAUM BÉLA (*Az álomkommandó*, Vígyszínház/Pesti Színház)
A legjobb női mellékszereplő: KOVÁTS ADÉL (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház) – JORDÁN ADÉL (*Fényevők*, Katona József Színház) – STEFANOVICS ANGÉLA (*Titkaink*, Pintér Béla és Társulata)
A legjobb férfi mellékszereplő: KERESZTES TAMÁS (*Godot-va várva; Illaberek*, Katona József Színház) – VARJU KÁLMÁN (*Danton halála*, Vígyszínház) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*Hamlet*, Örkény István Színház)
A legjobb díszlet: A REVIZOR (Vígyszínház, tervezte: Balázs Juli) – HAMLET (Örkény István Színház, tervezte: Bagossy Levente) – HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBA (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Ambrus Mária)
A legjobb jelmez: FÉNYEVŐK/HEDDA GABLER (Katona József Színház/Radnóti Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – ANATOL ÉS A NŐK (Radnóti Miklós Színház, tervezte: Remete Kriszta) – AHOL A FARKAS IS JÓ (Katona József Színház/Kamra, tervezte: Tihanyi Ildi)
A legjobb színházi zene: STUART MÁRIA (Örkény István Színház, Kákonyi Árpád) – LUMPÁCIUSZ VAGABUNDUSZ (Vígyszínház, Bella Máté, Furák Péter)
A legígéretesebb pályakezdő: MÓRO CZ ADRIENN (*Chicago*, Centrál Színház)
Különdíj: ASCHER TAMÁS – rektori működéséért a Színház-és Filmművészeti Egyetemen

Makulátlant találni mindig nehezebb, mint egyszerűen jót vagy akár a – többihez képest – „legjobbat”. Kimondva-kimondatlan mégis a feddhetetlent szeretném fellelni, amikor a díjakra legérdemesebbek jelölésével küszködünk. Alighanem sikertelenül. Jómagam évadról évadra hadilábon állok a „legjobb magyar dráma” kategóriájával, hiszen ebből a műfajból egyre szűkösebb a merités, miközben az „egyszer használatos”, kötetben már nem maradandó szöveggöngyövek mindinkább elszaporodtak. S a „legjobb előadások” sem feltétlenül tökéletesek. A *Fényevőket* a „katonás” társulati minőség sorolja a mezőny élére. Míg *A revizort* inkább a rendezői kvalitás emeli ki. A *Vadregény – Into the Woods* erénye, hogy zenei vállalkozása és kivitelezése meghaladta azt a szintet, amelyre a hazai musicaljátszás túlnyomórészt képes. A *Titkaink* pedig azért méltó dobogós helyre, mert kiforrott egységét mutatja a – bemutatóról bemutatóra is – építkező gondolatnak és a kiérlelt játékmódnak. A díszlettervezők akkor esélyesek a „legjobbak” nevére, amikor olyan színpépet gondolnak el, amelyik nélkül nem működne, legalábbis szögesen másmilyen lenne az előadás (*A revizor*, *Hamlet*, *Hosszú út az éjszakába*). A jelmeztervezők is meghatározhatják egy színjáték világát, ki napjaink ízléséhez simuló hajdani korstílussal, ki pedig nyomatékosabb karakterjellemzéssel (*Fényevők*, *Hedda Gabler*, *Anatol és a nők*, *Ahol a farkas is jó*). Több komponistateljesítmény kíváncsokra az élbolyba, ha nem terjedne az a „próza” rendezői elvárás, hogy a könnyebben felkelhető tematikus asszociációk kedvéért ismert dallamokat kölcsönözzenek, jól

lehet az „idézetekkel” spékelt hangzó anyag legalább annyi invenciót követel egy zenei dramaturgiai rendszer felállításához, mint amikor minden eleme saját kútfőből eredeztethető. A szabadabba zeneszerzői lehetőséget a *Stuart Mária*ban kamatoztathatta Kákonyi Árpád, a játékhoz pontosan, szinte intellektuálisan idomulva, s azt is példázva, hogy a színpadi zene manapság – eredeti vagy átvett – melódiák nélkül is megél. Másféle feladat egy zenés vígjáték teljes hangszeres és vokális anyagának megkomponálása – még akkor sem csekélység, ha furcsamód a színlap legaljára sorolták a *Lumpáciusz Vagabundusz* zeneszerzőit, Bella Mátét és Furák Pétert, akik különösen a csavargók nyomában, a kocsmamielőben jeleskedtek, tértek el a műfaji kliséktől. Minden évadban a színészi alakítások azok, amelyek között talán a legkönnyebb „hibapont” nélkülieket felderíteni. Jó lelkiismerettel állíthatom, hogy a jelöltjeim emlékezetes, többen nagy formátumú szerepléssel tűntek ki. Voltak, akik a néző örömét az együttes játékuk kimagasló minőségével is tetézték, mint László Zsolt és Kováts Adél, partnerek a *Platonov* színpadán. Idei listámon a mellékszereplőket is mind főszereplőként jegyzem, azonos értékrendben.

BÓTA GÁBOR
Népszava

- A legjobb új magyar dráma:** PINTÉR BÉLA: TITKAINK – SZÉKELY CSABA: BANYAVÍZ – BRESTYÁNSZKI BOROS ROZÁLIA: VÖRÖS
A legjobb előadás: HAMLET (Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház, rendezte: Bocsárdi László) – VIKTOR, AVAGY A GYERMEKURALOM (Kolozsvári Állami Magyar Színház, rendezte: Silviu Purcărete) – AZ ÁRNYÉK NÉLKÜLI ASSZONY (Magyar Állami Operaház, rendezte: Szikora János)
A legjobb rendezés: ANYÁM TYÚKJA (Örkény István Színház, rendezte: Mácsai Pál) – FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – ILLABEREK (Katona József Színház, rendezte: Máté Gábor)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: AZ ÓRÜLT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Átrium Film-Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – A REVIZOR (Vígyszínház, rendezte: Bodó Viktor) – VADREGÉNY – INTO THE WOODS (Pesti Magyar Színház, rendezte: Harangi Mária)
A legjobb független színházi előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – ILJA PRÓFÉTA (Újvidéki Tanyaszínház, rendezte: Nagypál Gábor) – A FÉRFIAK SZEXUÁLIS VILÁGA (FÜGE – Dumaszház, rendezte: Bánki Gergely – Janklovics Péter – Vinnai András)
A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: BORIBON ÉS ANNI-PANNI (Budapest Bábszínház, rendezte: Ellinger Edina) – DOKTOR PROKTOR ÉS A HOLDKAMÉLEONOK (Kolibri Színház, rendezte: Novák János) – AZ ELÁSOTT KINCS (Szombathelyi Mesebólt Bábszínház, rendezte: Kovács Géza)
A legjobb női főszereplő: CSÁKÁNYI ESZTER (*Akit az istenek szeretnek*, Orlai Produkciós Iroda – Spinoza) – MARGITAI ÁGI (*Előtte az élet*, Rózsavölgyi Szalon) – BOTOS ÉVA (*Edith és Marlene*, Centrál Színház)
A legjobb férfi főszereplő: MÁTRAY LÁSZLÓ (*Hamlet*, Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház) – HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor; Az álomkommandó*, Vígyszínház, Pesti Színház) – KOVÁCS KRISZTIÁN (*A kutya különös esete*, Centrál Színház)
A legjobb női mellékszereplő: BÉKÉS ITALA (*Meggyeskert*, Örkény István Színház) – FALUSI MARIANN (*Chicago*, Centrál Színház) – CSOMÓS MARI (*Előtte az élet*, Rózsavölgyi Szalon)
A legjobb férfi mellékszereplő: KULKA JÁNOS (*Godot-va várva*, Katona József Színház) – GAZSÓ GYÖRGY (*A csillagos ég*, Radnóti Miklós Színház) – RAJHONA ÁDÁM (*Előtte az élet*, Rózsavölgyi Szalon)

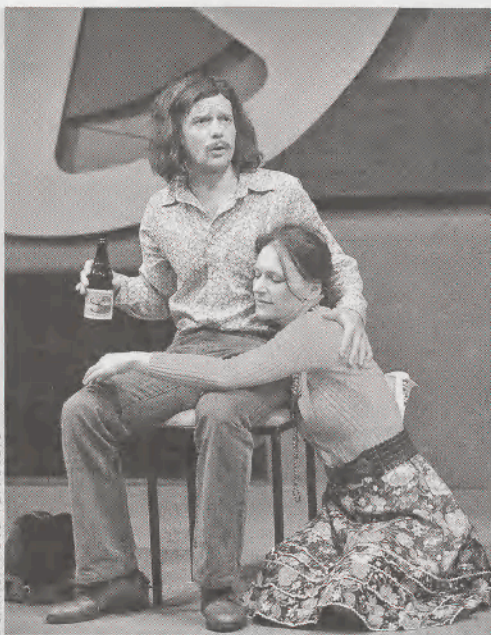
A legjobb díszlet: VIKTOR, AVAGY A GYERMEKURALOM (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Dragoş Buhagiar) – MESTERKURZUS (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Bukta Imre) – ILJA PRÓFÉTA (Újvidéki Tanyaszínház, tervezte: Boros Viktória)

A legjobb jelmez: VIKTOR, AVAGY A GYERMEKURALOM (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Dragoş Buhagiar) – DANTON HALÁLA (Vígyszínház, tervezte: Nagy Fruzsina) – VADREGÉNY – INTO THE WOODS (Pesti Magyar Színház, tervezte: Howard Lloyd)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: AZ ÓRÜLT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Átrium Film-Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – RÓMAI VAKÁCIÓ (Orlai Produkció, rendezte: Pelsőczy Réka)

A legjobb független színházi előadás: I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – MIELŐTT AZ ÉJ LESZÁLL! (k2 Színház, rendezte: Benkó Bence, Fábíán Péter)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: TÍZ EMELET BOL-



Schiller Kata felvétele



Schiller Kata felvétele

A legjobb új magyar dráma és előadás:
Titkaink (Pintér Béla)

A legjobb rendezés:
Hamlet (Örkény Színház)

A legjobb színházi zene: AZ EMBER KOMÉDIÁJA (Szabadkai Kosztolányi Dezső Színház, Bakos Árpád) – A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, Kovács Márton) – BŰNÖS TERMÉSZET (Színház- és Filmművészeti Egyetem, Kertész Endre)

A legígéretesebb pályakezdő: HEGYMEGI MÁTÉ (Színház- és Filmművészeti Egyetem, *Bűnös természet*) – BÁN BÁLINT (Színház- és Filmművészeti Egyetem, *Tajtékos napok*) – IFJ. VIDNYÁNSZKY ATTILA (Pesti Színház, Színház- és Filmművészeti Egyetem, *Vízkereszt, vagy amit akartok*)

Különdíj: KULCSÁR VIKTÓRIÁNAK a Jurányi Produkciós Közösségi Inkubátorházért – ZIMÁNYI ZSÓFIÁNAK a Rózsavölgyi Szalonért – KOCH ANDREÁNAK, MAGÁCS LÁSZLÓNAK az Átrium Film-Színházért

CSÁKI JUDIT Revizor; Népszabadság

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – MOHÁCSI JÁNOS–MOHÁCSI ISTVÁN: A KÉPZELT BETEG – RÉCZEI TAMÁS: SZERELEM

A legjobb előadás: HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – A REVIZOR (Vígyszínház, rendezte: Bodó Viktor) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)

A legjobb rendezés: A TANÍTÓNŐ (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Rusznyák Gábor) – HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor) – A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, rendezte: Mohácsi János)

DOGSÁG (Budapest Bábszínház, rendezte: Kovács Petra Eszter) – CSODA ÉS KÓZSA (Örkény István Színház, rendezte: Mácsai Pál)

A legjobb női főszereplő: TROKÁN NÓRA (*Hosszú út az éjszakába*, Katona József Színház, Kecskemét) – KOVÁTS ADÉL (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház) – LOVAS ROZI (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet*, VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény István Színház) – HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor*, Vígyszínház)

A legjobb női mellékszereplő: JORDÁN ADÉL (*A végítélet napja*, Katona József Színház) – POGÁNY JUDIT (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – STEFANOVICS ANGÉLA (*Titkaink*, Pintér Béla és Társulata)

A legjobb férfi mellékszereplő: GÁLFFI LÁSZLÓ (*Hamlet*, Örkény István Színház) – POROGI ÁDÁM (*Hosszú út az éjszakába*, Katona József Színház, Kecskemét) – GYABRONKA JÓZSEF (*A képzelten beteg*, Örkény István Színház)

A legjobb díszlet: A REVIZOR (Vígyszínház, tervezte: Balázs Juli) – HAMLET (Örkény István Színház, tervezte: Bagossy Levente) – HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBA (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Ambrus Mária)

A legjobb jelmez: HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBA (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Benedek Mari) – A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, tervezte: Remete Krisztina) – AZ ÓRÜLT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Átrium Film-Színház, tervezte: Tihanyi Ildi)

A legjobb színházi zene: VÁLASSZUNK PÁRT!/STUART MÁRIA (HOPPart/Örkény István Színház, Kákonyi Árpád) – A REVIZOR (Vígyszínház, Klaus von Heydenaber) – A FÉNY-

EVŐK/A CSILLAGOS ÉG (Katona József Színház/ Radnóti Miklós Színház, Kovács Márton)

A legígéretesebb pályakezdő: LOVAS ROZI (Miskolci Nemzeti Színház: *A tanítónő; Sirály*) – IFJ. VIDNYÁNSZKY ATTILA (Vígyszínház: *Vízkereszt vagy amit akartok*) – NAGY NORBERT (Forte Társulat – Szkéné Színház: *Irtás*)

Különdíj: k2 SZÍNHÁZ a Brecht-előadásért és az eddigi munkáért – ZIMÁNYI ZSÓFIA, a Nádas-előadásért és a Spiró-előadásért – KATONA JÓZSEF SZÍNHÁZ a KP beszélgetéssorozatért

A legjobb női főszereplő: SZANDTNER ANNA (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – HÁMORI GABRIELLA (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – KOVÁTS ADÉL (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház)

A legjobb férfi főszereplő: LÁSZLÓ ZSOLT (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény István Színház) – HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor*, Vígyszínház)

A legjobb női mellékszereplő: UDVAROS DOROTTYA (*Ahogy tetszik*, Nemzeti Színház) – SPIEGL ANNA (*Stuart*



A legjobb zenés/szórakoztató előadás:
Chicago (Centrál Színház)

A legjobb női főszereplő: Szandtner Anna
a Stuart Máriában (Örkény Színház)

CSIZNER ILDIKÓ Critikai Lapok

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – BRÉSTYÁNSZKI BOROS ROZÁLIA: VÖRÖS – FORGÁCH ANDRÁS: SZORUL A HUROM

A legjobb előadás: PLATONOV (Radnóti Miklós Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)

A legjobb rendezés: STUART MÁRIA (Örkény István Színház, rendezte: Gáspár Ildikó) – HAMLET (Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház, rendezte: Bocsárdi László) – LEAR KIRÁLY (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, rendezte: Bagó Bertalan)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Bocsik Yvette) – A CSILLAGOS ÉG, AVAGY A NEMZETKÖZI SIKERRE VALÓ TEKINTET (Radnóti Miklós Színház, rendezte: Mohácsi János) – ÁTRIUM-KLORID (Átrium Film-Színház, rendezte: Néder Panni)

A legjobb független színházi előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Társulás – FÜGE Produkció, rendezte: Szikszai Rémsz) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: ÜVEGFAL MÖGÖTT (Katona József Színház, rendezte: Kovács D. Dániel) – MINDENTLÁTÓ KIRÁLYLÁNY (Vaskakas Bábszínház és Jászai Mari Színház, Tatabánya, rendezte: Kolozsi Angéla) – TRISZTÁN ÉS IZOLDA (Budapest Bábszínház, Csizmadia Tibor)

Mária, Örkény István Színház) – GYÖNGYÖSSY KATALIN (*A salemi boszorkányok*, Győri Nemzeti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: GÁLFFI LÁSZLÓ (*Hamlet*, Örkény István Színház) – KRISZTIK CSABA (*Irtás*, Forte Társulat – Szkéné Színház) – KASZÁS GERGŐ (*I. Erzsébet*, VÁDLI Társulás – FÜGE Produkció)

A legjobb díszlet: STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – AHOGY TETSIK (Nemzeti Színház, tervezte: Helmut Stürmer) – HAMLET (Örkény István Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – DANTON HALÁLA (Vígyszínház, tervezte: Nagy Fruzsina) – A SALEMI BOSZORKÁNYOK (Győri Nemzeti Színház, tervezte: Vereckei Rita)

A legjobb színházi zene: URBI ET ORBI (HOPPart Társulat, Kovács Márton) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, Kákonyi Árpád) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Társulás – FÜGE Produkció, Monori András)

A legígéretesebb pályakezdő: LOVAS ROZI (Miskolci Nemzeti Színház, *A tanítónő*) – ANDRUSKO MARCELLA (Radnóti Színház, *Platonov*) – SZILÁGYI CSENGE (Centrál Színház, *Chicago*)

Különdíj: Az ANYÁM TYÚKJA I. alkotói a lélektől lélekgig közvetített versszínházért – A GANYMEDES-program a művészeti ágak különleges hangulatú összekapcsolásáért – ZIMÁNYI ZSÓFIA a Rózsavölgyi Szalon igényes színházi produkcióiért

186 előadást láttam az elmúlt színházi évadban. 114 budapesti, 49 vidéki és 23 határon túli produkcióból válogattam ki a számomra legtöbbet adó előadásokat, alkotókat. Vállaltan szubjektíven, szigorúan a színházi értékrendem alapján. Így fordulhat elő, hogy voksaim jelentős részét az Örkény és

a Radnóti előadásaira adtam, mert véleményem szerint mindkét színház kiemelkedően jó évadot tudhat maga mögött. És erős szezonja volt a székesfehérvári Vörösmarty Színháznak is. Sajnálom, hogy nem kerülhetett az általam nomináltak közé a Bodó Viktor rendezte *A revizor*, Bagó Bertalan győri *A salemi boszorkányok*-rendezése, a Rusznyák Gábor jegyezte miskolci *A tanítónő*, a kolozsváriak *Csipke*-előadása, amit Mezei Kinga állított színpadra, a Tünet Együttes *Közhely, élet-disco* előadása Arday Petra rendezésében vagy a Katona produkciói közül *A végítélet napja* (rendező: Bagossy László), az *Illaberek* (rendező: Máté Gábor) vagy a *Pillangó*, amit Horváth Csaba vitt színre Székesfehérváron.

Feltétlenül ki kell emelnem Keresztes Tamás teljesítményét, aki mind Thomas Hudetz állomásfőnökként, mind Mozartként kimagasló nyújtott. És ott volt mellette Kulka János Salierije, de Pozzójáról se feledkezzünk meg. Erőt próbáló feladatot teljesített Csőre Gábor Toldiként, és ragyogó volt Köles Ferenc Chandebise/Poche kettős szerepében. Tetszett Hüse Csaba György királya *A király beszédében*, és elegánsan ironikus volt Fodor Tamás I. Erzsébet bőrébe bújva. És ott volt Csujja Imre Poloniusa és szózatoss versmondása az *Anyám tyúkjában*. Nem hagyhatom ki a sorból Mátray László sepsiszentgyörgyi Hamletjét vagy Pálffy Tibor Claudiusát sem. A kolozsváriak *Viktor, avagy a gyermekuralom* előadásában Dimény Áron és Bogdán Zsolt alakítása lehetett volna dobogós.

Margitai Ági és Csomós Mari életigenlő kettőse az *Előttem* az életben szintén az évad nagy alakításai közé sorolható. Csakúgy, mint Takács Kati és Bánfalvi Eszter két titokzatos nőalakja a *Szorul a hurokban*. Jó formát futott Jordán Adél a Katonában, de mintha a *Chicago* Velma Kellyjét is rá szabták volna. Tompos Kátyával kiváló párost alkottak. Móróczi Adrienn hasonlóan jó Roxie Hart volt Schell Judittal párban. Stefanovics Angéla, Szamosi Zsófia és Csákányi Eszter a *Titkaink* kiválóságai. Lovas Rozira is oda kellett figyelni a *Tanítónőben*, az *Amadeusban*, csakúgy, mint Törőcsik Franciska Zsuzsikájára a *Pillangóban*. És feltétlenül meg kell említeni a szabadkai G. Erdélyi Herminát a Vörösbén, Krizsán Szilviát az újvidéki *A patkányokban*, Benedek Ágneszt a sepsiszentgyörgyi *Hamletben* és a *Macska a forró bádogtőn*-ben.

Sok jó történet ebben az évadban. Hujjogtam, dobogtam, vörösrre tapsoltam a tenyerem. Felejthetetlen pillanatokkal gazdagodtam.

Sok rossz történet ebben az évadban. De ezekről nem itt és most kell beszélnem...

DÖMÖTÖR ADRIENNE

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: SZERETIK A BANÁNT, ELVTÁRSÁK?

A legjobb előadás: AZ ÁLOMKOMMANDÓ (Vígyszínház, rendezte: Szász János) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor) – HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László)

A legjobb rendezés: A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, rendezte: Mohácsi János) – ÍPHIGENEIA TAURISZBAN (Magyar Állami Operaház, rendezte: Alföldi Róbert) – ALKÉSZTISZ (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata, rendezte: Sorin Militaru)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – RÓMAI VAKÁCIÓ (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Pelsőczy Réka) – LUMPACIUSZ VAGABUNDUSZ (Vígyszínház, rendezte: Eszenyi Enikő)

A legjobb független színházi előadás: IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – NEMZETI VEGYESBOLT (KoMa Társulat, rendezte: Dömötör Tamás)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: CSODA ÉS KÓZSA (Örkény István Színház, rendezte: Mácsai Pál) – TRISZTÁN ÉS IZOLDA (Budapest Bábszínház, rendezte: Csizmadia Tibor) – NINCSENAPÁM, SEANYÁM (Stúdió „K”, rendezte: Vidovszky György)

A legjobb női főszereplő: KERESKES ÉVA (*Meggyeskert*, Örkény István Színház) – SZANDTNER ANNA (*Yvonne, burgundi hercegnő*, Ódry Színpad) – SÖPTEI ANDREA (*Elsőtétítés*, Rózsavölgyi Szalon)

A legjobb férfi főszereplő: FESZTBAUM BÉLA (*Az álokkommandó*, Vígyszínház) – FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet*, VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény István Színház)

A legjobb női mellékszereplő: TOMPOS KÁTIA (*István, a király*, Zikkurat Színpadi Ügynökség) – TORNAY ILDIKÓ (*Az álokkommandó*, Vígyszínház) – ELOR EMINA (*A patkányok*, Újvidéki Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KRISZTIK CSABA (*Irtás: Lear király*, Forte Társulat – Szkéné Színház/Vörösmarty Színház, Székesfehérvár) – KÖLES FERENC (*Bányavakság*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár – Pécsi Nemzeti Színház) – JORDÁN TAMÁS (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház)

A legjobb díszlet: JOHANNA A MÁGLYÁN (Nemzeti Színház, tervezte: Olekszandr Bilozub) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, tervezte: Balázs Juli) – WOYZECK (Miskolci Nemzeti Színház, tervezte: Béres Attila, Sáfárik Tamás)

A legjobb jelmez: I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház, tervezte: Kiss Julcsi) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, tervezte: Benedek Mari) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: FÉNYEVŐK (Katonai József Színház, Kovács Márton)

A legígéretesebb pályakezdő: BORBÉLY ALEXANDRA – NAGY DÁNIEL VIKTOR – LOVAS ROZI

Különdíj: SEBESTYÉN ABA (*Szeretik a banánt, elvtársak?* a monodráma előadása és a bemutató létrejöttében játszott szerepe)

FRAUENHOFFER GYÖRGY www.fidelio.hu

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – MOHÁCSI ISTVÁN–MOHÁCSI JÁNOS: A CSILLAGOS ÉG – ILLABEREK

A legjobb előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE, rendezte: Szikszai Rémusz) – HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László)

A legjobb rendezés: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – DEMENCIA (Proton Színház, rendezte: Mundruczó Kornél) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: ÍPHIGENEIA TAURISZBAN (Magyar Állami Operaház, rendezte: Alföldi Róbert) – CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – AZ ÓRÜLT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Átrium Film-Színház, rendezte: Alföldi Róbert)

A legjobb független színházi előadás: I. ERZSÉBET (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE produkció, rendezte: Szikszai Rémusz) – DEMENCIA (Proton Színház, rendezte: Mundruczó Kornél) – LENZ (Trojka Színházi Társulás, rendezte: Soós Attila)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: EGYMILLIÓ (Káva Kulturális Egyesület)

A legjobb női főszereplő: SZANDTNER ANNA (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – PETRIK ANDREA (*Hedda Gabler*, Radnóti Miklós Színház) – KERESKES ÉVA (*Meggyeskert*, Örkény István Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet*, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE produkció) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény István Színház) – FESZTBAUM BÉLA (*Az álokkommandó*, Vígyszínház)

A legjobb női mellékszereplő: SZANDTNER ANNA (*A képzelte beteg*, Örkény István Színház) – VARGA MÁRIA (*Pillangó*, Vörösmarty Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: ZNAMENÁK ISTVÁN (*A képzelte beteg*, Örkény István Színház) – KERESZTES TAMÁS (*Godot-ra várva*, Katona József Színház) – NAGYPÁL GÁ-

BOR (*I. Erzsébet*, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE produkció)

A legjobb díszlet: AZ ÁRNYÉK NÉLKÜLI ASSZONY (Magyar Állami Operaház, tervezte: Hoesnyi Balázs) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – HAMLET (Örkény István Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: AZ ŐRÜLT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Átrium Fim-Színház, tervezte: Tihanyi Ildi) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: A CSILLAGOS ÉG (Radnóti Miklós Színház, Kovács Márton) – A VÖRÖS TEHÉN (Fischer Iván)

A legígéretesebb pályakezdő: SOÓS ATTILA (*Lenz*) – FEHÉR LÁSZLÓ (*Meggyeskert*) – TÖRŐCSIK FRANCISKA (*Pillangó*)

Küldöndj: KULCSÁR VIKTÓRIA – KÁVA KULTURÁLIS EGYESÜLET – PINTÉR BÉLA ÉS TÁRSULATA

JÁSZAY TAMÁS

Revizor

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – MOHÁCSI ISTVÁN–MOHÁCSI JÁNOS: A CSILLAGOS ÉG

A legjobb előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik hajózási Társulás, rendezte: Bodó Viktor) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba)

A legjobb rendezés: A TANÍTÓNÓ (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Rusznyák Gábor) – NEOPLANTA (Újvidéki Színház, rendezte: Urbán András)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: RÓMAI VAKÁCIÓ (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Pelsőczy Réka) – HITTED VOLNA? (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Verebes István) – AKIT AZ ISTENEK SZERETNEK (Orlai Produkciós Iroda)

A legjobb független színházi előadás: IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – DEMENCIA (Proton Színház, rendezte: Mundruczó Kornél)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: HAMUPIPÓKE (Ciróka Bábszínház, rendezte: Vidovszky György) – TÚZOLTÓ LESZEL S KATONA! (Móricz Szigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Novák Eszter, Forgács Péter) – BORIBON ÉS ANNIPANNI (Budapest Bábszínház, rendezte: Ellinger Edina)

A legjobb női főszereplő: LOVAS ROZI (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet*, VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény Színház) – HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor*, Vígyszínház)

A legjobb női mellékszereplő: ALBERT CSILLA (*Viktor, avagy a gyermekuralom*, Kolozsvári Állami Magyar Színház) – CSÁKÁNYI ESZTER (*Titkaink*, Pintér Béla és Társulata) – VARGA MÁRIA (*Pillangó*, Vörösmarty Színház, Székesfehérvár)

A legjobb férfi mellékszereplő: KRISZTIK CSABA (*Irtás*, Forte Társulat – Szkéné Színház) – GÁLFFI LÁSZLÓ (*Hamlet*, Örkény István Színház)

A legjobb díszlet: A REVIZOR (Vígyszínház, tervezte: Balázs Juli) – VIKTOR, AVAGY A GYERMEKURALOM (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Dragoş Buhagiar) – A VÉGÍTÉLET NAPJA (Katona József Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Benedek Mari) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: AZ EMBER KOMÉDIÁJA (Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka, Bakos Árpád) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, Ökrös Csaba) – HAMUPIPÓKE (Ciróka Bábszínház, Monori András)

A legígéretesebb pályakezdő: LOVAS ROZI (Miskolci Nemzeti Színház, *A tanítónő*) – KOVÁCS D. DÁNIEL (Szputnyik Hajózási Társulás, *Reflex*) – NAGY NORBERT (Forte Társulat – Szkéné Színház, *Irtás*)

Küldöndj: GANYMED GOES EUROPE / Szépművészeti Múzeum – k2 SZÍNHÁZ – DOLLÁR PAPA GYERMEKEI

KÁLLAI KATALIN

A legjobb új magyar dráma: MOHÁCSI ISTVÁN–MOHÁCSI JÁNOS: A KÉPZELT BETEG (Molière úr után, helyett és neki is)

A legjobb előadás: A REVIZOR (Vígyszínház, rendezte: Bodó Viktor) – HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb rendezés: FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – HAMLET (Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház, rendezte: Bocsárdi László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CUDAR VILÁG (MAGNÁS MISKA) (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Czukor Balázs) – A MOSOLY ORSZÁGA (Budapesti Operettszínház, rendezte: Kerényi Miklós Gábor) – RÓMAI VAKÁCIÓ (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Pelsőczy Réka)

A legjobb független színházi előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –

A legjobb női főszereplő: JÁRÓ ZSUZSA (*A revizor*, Vígyszínház) – KEREKES ÉVA (*Meggyeskert*, Örkény István Színház) – PÁLMAI ANNA (*Fényevők*, Katona József Színház)

A legjobb férfi főszereplő: HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor*, Vígyszínház) – KERESZTES TAMÁS (*A végítélet napja*, Katona József Színház) – GÁLFFI LÁSZLÓ (*A Kék Angyal, avagy Egy zsarnok vége*, Örkény Színház)

A legjobb női mellékszereplő: CSÁKÁNYI ESZTER (*Titkaink*, Pintér Béla és Társulata) – SZANDTNER ANNA (*Meggyeskert*, Örkény István Színház) – VLAHOVICS EDIT (*Cudar világ [Mágnás Miska]*, Weöres Sándor Színház, Szombathely)

A legjobb férfi mellékszereplő: POROGI ÁDÁM (*Hosszú út az éjszakába*, Katona József Színház, Kecskemét) – HEVÉR GÁBOR (*Danton halála*, Vígyszínház) – HIRTLING ISTVÁN (*Elsötétítés*, Rózsavölgyi Szalon)

A legjobb díszlet: A REVIZOR (Vígyszínház, Balázs Juli) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – A VÉGÍTÉLET NAPJA (Katona József Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: TÉLI UTAZÁS (Vígyszínház, tervezte: Benedek Mari) – GODOT-RA VÁRVA (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – LEAR KIRÁLY (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Vereckei Rita)

A legjobb színházi zene: A REVIZOR (Vígyszínház, Klaus von Heydenaber) – FÉNYEVŐK (Katona József Színház, Kovács Márton)

A legígéretesebb pályakezdő: IFJ. VIDNYÁNSZKY ATTILA (Pesti Színház, *Vízkereszt*) – BACH KATA (Vígyszínház, *Téli utazás*)

Küldöndj: VÁRI ÉVA a *Rose* című előadásért – ORLAI PRODUKCIÓS IRODA

KARSAI GYÖRGY

Színház- és Filmművészeti Egyetem

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – MOHÁCSI ISTVÁN: A CSILLAGOS ÉG, AVAGY A NEMZETKÖZI SIKERRE VALÓ TEKINTET – RÉCZEI TAMÁS: SZERELEM

A legjobb előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)

A legjobb rendezés: FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – HAMLET (Örkény István Színház)



Eder Vera felvétele

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:
Boribon és Annipanni (Budapest Bábszínház)



Szkárosy Zsuzsa felvétele

A legjobb férfi mellékszereplő:
Kaszás Gergő az I. Erzsébetben...

ház, rendezte: Bagossy László) – HAMLET (Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház, Bocskárdi László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CUDAR VILÁG (MAGNÁS MISKA) (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Czukor Balázs) – 39 LÉPCSŐFOK (Pécsi Nemzeti Színház, rendezte: Horgas Ádám) – CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette)

A legjobb független színházi előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – VIHAROK (k2 Színház, rendezte: Benkő Bence – Fábián Péter)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: RÓZSA ÉS IBOLYA (Vojtina Bábszínház, rendezte: Bartal Kiss Rita) – NINCSEN-APÁM, SEANYÁM (Stúdió „K”, rendezte: Vidovszky György) – OZ, A NAGY VARÁZSLÓ (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Halasi Dániel)

A legjobb női főszereplő: CSÁKÁNYI ESZTER (*Titkaink*, Pintér Béla Társulata) – OSTORHÁZI BERNADETT (*Irtás*, Forte Társulat – Szkéné Színház) – BOZÓ ANDREA (*Bánjavíz*, Szkéné Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet*, VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény István Színház) – KOCSIS GERGŐ (*Fényevők*, Katona József Színház)

A legjobb női mellékszereplő: JORDÁN ADÉL (*Fényevők*, Katona József Színház) – D. ALBU ANNAMÁRIA (*Hamlet*, Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház) – STEFANOVICS ANGÉLA (*Titkaink*, Pintér Béla és Társulata)

A legjobb férfi mellékszereplő: FESZTBAUM BÉLA (*Az álomkommandó*, Pesti Színház) – KÖLES FERENC (39 lépcsőfok, Pécsi Nemzeti Színház) – KULKA JÁNOS (*Godot-ra várva*, Katona József Színház)

A legjobb díszlet: FÉNYEVŐK (Katona József Színház, tervezte: Khell Zsolt) – ALKÉSZTISZ (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház, tervezte: Cristian Marin) – HAMLET (Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház, tervezte: Bartha József)

A legjobb jelmez: A REVIZOR (Vígyszínház, tervezte: Nagy Fruzsina) – I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház, tervezte: Kiss Julcsi) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, Kovács Márton) – PARASZTOPERA (Temesvári Csiky Gergely Színház, Darvas Benedek)

A legígéretesebb pályakezdő: NAGY DÁNIEL VIKTOR (*Római vakáció*, Orlai Produkciós Iroda) – PALLAGI MELITTA (*Mielőtt az éj leszáll; Viharok*, k2 Színház) – LOVAS ROZI (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház)

Különdíj: az ANYÁM TYÚKJA I. előadásért az Örkény István Színház társulatának – a k2 SZÍNHÁZ létrehozásáért, előadásaiért

KOLTAI TAMÁS Színház; Élet és Irodalom

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK
A legjobb előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)

A legjobb rendezés: STUART MÁRIA (Örkény István Színház, rendezte: Gáspár Ildikó)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: AZ ÓRULT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Átrium Film-Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – IGENIS, MINISZTERELNÖK ÚR (Kultúrbrigád – Átrium Film-Színház, rendezte: Znamenák István)

A legjobb független színházi előadás: I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: BORIBON ÉS ANNI-PANNI (Budapest Bábszínház, rendezte: Ellinger Edina)

A legjobb női főszereplő: SZIRTES ÁGI (*Szép napok*, Katona József Színház)

A legjobb férfi főszereplő: CSŐRE GÁBOR (*Toldi*, Pesti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: BÉKÉS ITALA (*Meggyeskert*, Örkény István Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: DERZSI JÁNOS (*Mesterkurzus*, Vörösmarty Színház, Székesfehérvár)

A legjobb díszlet: STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili – Kálmán Eszter)

A legjobb jelmez: A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, tervezte: Nagy Fruzsina)

A legjobb színházi zene: A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, Klaus von Heydenaber)

A legígéretesebb pályakezdő: PÁMER CSILLA (Szabadkai Népszínház, *Tapasztalt asszony*)

Különdíj: –

KOVÁCS BÁLINT

Magyar Narancs; egyfelvonas.postr.hu (Origo színház)

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – SZÉKELY CSABA: BÁNYAVÍZ – SZABÓ BORBÁLA: NINCSEN-APÁM, SEANYÁM

A legjobb előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik



... és Krisztián Csaba az Irtásban
(Forte, Szkéné)



A legjobb férfi főszereplő és életműdíj: Fodor Tamás
az I. Erzsébetben (Nagypál Gáborral – Vádli, FÜGE, Szkéné)

Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor) – HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László)
A legjobb rendezés: IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – MEGGYESKERT (Örkény István Színház, rendezte: Zsótér Sándor) – WOYZECK (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Béres Attila)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: A KUTYA KÜLÖNÖS ESETE AZ ÉJSZAKÁBAN (Centrál Színház, rendezte: Puskás Tamás) – AMADEUS (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Szikszai Rémusz) – JAM (Hups Crew)
A legjobb független színházi előadás: BŰN ÉS BŰNHŐDÉS (SZFE – TÁP Színház, rendezte: Fehér Balázs Benő) – BÁNYAVÍZ (Szkéné Színház, rendezte: Csizmadia Tibor) – MIELŐTT AZ ÉJ LESZÁLL! (k2 Színház, rendezte: Fábíán Péter – Benkó Bence)
A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: AZ EMLÉKEZÉS DRÁMAI (KÁRPÓTLÁS, SZOBOR, ÜRES LAP, JELENTÉS) (Káva Kulturális műhely, rendezte: Romankovics Edit, Perényi Balázs, Seregelyi András) – HAMUPIPÓKE (Ciróka Bábszínház, rendezte: Vidovszky György) – NINCSEN APÁM, SEANYÁM (Stúdió „K”, rendezte: Vidovszky György)
A legjobb női főszereplő: CSÁKÁNYI ESZTER (*Titkaink/ Jövendőző állás, Pintér Béla és Társulata/ Csiky Gergely Színház, Kaposvár*) – KOVÁTS ADÉL (*Platonov, Radnóti Miklós Színház*) – OSTORHÁZI BERNADETT (*Irtás, Forte Társulat – Szkéné Színház*)
A legjobb férfi főszereplő: HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor, Vígszínház – Szputnyik Hajózási Társaság*) – POLGÁR CSABA (*Hamlet, Örkény István Színház*) – KOVÁCS KRISZTIÁN (*A kutya különös esete az éjszakában, Centrál Színház*)
A legjobb női mellékszereplő: BOZÓ ANDREA (*Bányavíz, Szkéné Színház*) – TÓKÉS NIKOLETT (*Május!; T / közérzet-játék, Dunaújvárosi Bartók Kamaraszínház/FÜGE*) – SZILÁGYI CSENGE (*A kutya különös esete az éjszakában, Centrál Színház*)
A legjobb férfi mellékszereplő: DÉVAI ZOLTÁN (*Leenane szépe, Csiky Gergely Állami Magyar Színház, Temesvár*) – KASZÁS GERGŐ (*I. Erzsébet; Bányavíz, VÁDLI Társulás – FÜGE – Szkéné Színház*) – FÁNDLY CSABA (*Bölcs Náthán, Csiky Gergely Színház, Kaposvár*)
A legjobb díszlet: HAMLET (Örkény István Színház, tervezte: Bagossy Levente) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, tervezte: Tamás Gábor) – (Forte Társulat – Szkéné Színház, tervezte: Antal Csaba)
A legjobb jelmez: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, tervezte: Benedek Mari) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház,

tervezte: Benedek Mari) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter)
A legjobb színházi zene: URBI ET ORBI (HOPPart Társulat, Kovács Márton) – HAMUPIPÓKE (Ciróka Bábszínház, Monori András) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, Ökrös Csaba)
A legígéretesebb pályakezdő: SPIEGLANNA (*Állampolgári ismeretek, Zsámbéki Színházi Bázis / Jam (HUPS Crew) / Stuart Mária, Örkény Színház*) – FEHÉR BALÁZS BENŐ (*Bűn és bűnhődés*) – SZILÁGYI CSENGE (Centrál Színház)
Különdíj: KULCSÁR VIKTÓRIÁNAK a Jurányi Produkciós Közösségi Inkubátorház létrehozásáért és működtetéséért – DR. BORSÓS BEÁTÁNAK és DOBÁK LÍVIÁNAK a Dunaújvárosi Bartók Kamaraszínház megújításáért – A k2 SZÍNHÁZ megalapításáért a reménytelen körülmények között is

Miközben évről évre egyre aggasztóbb a politika befolyása és nyomásgyakorlása a színházra – az eddigi jó szokások mellé most már felsorakoztak a nevetségesen rövid időre kiírt látszát pályázatok is, a magyarországi politikai szándék pedig egyre látványosabban valósul meg a határokon túl is –, a szakma reakciója mit sem változik: magam sem tudom, miféle összefogás, kiállítás, tiltakozáshullám segíthetne a helyzetben, de a jelenlegi csendnél és a legelkeserítőbb fejlemények beletörődéssel és legfeljebb közleményekkel való fogadásánál azért alighanem akadnak hatékonyabb, drasztikusabb módszerek. Ilyen körülmények között talán még többet ér minden minőségelven alapuló kezdeményezés – mint a miskolci, dunaújvárosi színház fejlődése, a Jurányi és az Átrium kitarító és gyümölcsöző működése, a Szkéné most már megszo-kottan magas színvonala –, és minden ellenszélben el nem hajló független társulat továbbműködése. De talán több olyan – megengedem, kényelmetlenül radikális – akcióra lenne szükség, mint Gulyás Márton és a Krétakör megmozdulásai.

De a „szerecsésebb” színházak egyelőre működnek, és még mindig több bennük az emlékezetes előadás, alakítás vagy művészi teljesítmény, mint amennyi elférne egy ehhez hasonló szavazólapon. A pályakezdők lendülete például jól esően elsópró: a 2013-ban végzett bábszínész osztályból két kiváló társulat is alakult. Eke Angéla és Márkus Sándor a bábos és a *bábatlan* színház közös és szélső határait keresgéli inven-ciózan a Nylon Group-pal; Szolár Tibor, Czupi Dániel, Spiegl Anna, Hoffer Károly és Fehér Dániel, azaz a HUPS! Crew pedig képes velünk elhitetni, hogy tagjai már most mindent tudnak a bábozásról, amit csak lehet. Porogi Ádám csak orr-hosszal maradt le a legígéretesebb pályakezdők fenti listájá-

ról. Nagy volt a verseny a többi kategóriában is – komoly lenne a baj, ha nem így volna. Mindenképp meg kell említeni a korosztály legjobbjai közé sorolandó Trokán Nóra alakításait Zsótér Sándor *Meggyeskertjében* és *Hosszú út az éjszakájában*-jában; Börcsök Enikő mesterien értelmező Jelinek-interpretációját szintén Zsótér *Téli utazásában* (és Zsótér kiemelkedő színészvezetői képességét), az újra magyar színpadon látható Hámori Gabriella sokrétű Stuart Máriaját és Losonczy Kata megrendítően jó Kancáját Vidovszky György *Közellenségében*. A férfiak között kiemelkedik még az *I. Erzsébet* teljes színészgárdája, László Zsolt Platonovja, Keresztus Tamás egészen egyedül Mozartja, Znamenák István Claudiusa és Kocsis Pál miskolci Trigorinja. Az ifjúsági mezőnyben a KÁVA egész éves remeklése mellett kiváló kezdeményezés volt a nyíregyházi *Tűzoltó leszel s katona!*, és a már említett HUPS! *Crew Jamje*. A *Maladype Macbeth/Anatómiájának* pedig nem fért fel a listára a zenéje, és nem férhetett fel, mert nincs ilyen kategória: katartikus záró képe sem.

KOVÁCS DEZSŐ

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK
A legjobb előadás: A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor) – HAMLET (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László) – FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)
A legjobb rendezés: VIKTOR, AVAGY A GYERMEKURALOM (Kolozsvári Állami Magyar Színház, rendezte: Silviu Purcărete) – ALKÉSZTISZ (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata, rendezte: Sorin Militaru) – CSIPKE (Kolozsvári Állami Magyar Színház, rendezte: Mezei Kinga)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, rendezte: Horváth Csaba) – CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette)
A legjobb független színházi előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – ILJA PRÓFÉTA (Vajdasági Tanyaszínház, rendezte Nagypál Gábor)
A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –
A legjobb női főszereplő: JORDÁN ADÉL (*Chicago*, Centrál Színház) – KOVÁTS ADÉL (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház) – KERÉKES ÉVA (*Meggyeskert*, Örkény István Színház)
A legjobb férfi főszereplő: HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor*, Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság) – MÁTRAY LÁSZLÓ (*Hamlet*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy) – FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet*, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE – Szkéné Színház)
A legjobb női mellékszereplő: BOZÓ ANDREA (*Bányavíz*, Szkéné Színház) – LŐRINCZ ÁGNES (*Alkésztisz*, Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata) – KRIZSÁN SZILVIA (*A patkányok*, Újvidéki Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő: HEVÉR GÁBOR (*Danton halála*, Vígyszínház) – VÁTA LORÁND (*Csipke*, Kolozsvári Állami Magyar Színház) – SOLTÉSZ MICHAL (*Portugál*, Thália Színház, Kassa)
A legjobb díszlet: VIKTOR, AVAGY A GYERMEKURALOM (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Dragoș Buhagiar) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, tervezte: Balázs Juli) – AHOGY TETSZIK (Nemzeti Színház, tervezte: Helmut Stürmer)
A legjobb jelmez: PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Benedek Mari) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, tervezte: Benedek Mari) – LUMPÁCIUSZ VAGABUNDUSZ (Vígyszínház, tervezte: Bokanyi Nóra, Demeeter Lilla, Gspann Zsuzsa, Gyebrnár Hajnalka, Hegedűs Dóra, Marton Richárd, Pusztai Judit, Szabó Zsuzsanna)
A legjobb színházi zene: PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, Dresch Mihály, Lukács Miklós, Balogh Kálmán) – A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, Kovács Márton)
A legígéretesebb pályakezdő: GONDA KATA (*A revizor*, Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság)

Különdíj: SEBESTYÉN ABÁNAK, a *Szeretik a banánt, elvtársak?* előadásáért – RADNAI ANNAMÁRIÁNAK, a *Fényevők* fordításáért és dramaturgiai munkájáért

MIKLÓS MELÁNIA

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – SZÉKELY CSABA: SZERETIK A BANÁNT, ELVTÁRSÁK? – BRESTYÁNSZKI BOROS ROZÁLIA: VÖRÖS
A legjobb előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, rendezte: Gáspár Ildikó) – VÖRÖS (Katona József Színház – Szabadkai Népszínház Magyar Társulata, rendezte: Máté Gábor)
A legjobb rendezés: HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – AZ ÁLOMKOMMANDÓ (Vígyszínház, rendezte: Szász János) – HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Zsótér Sándor)
A legjobb zenés/szórakoztató előadás: AZ ÓRÜLT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Átrium Film-Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – AMADEUS (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Szikszai Rémusz) – RÓMAI VAKÁCIÓ (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Pelsőczy Réka)
A legjobb független színházi előadás: I. ERZSÉBET (VÁDLI Társulás – FÜGE Produkció – Szkéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – A PÁRNAEMBER (Szputnyik Hajózási Társaság – OII Alkotócsoport – FÜGE, rendezte: Radnai Márk)
A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –
A legjobb női főszereplő: HÁMORI GABRIELLA (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – SZANDTNER ANNA (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – TROKÁN NÓRA (*Hosszú út az éjszakába*, Katona József Színház, Kecskemét)
A legjobb férfi főszereplő: FESZTBAUM BÉLA (*Az álomkommandó*, Vígyszínház) – STOHL ANDRÁS (*Az Órült Nők Ketrece*, Kultúrbrigád – Átrium Film-Színház) – FRIEDENTHAL ZOLTÁN (*Titkaink*, Pintér Béla és Társulata)
A legjobb női mellékszereplő: LOVAS ROZI (*Amadeus*, Orlai Produkciós Iroda) – SZANDTNER ANNA (*Válasszunk párt!*, HOPPART Társulat – Neuköllner Oper) – PETRIK ANDREA (*Anatol és a nők*, Radnóti Miklós Színház)
A legjobb férfi mellékszereplő: KASZÁS GERGŐ (*I. Erzsébet*, VÁDLI Társulat – FÜGE – Szkéné Színház) – POROGI ÁDÁM (*Hosszú út az éjszakába*, Katona József Színház, Kecskemét) – FICZA ISTVÁN (*Stuart Mária*, Örkény István Színház)
A legjobb díszlet: A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, tervezte: Fodor Viola) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – IRTÁS (Forte – Szkéné Színház, tervezte: Antal Csaba)
A legjobb jelmez: AMADEUS (Orlai Produkciós Iroda, tervezte: Kiss Julcsi) – AZ ÓRÜLT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Átrium Film-Színház, tervezte: Tihanyi Ildikó) – HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBA (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Benedek Mari)
A legjobb színházi zene: PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, Dresch Mihály, Lukács Miklós, Balogh Kálmán) – AMADEUS (Orlai Produkciós Iroda, Wagner Puskás Péter zenei vezető) – A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, Kovács Márton)
A legígéretesebb pályakezdő: LOVAS ROZI (*A tanítónő/Amadeus*, Miskolci Nemzeti Színház/Orlai Produkciós Iroda) – NAGY DÁNIEL VIKTOR (*Tajtékos napok/Római vakáció*, SZFE/Orlai Produkciós Iroda) – TÁBOROSI MARGARÉTA (*Az ember komédiája*, Szabadkai Kosztolányi Dezső Színház)
Különdíj: A GANYMED GOES EUROPE nemzetközi projekt megvalósításáért a magyar alkotóknak és a Szépművészeti Múzeumnak – A Városi Ferenc ösztöndíj és közösségi projekt megvalósításáért a TRAFÓNAK és SCHERMANN MÁRTA rendezőnek

NÁNY ISTVÁN

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: BÁNYAVÍZ – PINTÉR BÉLA: TITKAINK – MÁTÉ ANGI–GÓLI KOR-NÉLIA–MEZEI KINGA: CSIPKE

A legjobb előadás: FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – VÖRÖS (Katona József Színház – Szabadkai Népszínház Magyar Tagozata, rendezte: Máté Gábor) – A TANÍTÓNÓ (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Rusznyák Gábor)

A legjobb rendezés: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – CSIPKE (Kolozsvári Állami Magyar Színház, rendezte: Mezei Kinga) – HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – 39 LÉPCSŐFOK (Pécsi Nemzeti Színház, rendezte: Horgas Ádám) – AZ ŐRÜLT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Atrium Film-Színház, rendezte: Alföldi Róbert)

A legjobb független színházi előadás: IRTÁS (Forte Társulat – Székény Színház, rendezte: Horváth Csaba) – WILHELM-DALOK (Jel Színház, rendezte: Nagy József) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Színházi Társulás – FÜGE Produkció – Székény Színház, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: TÍZ EMELET BOLDOGSÁG (Szombathelyi Mesebólt Bábszínház – Budapest Bábszínház, rendezte: Kovács Petra Eszter) – BORIBON ÉS ANNIPANNI (Budapest Bábszínház, rendezte: Ellinger Edina) – CSÖNGŐ (Kolibri Színház, rendezte: Kiss Márton)

A legjobb női főszereplő: UDVAROS DOROTTYA (*A szív hídjai*, Orlai Produkciós Iroda) – CSOMA JUDIT (*Leenane szépe*, Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház) – LOVAS ROZI (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: KERESZTES TAMÁS (*Amadeus*, Orlai Produkciós Iroda) – KOVÁCS KRISZTIÁN (*A kutya különös esete az éjszakában*, Centrál Színház) – LÁSZLÓ ZSOLT (*Danton halála*, Vígszínház)

A legjobb női mellékszereplő: JORDÁN ADÉL (*Fényevők*, Katona József Színház) – SZIRTES ÁGI (*Vörös*, Szabadkai Népszínház Magyar Tagozata – Katona József Színház) – CSOMÓS MARI (*Hedda Gabler*, Radnóti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KÖLES FERENC (*39 lépcsőfok*, Pécsi Nemzeti Színház) – ÖTVÖS ANDRÁS (*Fényevők*, Katona József Színház) – DEBRECZENY CSABA (*A képzelt beteg*, Örkény Színház)

A legjobb díszlet: FÉNYEVŐK (Katona József Színház, tervezte: Khell Zsolt) – CSIPKE (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Mezei Kinga) – IRTÁS (Forte Társulat – Székény Színház, Antal Csaba)

A legjobb jelmez: A FÖSVÉNY (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Kárpáti Enikő) – 39 LÉPCSŐFOK (Pécsi Nemzeti Színház, tervezte: Bujdosó Nóra) – ANATOL ÉS A NŐK (Radnóti Miklós Színház, tervezte: Remete Kriszta)

A legjobb színházi zene: LIT ÉS MIX KÖNYVE (Kelebiai Nyári Mozi Színházi Közösség, Lajkó Félix) – A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, Kovács Márton) – IRTÁS (Forte Társulat – Székény Színház, Ökrös Csaba)

A legigéretesebb pályakezdő: HOFFER KÁROLY (Budapest Bábszínház) – NAGY NORBERT (Forte Társulat) – LÁBODI ÁDÁM (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár/ HOPPart Társulat)

Különdíj: Az ÖRKÉNY SZÍNHÁZnak két különleges vállalkozásáért, az *Anyám tyúkjáért* meg a *Csoda és Kószáért* – SEBESTYÉN ABÁnak a Székely Csaba-szövegek – kiemelten a *Szeretik a banánt, elvtársak?* – színpadi megvalósításáért – KULCSÁR VIKTÓRIÁnak a Jurányi Inkubátor Ház létrehozásáért és működtetéséért

Idén is hol a bőség zavarával küszködtem, hol kinkeserve- sen tudtam csak összekaparni egy-egy kategória szavazatait. Leginkább az új magyar drámáknál, illetve a díszlet-jelmez kategóriáknál voltam bajban. Az új és eredeti szövegek hiá-

nya lassan állandósulni látszik, az előadások látványvilágának elszegényedése pedig feltehetően főleg anyagi okokra vezet- hető vissza.

Ez évben is hangsúlyozni szeretném, hogy egy-egy szava- zat – a szabályzat következtében – csupán egy adott munkára vonatkozik, de a voksoknál igyekeztem úgy súlyozni, hogy a művészek egész évados teljesítményét is érzékeltethessem. A példa kedvéért: Kovács Mártonra adott voksomban termé- szetesen az *Urbi et orbi* zenéjét is elismerem. Gyakran egy egyéni teljesítmény elismerése a produkció méltatását is je- lenti (mondjuk, Debreczeny Csaba és *A képzelt beteg*), vala- mint a színészeknél – például Ötvös András, Jordán Adél, Keresztes Tamás vagy Kovács Krisztián – más alakításait is ugyanolyan nagyra tartom, mint amelyre végül is szavaztam.

S persze most is számosan kimaradtak a „legek”-ből: az előadások közül a *Római vakáció*, az *Amadeus* és *A szív hídjai* (Orlai Produkciós Iroda), az *Állampolgári ismeretek* (Zsámbék), *Az utolsó pohár* (VÁDLI), *Kárpótlás* (KoMa), a *W. úr üzen*, az *Igenis, miniszterelnök úr!* (Atrium Film-Színház), a *Nincsenapám* (Stúdió „K”), a *Danton halála* (Vígszínház), az *Illaberek* (Ka- tona József Színház), a *Mesterkurzus* és a *Pillangó* (Székesfe- hérvár), *Bányavakság* (Kaposvár). Feltűnő, hogy több kitűnő monodráma született, elég, ha a Katona József Színház *Mar- lenéjére* (Magyar Éva) vagy *A borbélyára* (Bán János), a debre- ceniek *Első szerelmére* (Mészáros Tibor) utalok (ezt a tenden- ciát próbáltam visszaigazolni Sebastyén Ába díjazásával).

A színészi alakítások közül pedig többek között Kulka János (*Amadeus*, *Chicago*), Gálffi László (*A képzelt beteg*, *Hamlet*), Polgár Csaba (*Hamlet*), Hegedűs D. Géza (*A revizor*), Szegedi Dezső, Kocsis Pál (*A tanítónő*), Kaszás Gergő (*Amadeus*, *Bá- nyavíz*, *I. Erzsébet*), Fodor Tamás (*I. Erzsébet*), Hirtling István (*A fősvény*), Derzsi János (*Mesterkurzus*), Börcsök Enikő (*Téli utazás*, *W. úr üzen*), Takács Katalin (*A bölcs Náthán*, *Szorul a hurok*), Mórocz Adrienn (*Boribon és Annipanni*, *Chicago*), Mészáros Sára (*Tél*) teljesítménye marad meg emlékezetemben.

PAPP TÍMEA

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – SZERBHORVÁTH GYÖRGY: VAN VALAMI BEJELENTE- NIVALÓJA? – KISS MÁRTON: CSÖNGŐ

A legjobb előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, ren- dezte: Pintér Béla) – A REVIZOR (Vígszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE – Székény Színház, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb rendezés: STUART MÁRIA (Örkény István Színház, rendezte: Gáspár Ildikó) – HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – A PATKÁNYOK (Újvidéki Színház, rendezte: Alföldi Róbert)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: AZ ŐRÜLT NŐK KETRECE (Kultúrbrigád – Atrium Film-Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – RÓMAI VAKÁCIÓ (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Pelsőczy Réka) – A KIRÁLY BESZÉDE (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, rendezte: Funtek Frigyes)

A legjobb független színházi előadás: TITKAINK (Pintér és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE – Székény Színház, ren- dezte: Szikszai Rémusz) – MIELŐTT AZ ÉJ LESZÁLL! (k2 Színház, rendezte: Fábíán Péter, Benkó Bence)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: Összeférhetetlenség miatt nem szavazok.

A legjobb női főszereplő: KOVÁTS ADÉL (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház) – SZANDTNER ANNA (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – HÁMORI GABRIELLA (*Stuart Mária*, Örkény István Színház)

A legjobb férfi főszereplő: MÁTRAY LÁSZLÓ (*Hamlet*, Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház) – HEGEDŰS D. GEZA (*A revizor*, Vígszínház – Szputnyik Hajózási Társaság) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény István Színház)

A legjobb női mellékszereplő: POGÁNY JUDIT (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – FÖLDEÁKI NÓRA (Forte

Társulat – Székény Színház) – FÜR ANIKÓ (*Hamlet*, Örkény István Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KASZÁS GERGŐ (*I. Erzsébet*, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE – Székény Színház) – SCHNEIDER ZOLTÁN (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház) – GÁLFFI LÁSZLÓ (*Hamlet*, Örkény István Színház)

A legjobb díszlet: A MESTER ÉS MARGARITA (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Cziegler Balázs) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, tervezte: Balázs Juli)

A legjobb jelmez: STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – HANYISTÓK, AVAGY A LÁPI SZÖRNY ÉS A GRÓFKISASSZONY TÖRTÉNETE (Vaskakas Bábszínház, tervezte: Michac Gábor) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE – Székény Színház, tervezte: Kiss Julcsi)

A legjobb színházi zene: IRTÁS (Forte Társulat – Székény Színház, Ökrös Csaba) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, Klaus von Heydenaber) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE – Székény Színház, Monori András)

A legígéretesebb pályakezdő: BORBÉLY ALEXANDRA (*Ahol a farkas is jó*, Katona József Színház) – LOVAS ROZI (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház) – FICZA ISTVÁN (*Stuart Mária*, Örkény István Színház)

Különdíj: VÉGH ILDIKÓnak a Katona ifjúsági programjában létrejött előadásokért – A k2 SZÍNHÁZ létrehozóinak a színházalapítás bátorságáért – A –011– ALKOTÓCSOPORTnak a –011– Fesztiválért

PETHŐ TIBOR Magyar Nemzet

A legjobb új magyar dráma: MOHÁCSI ISTVÁN–MOHÁCSI JÁNOS: A KÉPZELT BETEG – BRESTYÁNSZKI BOROS ROZÁLIA: VÖRÖS – SZÉKELY CSABA: BANYAVÍZ

A legjobb előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – AZ ÁLÓMKOMMANDÓ (Pesti Színház, rendezte: Szász János) – JOHANNA A MÁGLYÁN (Nemzeti Színház, rendezte: Vidnyánszky Attila)

A legjobb rendezés: A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, rendezte: Mohácsi János) – HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – DANTON HALÁLA (Vígyszínház, rendezte: Alföldi Róbert)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: ANATOL ÉS A NŐK (Radnóti Miklós Színház, Bálint András) – MOST MINDENKI EGYÜTT (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Cseke Péter) – MUNKÁCSY (József Attila Színház, rendezte: Tóth János)

A legjobb független színházi előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Székény Színház, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –
A legjobb női főszereplő: FULLAJTÁR ANDREA (*A végítélet napja*, Katona József Színház) – TOMPOS KÁTYA (*Johanna a máglyán*, Nemzeti Színház) – LOVAS ROZI (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: GÁLFFI LÁSZLÓ (*A képzelet beteg*, Örkény István Színház) – LÁSZLÓ ZSOLT (*Danton halála*, Vígyszínház) – KOCSIS GERGELY (*Fényevők*, Katona József Színház)

A legjobb női mellékszereplő: KOVÁTS ADÉL (*A csillagos ég*, Radnóti Miklós Színház) – POGÁNY JUDIT (*Stuart Mária*, Örkény István Színház) – PÁLMAI ANNA (*Üvegfal mögött*, Katona József Színház, Sufni)

A legjobb férfi mellékszereplő: TRILL ZSOLT (*Ahogy tetszik*, Nemzeti Színház) – FEKETE ERNŐ (*Vörös*, Katona Kamra) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*Stuart Mária*, Örkény István Színház)

A legjobb díszlet: JOHANNA A MÁGLYÁN (Nemzeti Színház, tervezte: Olekszandr Bilozub) – A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, tervezte: Fodor Viola) – ÉNEKES MADÁR (Móricz Zsigmond Színház, tervezte: Füzér Anni)

A legjobb jelmez: AHOGY TETSZIK (Nemzeti Színház, tervezte: Helmut Stürmer) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – A MESTER ÉS MARGARITA (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Kárpáti Enikő)

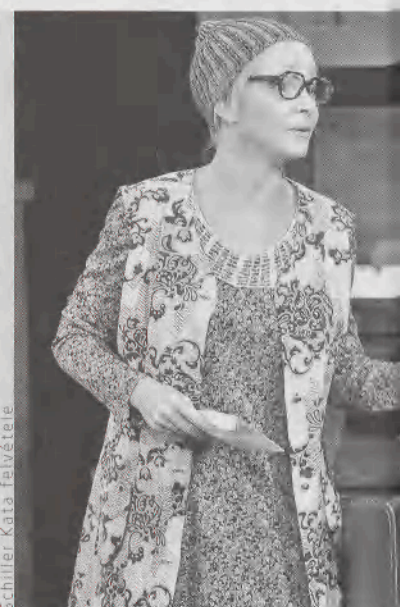
A legjobb színházi zene: A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, Kovács Márton) – A VÉGÍTÉLET NAPJA (Katona József Színház, Darvas Ferenc, Darvas Kristóf) – A MESTER ÉS MARGARITA (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, Pejtsik Péter)

A legígéretesebb pályakezdő: LOVAS ROZI (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház) – IFJ. VIDNYÁNSZKY ATTILA (*Vízkereszt*, Pesti Színház) – SPIEGL ANNA (*Stuart Mária*, Örkény István Színház)

Különdíj: –



A legjobb független színházi előadás: Irtás (Forte, Székény)



A legjobb női mellékszereplő: Bozó Anna

PUSKÁS PANNI

Revizor

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – MUNDRUCZÓ KORNÉL–WÉBER KATA: DEMENCIA – SZÉKELY CSABA: BANYAVÍZ

A legjobb előadás: IRTÁS (Forte Társulat – Székéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – TÉLI UTAZÁS (Vígyszínház, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb rendezés: HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – DEMENCIA (Proton, rendezte: Mundruczó Kornél) – I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Székéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – JUSTINE (Trafó, rendezte: Kálmán Eszter) – HUNGARI (HOPPart, rendezte: Kárpáti Péter)

A legjobb független színházi előadás: IRTÁS (Forte – Székéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – DEMENCIA (Proton, rendezte: Mundruczó Kornél)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: ÜVEGFAL MÖGÖTT (Katona József Színház, rendezte: Kovács D. Dániel) – NINCS NAPÁM, SEANYÁM (Stúdió „K”, rendezte: Vidovszky György) – VOLT EGYSZER EGY... (Az Aranyszám Színház és a Kabóca Bábszínház közös produkciója, rendezte: Székely Andrea)

A legjobb női főszereplő: SZANDTNER ANNA (Stuart Mária, Örkény István Színház) – KOVÁTS ADÉL (Platonov, Radnóti Miklós Színház) – LOVAS ROZI (A tanítónő, Miskolci Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: KOVÁCS KRISZTIÁN (A kutya különös esete az éjszakában, Centrál Színház) – POLGÁR CSABA (Hamlet, Örkény István Színház) – LÁSZLÓ ZSOLT (Platonov, Radnóti Miklós Színház)

A legjobb női mellékszereplő: UDVAROS DOROTTYA (Ahogy tetszik, Nemzeti Színház) – STEFANOVICS ANGÉLA (Titkaink, Pintér Béla és Társulata) – SZANDTNER ANNA (A képzelt beteg, Örkény István Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KERESZTES TAMÁS (Godot-ra várva, Katona József Színház) – KASZÁS GERGŐ (I. Erzsébet, VÁDLI – FÜGE – Székéné Színház) – STOHL ANDRÁS (Chicago, Centrál Színház)

A legjobb díszlet: PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Horváth Csaba) – AHOGY TETSIK (Nemzeti Színház, tervezte: Helmut Stürmer) – A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, tervezte: Fodor Viola)

A legjobb jelmez: I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Székéné Színház, tervezte: Kiss Julcsi) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – TÉLI UTAZÁS (Vígyszínház, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: A KÉPZELT BETEG (Örkény István Színház, Kovács Márton) – A PÁRT (Kréta kör, Lawrence Williams, Bozsóki Imre) – HUNGARI (HOPPart, Kákonyi Árpád)

A legígéretesebb pályakezdő: FEHÉR BALÁZS BENŐ (Tajték napok) – FEKETE ÁDÁM (Tajték napok) – PALLAGI MELITTA (Mielőtt az éj leszáll!)

Különdíj: GANYMED GOES EUROPE, Szépművészeti Múzeum – DOLLÁR PAPA ÉS GYERMEKEI, k2 Színház

SÁNDOR L. ISTVÁN

Ellenfény

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: SZERETIK A BANÁNT, ELVTÁRSÁK? – BRESTYÁNSZKI BOROS ROZÁLIA: VÖRÖS – KÁRPÁTI PÉTER: HUNGARI

A legjobb előadás: FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendező: Ascher Tamás) – A TANÍTÓNÓ (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Rusznyák Gábor) – VÖRÖS (Katona József Színház – Szabadkai Népszínház Magyar Társulata, rendezte: Máté Gábor)

A legjobb rendezés: HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – ÉNEKES MADÁR (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Koltai M. Gábor) – WOYZECK (Miskolci Nemzeti Színház, Béres Attila)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: 39 LÉPCSŐFOK (Pécsi Nemzeti Színház, rendezte: Horgas Ádám) – HOGYNE, DRÁGÁM! (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház, rendezte: Sebestyén Ába) – CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette)

A legjobb független színházi előadás: IRTÁS (Forte Társulat – Székéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE Produkció – Székéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: BORIBON ÉS ANNI-PANNI (Budapest Bábszínház, rendezte: Ellinger Edina) –



rea a Banyavizben (Tóth Józseffel – Székéné) A legjobb díszlet: Balázs Juli terve A revizorhoz (Vígyszínház, Szputnyik)

DOKTOR PROKTOR ÉS A HOLDKAMÉLEONOK (Kolibri Színház, rendezte: Novák János) – TÚZOLTÓ LESZEL S KATONA! (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Novák Eszter és Forgács Péter)

A legjobb női főszereplő: SZABÓ MÁRTA (*Énekes madár*, Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza) – SZÉLES ZITA (*Énekes madár*, Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza) – GYÖRGY-JAKAB ENIKŐ (*Csipke*, Kolozsvári Állami Magyar Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet*, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE Produkció – Szkéné Színház) – HÜSE CSABA (*A király beszéde*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár) – HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor*, Víg-színház – Szputnyik Hajózási Társaság)

A legjobb női mellékszereplő: BOZÓ ANDREA (*Bányavíz*, Szkéné Színház) – SZANDTNER ANNA (*A kék angyal*, Ör-

nésztársainak a *Bányavidék*-trilógiáért – A NEMZETI TÁNC-SZÍNHÁZnak, a KÖZÉP-EURÓPA TÁNC SZÍNHÁZnak és a KÁVA KULTURÁLIS MŰHELYnek a *Horda 2* műfajteremtő táncos színházi nevelési előadásáért

Rossz idők járnak a magyar drámaírókra, a színházak, ha nem klasszikusokhoz nyúlnak, alig mutatnak be hagyományos kortárs darabokat, inkább adaptációkat vagy saját színházi szövegeket készítenek. (Én is szavaztam ilyen szövegekre.) Székely Csaba művei közül a *Bányavízre* és a *Hogyné, drágám*-ra is szívesen szavaztam volna. Eszembe jutott még Tasnádi István (*Memo*), Szabó Borbála (*Nincsen napom, se anyám*) és Kiss Márton (*Csöngő*) neve is. A színházi szövegek közül pedig a *Titkaink* és *A csillagos ég*. Nehéz dönteni, hogy a fontos előadásokat a legjobb előadások vagy a legjobb rendezé-



Kiss, Erlyves felvétel



Schiller, Katona felvétel

A legjobb jelmez: Izsák Lili és Kálmán Eszter terve a Stuart Máriaéhoz (Örkény Színház)

A legjobb színházi zene: Kovács Márton A képzelt betegért (Örkény Színház)

kény István Színház) – SIMKÓ KATALIN (*Woyzeck*, Miskolci Nemzeti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: BEZERÉDI ZOLTÁN (*Fényevők*, Katona József Színház) – KRISZTIK CSABA (*Lear király/Irtás*, Vörösmarty Színház, Székesfehérvár/Forte Társulat, Szkéné Színház) – KOCSIS PÁL (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház)

A legjobb díszlet: VÖRÖS (Katona József Színház – Szabadkai Népszínház Magyar Társulata, tervezte: Cziegler Balázs) – CSIPKE (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Mezei Kinga) – AHOGY TETSIK (Nemzeti Színház, tervezte: Helmut Stürmer)

A legjobb jelmez: HEDDA GABLER (Radnóti Miklós Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Benedek Mari) – ZŰRZAVAROS ÉJSZAKA (Weöres Sándor Színház, Szombathely, tervezte: Remete Krisztina)

A legjobb színházi zene: ANTIGONÉ (Pécsi Nemzeti Színház, Faragó Béla) – FÉNYEVŐK (Katona József Színház, Kovács Márton) – BORIBON ÉS ANNIPANNI (Budapest Bábszínház, Tallér Zsófia)

A legígéretesebb pályakezdő: ANDRUSKO MARCELLA (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház) – MÓRO CZ ADRIENN (*Boribon és Annipanni*, Budapest Bábszínház) – HEGYMEGI MÁTÉ (*Vörös*, Katona József Színház – Szabadkai Népszínház Magyar Társulata, koreográfus)

Küldöndj: MEZEI ZOLTÁNNak és a SZABADKAI NÉPSZÍNHÁZ MAGYAR TÁRSULATÁnak egy lezáruló korszak kimagasló teljesítményéért – CSIZMADIA TIBORNak és szí-

sek kategóriájában jelöljem-e. Az előbbibe azokat soroltam, amelyek minden eleme, az anyagválasztástól a dramaturgiai munkán át a tervezői, rendezői és színészi munkáig kiemelkedő volt. Sajnálom, hogy *A revizor* (Bodó Viktor rendezése a Víg-színházban), az *Alkésztisz* (Sorin Militaru marosvásárhelyi rendezése), a *Pillangó* (Horváth Csaba székesfehérvári rendezése) és Mezei Kinga két munkája, a *Csipke* (Kolozsvár) és a *Novemberi éj* (Debrecen) sehova sem fért be. Ha nem működne a Szkéné és a Jurányi, akkor gyakorlatilag megszűnt volna a független színház. A legjobb gyerek- és ifjúsági előadások között szívesen szavaztam volna még a *Csoda és Kószára* (Örkény Színház), az *Állampolgári ismeretekre* (Tengely Gábor zsámbéki rendezésére), a Kolibri Csöngőjére és a szombathelyi Mesebólt Bábszínház *Vitéz László*-előadására (és a *Baltasar Espinosa utolsó üdülése és üdvöztülése* című passiójátékukra, de ez tavalyi produkció). Számos remek színészi teljesítményt láttam ebben az évben. Szabó Márta és Széles Zita egyetlen súlyú alakítása között csak az ábécé szerint tettem különbséget. Sajnálom, hogy egyik listára sem tudtam beírni Böröcsök Enikő (*Téli utazás* – Víg-színház), Albert Csilla (*Csipke* – Kolozsvár), Nyári Szilvia (*Bányavakság* – Pécs, Kaposvár), Lovas Rozi (*A tanítónő* – Miskolc), Szirtes Ági (Vörös – Katona), Bíró Kriszta (*A képzelt beteg* – Örkény), Szina Kinga (*A salemi boszorkányok* – Győr) nevét. A férfiak közül Görög László (*Woyzeck* – Miskolc), Sebostyén Ába (*Szeretik a banánt, elvtársak?* – Yorick Stúdió), Köles Ferenc (39 lépcsőfok, *Bányavakság* – Pécs), Fesztbaum Béla (*Az álomkommandó* – Pesti Színház), Kocsis Gergő (*Fényevők* – Katona), Horváth László Attila (*Énekes madár* – Nyíregyháza), Nagy Ervin

(*Fényevők* – Katona), László Csaba (*Bányavirág* – Pécsi Harmadik Színház), Papa Attila (*Két úr szolgája* – Sopron) neve maradt le a listáról, valamint több szerepében Gálffi László, Bányai Kelemen Barna, László Csaba (Marosvásárhely), Znamenák István. Sajnálom, hogy a tervezők közül lemaradt a listáról Bagossy Levente (*A végítélet napja* – Katona; *Hamlet* – Örkény), Balázs Juli (*A revizor* – Vígszínház), Bartha József (*Akárki* – Sepsiszentgyörgy), Olekszandr Bilozub (*Johanna a máglyán* – Nemzeti), Dragoş Buhagiar (*Ahogy tetszik* – Nemzeti), Fodor Viola (*János király* – Nyíregyháza), Füzér Anni (*Énekes madár* – Nyíregyháza), Bianca Imelda Jeremias (*János király* – Nyíregyháza), Khell Csörsz (*Godot-ra várva* – Katona), Khell Zsolt (*Zürzavaros éjszaka* – Szombathely), Remete Kriszta (*Zürzavaros éjszaka* – Szombathely).

DOGSÁG (Budapest Bábszínház, rendezte: Kovács Petra Eszter) – A MINDENTLÁTÓ KIRÁLYLÁNY (Vaskakas Bábszínház, rendezte: Kolozsi Angéla)

A legjobb női főszereplő: BÖRCSÖK ENIKŐ (*Téli utazás*, Vígszínház) – PÁL FERENCZI GYÖNGYI (*Akárki*, Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház) – KRIZSÁN SZILVIA (*A patkányok*, Újvidéki Színház)

A legjobb férfi főszereplő: LÁSZLÓ ZSOLT (*Platonov*, Radnóti Miklós Színház) – GÖRÖG LÁSZLÓ (*Woyzeck*, Miskolci Nemzeti Színház) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény István Színház)

A legjobb női mellékszereplő: FARAGÓ EDIT (*A patkányok*, Újvidéki Színház) – ALBERT CSILLA (*Viktor, avagy a gyermekuralom*, Kolozsvári Állami Magyar Színház) – STEFANOVICS ANGÉLA (*Titkaink*, Pintér Béla és Társulata)



A legígéretesebb pályakezdő:
Lovas Rozi

Különdíj:
a Ganymed goes Europe alkotóinak

STUBER ANDREA
www.stuberandrea.hu

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: *TITKAINK* – VINNAI ANDRÁS: *PIZZA KAMIKAZE* – SZABÓ BORBÁLA: *NINCSENAPÁM, SEANYÁM*

A legjobb előadás: *TITKAINK* (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – *HAMLET* (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – *AKÁRKI* (Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház, rendezte: Radu Afrim)

A legjobb rendezés: *FÉNYEVŐK* (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – *STUART MÁRIA* (Örkény István Színház, rendezte: Gáspár Ildikó) – *A VÉGÍTÉLET NAPJA* (Katona József Színház, rendezte: Bagossy László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: *HITTED VOLNA?* (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Verebes István) – *HOGYNE, DRÁGÁM!* (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat, rendezte: Sebestyén Ába) – *PILLANGÓ* (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, rendezte: Horváth Csaba)

A legjobb független színházi előadás: *IRTÁS* (Forte Társulat – Székény Színház, rendezte: Horváth Csaba) – *ÉPÍTÜNK LÉGVÁRAT!* (*FUGA*, rendezte: Simányi Zsuzsanna) – *SÁRKÁNYTIVORNYA* (Picaro Művészeti Produkciós Műhely, rendezte: Deák Tamás)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: *TÚZOLTÓ LESZEL, S KATONA!* (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Novák Eszter és Forgács Péter) – *TÍZ EMELET BOL-*

A legjobb férfi mellékszereplő: ÖTVÖS ANDRÁS (*Fényevők*, Katona József Színház) – CSUJA IMRE (*Hamlet*, Örkény István Színház) – PINTÉR BÉLA (*Titkaink*, Pintér Béla és Társulata)

A legjobb díszlet: *AHOL A FARKAS IS JÓ* (Katona József Színház, tervezte: Gothár Péter) – *JOHANNA A MÁGLYÁN* (Nemzeti Színház, tervezte: Olekszandr Bilozub) – *A VÉGÍTÉLET NAPJA* (Katona József Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: *VÉRNÁSZ* (Ódry Színpad) – *STUART MÁRIA* (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter) – *HEDDA GABLER* (Radnóti Miklós Színház, tervezte: Szakács György)

A legjobb színházi zene: *AZ EMBER KOMÉDIÁJA* (Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka, Bakos Árpád) – *AZ IGLIC* (Katona József Színház és Budapest Bábszínház, Kákonyi Árpád) – *CSIPKE* (Kolozsvári Állami Magyar Színház, Mezei Szilárd)

A legígéretesebb pályakezdő: LOVAS ROZI (*A tanítónő*, *Sirály*, Miskolci Nemzeti Színház) – MÓRO CZ ADRIENN (*Chicago*, Centrál Színház) – DÉVAI ZOLTÁN (*Leenane szépe*, Temesvári Csiky Gergely Színház)

Különdíj: *GANYMEDES*-program a Szépművészeti Múzeumban – *ÓDRY SZÍNPAD* *Vérnász*-vizsgaelőadása – Örkény István Színház *ANYÁM TYÚKJA*-előadása

243 előadást számlált a nézői listám. Tudtam volna még kiket és miket beírni a táblázatba. *A csillagos ég*, *Illaberek*, *Mamelosn*, a kaposvári *A király beszéde*, a győri *A kripli*, Örkény

Színház: *Csoda és Kósza*, a Vajdasági Tanyaszínház *Ilja prófétája*, Hegedűs D. Géza *A revizorból*, Bozó Andrea a *Bányavízből*, Kovács Krisztián *A kutya különös esete az éjszakából*-ban, a *Titkainkból* Friedenthal Zoltán, Szamosi Zsófia és Csákányi Eszter, Keresztes Tamás *A végítélet napjából*, Kulka János a *Godot-ra várva*ból, Galló Ernő bármelyik idei marosvásárhelyi bemutatóból, G. Erdélyi Hermina a *Vörösből*, Michal Soltész a kassai *Portugálból*, valamint pályakezdőként ifj. Vidnyánszky Attila, Ostorházi Bernadett és Pámer Csilla.

SZÚCS MÓNIKA

Ellenfény

A legjobb új magyar dráma: SZÉKELY CSABA: SZERETIK A BANÁNT, ELVTÁRSÁK? – BRESTYÁNSZKI BOROS ROZÁLIA: VÖRÖS – SZÉKELY CSABA: BANYAVÍZ

A legjobb előadás: FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – A TANÍTÓNÓ (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Rusznyák Gábor) – VÖRÖS (Katona József Színház – Szabadkai Népszínház Magyar Társulata, rendezte: Máté Gábor)

A legjobb rendezés: ÉNEKES MADÁR (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Koltai M. Gábor) – SIRÁLY (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Rusznyák Gábor) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: A PADLÁS (Bartók Kamaraszínház és Művészetek Háza, rendezte: Kuthy Ágnes) – POPFESZTIVÁL 40 (Vígyszínház, rendezte: Eszenyi Enikő)

A legjobb független színházi előadás: I. ERZSÉBET (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE – Szkéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – CSODÁLATOS LAJOS ÉLETE (Utcaszínházi Alkotóközösség, rendezte: Simon Balázs)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: DOKTOR PROKTOR ÉS A HOLDKAMÉLEONOK (Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház, rendezte: Novák János) – BORIBON ÉS ANNIPANNI (Budapest Bábszínház, rendezte: Ellinger Edina) – CSODA ÉS KÓSA (Örkény István Színház, rendezte: Mácsai Pál)

A legjobb női főszereplő: BÖRCSÖK ENIKŐ (*Téli utazás*, Vígyszínház) – GYÖRGYJAKAB ENIKŐ (*Csipke*, Kolozsvári Állami Magyar Színház) – LOVAS ROZI (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet* VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE – Szkéné Színház) – HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor*, Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság) – GÖRÖG LÁSZLÓ (*Woyzeck*, Miskolci Nemzeti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: BOZÓ ANDREA (*Bányavíz*, Szkéné Színház) – POGÁNY JUDIT (*Hamlet*, Örkény István Színház) – BÉKÉS ITALA (*Meggyeskert*, Örkény István Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KOCSIS PÁL (*Sirály*, Miskolci Nemzeti Színház) – GÁLFFI LÁSZLÓ (*Hamlet*, Örkény István Színház) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*A Kék Angyal*, Örkény István Színház)

A legjobb díszlet: VÖRÖS/BANYAVÍZ/BANYAVAKSÁG (Katona József Színház/Szkéné Színház/Kaposvár, Pécs, tervezte: Cziegler Balázs) – A VÉGÍTÉLET NAPJA/HAMLET (Katona József Színház/Örkény István Színház, tervezte: Bagossy Levente) – CSÖNGŐ (Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház, tervezte: Polgár Péter)

A legjobb jelmez: ZÜRZAVAROS ÉJSZAKA (Weöres Sándor Színház, Szombathely, tervezte: Remete Kriszta) – HEDDA GABLER (Radnóti Miklós Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: A KÉK ANGYAL (Örkény István Színház, Kákonyi Árpád) – HAMUPIPÓKE (Ciróka Bábszínház, Monori András) – BORIBON ÉS ANNIPANNI (Budapest Bábszínház, Tallér Zsófia)

A legígéretesebb pályakezdő: HEGYMEGI MÁTÉ (több elő-

adás) – IVANICS TAMÁS (*Állampolgári ismeretek*) – ANDRUSKO MARCELLA (több előadás)

Különdíj: A KÁVA KULTURÁLIS MŰHELYnek Az emlékezés drámái c. projektjéért és az első tánc/színházi nevelési előadás létrehozásáért – CSIZMADIA TIBORNak és színészcsoportjának a teljes *Bányavidék*-trilógia színreviteléért – SE-DIÁNSZKY NÓRÁnak a nyíregyházi *Énekes madár* dramaturgi munkájáért

URBÁN BALÁZS

A legjobb új magyar dráma: –

A legjobb előadás: HAMLET (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor) – WOYZECK (Miskolci Nemzeti Színház, rendezte: Béres Attila)

A legjobb rendezés: HAMLET (Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház, rendezte: Bocsárdi László) – BÉKEIDŐ (Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház, rendezte: Hajdu Szabolcs) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, rendezte: Gáspár Ildikó)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – VADREGÉNY – INTO THE WOODS (Magyar Színház, rendezte: Harangi Mária) – RÓMAI VAKÁCIÓ (Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Pelsőczy Réka)

A legjobb független színházi előadás: IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – I. ERZSÉBET (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE – Szkéné Színház, rendezte: Szikszai Rémusz) – REFLEX (Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Kovács D. Dániel)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –

A legjobb női főszereplő: TROKÁN NÓRA (*Hosszú út az éjszakába*, Katona József Színház, Kecskemét) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Téli utazás*, Vígyszínház) – SZIRTES ÁGI (*Szép napok*, Katona József Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet*, VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház) – HEGEDŰS D. GÉZA (*A revizor*, Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkény István Színház)

A legjobb női mellékszereplő: ALBERT CSILLA (*Viktor, avagy a gyermekuralom*, Kolozsvári Állami Magyar Színház) – NYÁRI SZILVIA (*Bányavakság*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár) – SZANDTNER ANNA (*A képzelt beteg*, Örkény István Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: CSUJA IMRE (*Hamlet*, Örkény István Színház) – KRISZTIK CSABA (*Lear király/Irtás*, Székesfehérvár/Forte, Szkéné Színház) – BERCSÉNYI PÉTER (*I. Erzsébet*, VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház)

A legjobb díszlet: VIKTOR, AVAGY A GYERMEKURALOM (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Dragoş Buha-giar) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, tervezte: Balázs Juli) – STUART MÁRIA (Örkény István Színház, tervezte: Izsák Lili, Kálmán Eszter)

A legjobb jelmez: AZ IGLIC (Katona József Színház – Budapest Bábszínház, tervezte: Tihanyi Ildikó) – FÉNYEVŐK (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – I. ERZSÉBET (VÁDLI – FÜGE – Szkéné Színház, tervezte: Kiss Julcsi)

A legjobb színházi zene: AZ EMBER KOMÉDIÁJA (Szabadkai Kosztolányi Dezső Színház, Bakos Árpád)

A legígéretesebb pályakezdő: OSTORHÁZI BERNADETT (*Irtás*, Forte – Szkéné Színház) – NAGY DÁNIEL VIKTOR (*Római vakáció*, Orlai Produkciós Iroda; *Tajtékos napok*, SZFE) – CZAKÓ JULIANNA (*Sirály*, Miskolc)

Különdíj: GANYMEDES GOES EUROPE (Szépművészeti Múzeum)

Kevés revelatív élményben volt részem az évadban, ám nem kevés színvonalas, illetve gondolatilag vagy formailag érdekes, eredeti előadást láttam. Szavazólapomon általában ez utóbbiak szerepelnek; az esetenként kissé egyenetlen, vitatható (vitára ingerlő) produkciókat részesítettem előnyben

a kiegyensúlyozottan magas színvonalú, de szokványosabb bemutatókkal szemben. Még így is maradt néhány előadás, különösen az idei – vagy legalábbis Magyarországra idén elhozott határon túli – bemutatók között, melyeknek kimaradását nagyon sajnálom (*Viktor, avagy a gyermekuralom* – Kolozsvár; *Rosmersholm* – Újvidék; *Az ember komédiája* – Szabadkai Kosztolányi Színház). A budapesti társulatok közül az Örkényi évadját éreztem kimagaslónak (majd' minden bemutatójukat beírhattam volna valamelyik rubrikába), és fontos előadások sorát hozták létre a mind nehezebb körülmények közt dolgozó függetlenek. A vidéki társulatok közül Miskolcon egyre nyilvánvalóbban mutatkoznak meg a műhelyszerű működés előnyei, s akad olyan színház – mint például a nagyon erős színésztársulattal bíró székesfehérvári –, melyről rövidesen talán hasonlólt írhatok.

Egyes kategóriák esetében a bőség, másoknál a szűkösség zavarával küszködtem. Legjobb új magyar drámát – ha tartani akarom magam ahhoz az elv(em)hez, hogy olyan alkotásokat jelölök, melyeket egyszerre gondolok egyértelmű irodalmi értéknek és jól működtethető színpadi szövegnek – nem tudok beírni a rubrikába. A legjobb férfi főszereplő kategóriájában viszont képtelenség méltányosan dönteni – nem egy kifejezetten jelentősnek gondolt alakítás is lemaradt a listámról: László Zsolt (*Platonov*), Fesztbaum Béla (*Az álomkommandó*), Görög László (*Woyzeck*), Szula László (*Bányavakság*), hogy csak a legfontosabbakat említsem. S noha a női mezőny ennyire azért nem volt erős, itt is szükségszerűen lemaradt néhány fontos teljesítmény, mint Kovács Adélé (*Platonov*), Pelsőczy Rékáié (*Az iglic*), Simkó Kataliné (*Woyzeck*), Tompa Kláráié (*Alkésztisz*).

VARGA ANIKÓ Játéktér

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – KÁRPÁTI PÉTER: HUNGARI – VINNAI ANDRÁS: FURNITUR

A legjobb előadás: IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor)

A legjobb rendezés: HAMLET (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László) – DEMENCIA (Proton Színház, rendezte: Mundruczó Kornél) – FÉNYEVŐK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CHICAGO (Centrál Színház, rendezte: Borszik Yvette) – HUNGARI (HOPPart, rendezte: Kárpáti Péter) – URBI ET ORBI (Jurányi Ház – HOPPart, rendezte: Ruzsnyák Gábor)

A legjobb független színházi előadás: IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba) – TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – ILJA PRÓFÉTA (Újvidéki Tanyaszínház, rendezte: Nagypál Gábor)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –

A legjobb női főszereplő: LOVAS ROZI (*A tanítónő*, Miskolci Nemzeti Színház) – GYÖRGYJAKAB ENIKÓ (*Csipke*, Kolozsvári Állami Magyar Színház) – BÖRCSÖK ENIKÓ (*Téli utazás*, Vígyszínház)

A legjobb férfi főszereplő: FODOR TAMÁS (*I. Erzsébet*, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE Produkció – Szkéné Színház) – MÁTRAY LÁSZLÓ (*Hamlet*, Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház) – POLGÁR CSABA (*Hamlet*, Örkényi István Színház)

A legjobb női mellékszereplő: STEFANOVICS ANGÉLA (*Titkaink*, Pintér Béla és Társulata) – ALBERT CSILLA (*Viktor, avagy a gyermekuralom*, Kolozsvári Állami Magyar Színház) – SZANDTNER ANNA (*A képzelt beteg*, Örkényi István Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KASZÁS GERGŐ (*I. Erzsébet*, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE Produkció – Szkéné Színház) – KRISZTIK CSABA (*Lear király/Irtás*, Vörösmarty Színház, Székesfehérvár/Forte Társulat, Szkéné Színház) – TASNÁDI BENCE (*Fényevők*, Katona József Színház)

A legjobb díszlet: VIKTOR, AVAGY A GYERMEKURALOM (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Dragoş Buha-giar) – MEGGYESKERT (Örkényi István Színház, tervezte: Ambrus Mária) – BÉKEIDŐ (Temesvári Állami Magyar Színház, tervezte: Iuliana Vilsan)

A legjobb jelmez: PILLANGÓ (Vörösmarty Színház, Székesfehérvár, tervezte: Benedek Mari) – FÉNYEVŐK (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – VIKTOR, AVAGY A GYERMEKURALOM (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Dragoş Buha-giar)

A legjobb színházi zene: A KÉPZELT BETEG (Örkényi István Színház, Kovács Márton) – HUNGARI (HOPPart, Kákonvi Árpád) – AZ EMBER KOMÉDIÁJA (Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka, Bakos Árpád)

A legígéretesebb pályakezdő: TÁBOROSI MARGARÉTA (*Az ember komédiája*, Szabadkai Kosztolányi Dezső Színház) – NAGY NORBERT (*Irtás* – Forte Társulat – Szkéné Színház) – BACH KATA (*Téli utazás*, Vígyszínház)

Különdíj: KULCSÁR VIKTÓRIA, Jurányi Ház – ÚJVIDÉKI TANYASZÍNHÁZ – DOLLÁR PAPA ÉS GYERMEKEI

ZAPPE LÁSZLÓ Népszabadság

A legjobb új magyar dráma: PINTÉR BÉLA: TITKAINK – SZÉKELY CSABA: BÁNYAVÍZ

A legjobb előadás: A REVIZOR (Vígyszínház – Szputnyik Hajózási Társaság, rendezte: Bodó Viktor) – GODOT-RA VÁRVA (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor, Ascher Tamás) – ANYÁM TYÚKJA (Örkényi István Színház, rendezte: Mácsai Pál)

A legjobb rendezés: HAMLET (Örkényi István Színház, rendezte: Bagossy László) – ZŰRZAVAROS ÉJSZAKA (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Mohácsi János) – TIZENKÉT DÜHÖS EMBER (Kaposvári Csiky Gergely Színház, rendezte: Kelemen József)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: VÁLTSÁGDÍJ – NÁRCISZ ÉS ECHO (Budapesti Operettszínház, rendezte: Somogyi Szilárd) – ARANYBÖRJŰ (Madách Színház, rendezte: Hencz György)

A legjobb független színházi előadás: TITKAINK (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – IRTÁS (Forte Társulat – Szkéné Színház, rendezte: Horváth Csaba)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK (Zsámbéki Színházi és Művészeti Bázis, rendezte: Tengely Gábor)

A legjobb női főszereplő: TROKÁN NÓRA (*Hosszú út az éjszakába*, Katona József Színház, Kecskemét) – SZIRTES ÁGI (*Szép napok*, Katona József Színház)

A legjobb férfi főszereplő: KERESZTES TAMÁS (*A végítélet napja*, Katona József Színház) – CSERHALMI GYÖRGY (*Lear király*, Vörösmarty Színház, Székesfehérvár) – KOVÁCS KRISZTIÁN (*A kutya különös esete az éjszakában*, Centrál Színház)

A legjobb női mellékszereplő: JORDÁN ADÉL (*Fényevők*, Katona József Színház) – BOZÓ ANDREA (*Bányavíz*, Szkéné Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KULKA JÁNOS (*Godot-ra várva*, Katona József Színház) – MIHÁLYFI BALÁZS (*Rokonok*, Jászai Mari Színház, Tatabánya)

A legjobb díszlet: HAMLET (Örkényi István Színház, tervezte: Bagossy Levente) – ROKONOK (Jászai Mari Színház, Tatabánya, tervezte: Bátonyi György)

A legjobb jelmez: HOSSZÚ ÚT AZ ÉJSZAKÁBA (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: –

A legígéretesebb pályakezdő: POROGI ÁDÁM (*Hosszú út az éjszakába*) – LOVAS ROZI (*A tanítónő*, *Sirály*, Miskolci Nemzeti Színház / *Rómeó és Júlia*, Magyar Színház / *Amadeus*, Orlai Produkciós Iroda) – IFJ. VIDNYÁNSZKY ATTILA (*Vízkereszt*, Pesti Színház)

Különdíj: RADNAI ANNAMÁRIA a *Fényevők* szövegváltozatáért

Jászay Tamás

Párbeszédben

24. THEALTER FESZTIVÁL, SZEGED

Előre lelövöm a poént: a szegedi THEALTER Fesztivált a mára a politika martalékává tett hazai színházifestivál-térkép egyik legmegbízhatóbb, legizgalmasabb központjának tartom. Sommás ítéletem mögött sok tapasztalat áll: több mint egy évtizede figyelem nézőként, kritikusként, majd a szakmai beszélgetések moderátoraként, idén pedig a fesztivállap és a fiatal színháztudósok írta blog szerkesztőjeként, önkéntes művészeti tanácsadóként a fesztivál útját és kényszerű, illetve maga választotta irányváltásait. A THEALTER az a hely, ahol a merész kísérletezés és a nívós szórakoztatás korántsem kizáró, sokkal inkább egymást erősítő tényezők.

És hogy huszonnegyedik életévébe lépve mitől olyan markáns még mindig a THEALTER profilja? Például attól, hogy nem agyondólták hahnifestivál, nem a kurrens politika cimborája, nem ideológiai törésvonalak mentén egyensúlyozgatni akaró, minden oldal összes percmberkéjét felvonultató pártrendezvény. Nem áltatja magát és másokat azzal, hogy lépten-nyomon hangsúlyozná, hogy a legjobb előadások gyűjtőhelye. Nem gondolja, hogy egy fesztivál díszvendégének az a dolga, hogy naphosszat kávézókat teraszán illessen magát. Nem hiszi, hogy a fiatalok majd maguktól beszélnek a színházba. Nem gondolja azt sem, hogy kicsinyes egyezkedés után kellene kiválasztani, hogy kik döntenek a találkozó díjairól. És nem találja sértőnek a megalapozott kritikát sem.

Tegyük hozzá gyorsan: igen, ez lenne a normális ügymenet. Egy másik országban feltétlenül. És mindez nem jelenti azt, hogy a nehézsé-



Csata Hanna felvétele

Mielőtt az éj leszáll! (k2 Színház)

gek ellenére ez a szó szoros értelmében vett rendszerváltó fesztivál nem működne olajozottan és szinte teljesen hibátlanul. Lehet úgy tenni, mint ha a normális ügymenet nem lenne érték, de ha a fenti jellemzők által meghatározott, napjainkból nagyon is ismerős koordináta-rendszerben gondolkodunk, akkor muszáj észrevennünk, hogy a szegedi szervezők erőfeszítése heroikus, hogy évről évre ne egyszerűen hozzák az előző egy, öt, huszonnégy év színvonalát, de egyértelműen meg is haladják azt. Teszik mindezt egy velük alapvetően és érthetetlen módon barátságtalan környezetben, ahol rendre pénzügyi és logisztikai problémák állnak elő a pénzszórási kuratóriumok és a helyi hatalmasságok kényétől-kezdőtől függően.

Talán éppen ebben áll a nagy titok, vagyis hogy – szigorúan anyagi, nem pedig esztétikai értelemben – minden évben szinte nulláról kell kezdenie az építkezést Balog József művészeti vezetőnek és maroknyi csapatának, ezért aztán fokozott szükség van a rögtönzés és a megújulás képességére. Itt valóban mindig meglepetés éri a visszajáró nézőt és a szakmabelit: a nagy reményekkel elindított kezdeményezések (például a helyspecifikus projektekre hirdetett pályázat) és együttműködések (például éveken ezelőtt az Alternatív Színházi Szemlével, nemrég a Független Előadó-művészeti Szövetséggel történt összebútorozás) gyakran nem találhatnak, mert a kiszámíthatatlan környezetben nem találhatnak folytatásra, ilyenkor pedig jól jön az improvizáció.

Amire idén is szükség volt, hiszen bár a szervező MASZK Egyesület éves működési támogatása, az önkormányzati segítség és néhány kisebb volumenű, többek között NKA-s nyertes pályázat nagyjából hozta a szükséges büdzsét (ami a Pécsi Országos Színházi Találkozó 150-160 milliós támogatásának átlagosan és legföljebb a 10-13 százaléka, amióta van THEALTER), mégis komoly érvágást jelentett, hogy az NKA Kulturális Fesztiválok Kollégiuma indokolatlannak találta a fesztivál bármilyen szerény összeggel történő támogatását. Nyilván kellett a pénz a rövid vagy annál is szerényebb múlttal rendelkező, meghatározható cél és irány nélkül sodródó dzsemborikra, a menedzsmentnek viszont ilyenkor el kell gondolkodnia az adódó lehetőségeken. Például le lehet mondani a fesztivált, esetleg néhány nappal lerövidíteni, illetve alább adni az igényekből, vagyis minden értelemben olcsóbb produkciónkat meghívni.

A THEALTER azonban – mint az eddigiekből is ki derülhetett – szembemegy a kortárs trendekkel, ahelyett, hogy szembeköpné magát, hűségese nézőit és fellépőit. „Korszerűtlenségéből” következik minden erénye és némi támogatással orvosolható hibája. Meg valahol a kettő között például az, hogy a szó több értelmében tudott (még ha nem is feltétlenül akart) kicsi maradni: a hazai független színházi és táncos szcéna legizgalmasabb produkciónkat Budapesten kívül rendszeresen egyedül a szegedi MASZK Egyesület őszi és tavaszi rendezvényein, no meg a THEALTER-en lehet elcsípni, a minőségi előadások belföldi forgalmazása nem kiemelt cél. Hova is vezetne a gondolkodó, kérdező, nyitott, provokatív, minden értelemben szokatlan előadások széles körhöz történő eljuttatása? A THEALTER ebben is úttörő tevékenységet végzett: amellet,



Révész Róbert felvételei

FENT: Mandi Gép (Via Negativa)

LENT: Kétszobás lakás (Niv Sheinfeld és Oren Laor)



hogy szívós munkával felnevelte a saját közönségét, nem szűnik meg újabb rétegeket is megszólítani és a bátor formai-tartalmi kísérletezés iránt nyitottá tenni őket, így is küzdve az előítéletek ellen.

A fesztivál programja több, egymást kiegészítő, s mint látni fogjuk, egymással folyamatos párbeszédben álló rétegből tevődik össze. Változatos halmazokat lehetne rajzolni nemzetközi és magyar nyelvű előadásokból, belföldi és határon túli magyar alkotók műveiből, szegedi és budapesti különlegességekből, színházi, táncos vagy éppen képzőművészeti nyelvet előnyben részesítő produciókból, tapasztalt vagy pályájuk elején álló útkeresők bemutatóiból, áttélesen vagy nyíltan politizáló estekből, a régmúlt vagy a jelenvaló történeteit kreatívan újramesélő előadásokból, egy- vagy sokszemélyes, gyerekeknek vagy felnőtteknek címzett történetekből. A következőkben a teljesség igénye nélkül – hiszen kilenc napon keresztül napi három-öt program zajlott idén is – a fontosabb csomópontokat emeljük ki, melyek a 2014-es fesztivál emblémái lehetnének.

Természetszerűleg leginkább a nemzetközi programot határozzák meg a feszes pénzügyi keretek: a néhány szereplős, szerény technikai igényű, ugyanakkor ütős darabok nagy eséllyel kerülnek a fesztivál közönsége elé, köztük új (idén például az izraeli Niv Sheinfeld és Oren Laor párossal) és visszatérő fellépőkkel (így a Via Negativa producióival) egyaránt találkozni. Mindkét itt kiemelt előadás egyik központi kérdése a (férfi)testhez való viszony. Az izraeli kritikusok által 2013 legjobb táncelőadásának választott *Kétszobás lakás* laza értelemben vett rekonstrukció: egy harminc évvel korábbi, ikonikus tánctuett érzékeny újramondása, ahol – és ez a legfontosabb nővum az eredetihez képest – mindkét közreműködő férfi. A civil életben is párt alkotó táncosok közvetlensége és őszintesége lehengerlő erejű: előadásuk nem a homoszexualitás apológiája, épp ellenkezőleg, minden gesztusuk és akciójuk arról beszél, hogy a más-ság avított fogalom.

A színház és nézőtér közti határok feszegetését kedvelő Via Negativa – és egyben Szlovénia – sztárszínházának, Marko Mandićnak a *Mandić Gép* című one man show-jában szintén a test az egyik főszereplő. Méghozzá a saját sokat látott, kitartóan edzett, az elmúlt másfél évtizedben a legváltozatosabb színpadi próbatételeknek kitett teste, ami a színházi gép legfőbb munkaeszköze, s mint ilyen, muszáj, hogy kivételesen strapabíró, rugalmas legyen. Mandić a másfél órás előadás során többtucatnyi eljátszott szerepből ragad ki részleteket, idézeteket. Kisebb tematikus csoportok és megvilágosodásszerű egybeesések sora születik így, a nézőtérrel a színpadra behozott, akaraton kívül, némán is szereplővé váló nézők pedig többnyire belemennek a játékba.



Srdan Doroski: felvétele

Neoplanta (Újvidéki Színház)

A többszörösen összetett magyar nyelvű program meghatározó eleme az utóbbi három évben a díszvendég meghívása: Pintér Béla, Horváth Csaba után a MASZK és a THEALTER egy régi barátja, koprodukciós partnere, visszatérő vendége, Urbán András kapta a megtisztelő címet, aki amellel, hogy Magyarországon először látható szabadkai és újvidéki rendezéseivel volt jelen, workshopot is tartott érdeklődő fiataloknak. Urbán három produciójában legalább két, nagyon különböző arcát mutatta meg a szegedi nézőknek. A szabadkai *Rózsák* – mely a fesztivál ifjú bloggereként odaítélt kritikuszókratikus díjat érdemelte ki – előképe a Tolnai Ottó-szövegre komponált *A kisnyoyi rózsza* volt, szintén Urbán András rendezésében. A rövid bevezető idézettől eltekintve szavak nélkül játszott *Rózsák* lírai víziók, megmosolyogtató rémálmodok, képzőművészeti bonyolultságú installációk sorozata. Bámulatos, ahogyan a monokróm, fekete, szürk mikrovilág a szemünk előtt növekszik, izmosodik kozmikus látomássá. És közben az agyag, a szög, a deszka, a csipke, a flamingó, a cintányér, a homok, a szörme, meg persze az őket életre keltő színészek játékos, mégis súlyos utazásra hívnak minket.

Az Újvidéki Színház fesztiváljáró, máris sokszorosán díjnyertes *Neoplantája* és az egyhetes szegedi workshop alatt született *Antigoné*-előadás másfajta világba kalauzolt. Szókimondó, harsány, bátran politikai produkció mindkettő. Míg az egyik Újvidék legújabb kori történelméről, a másik egy ókori klasszikust tekint kiindulópontnak, de mindkettőt szigorúan, fesszesen átszűri a játékoson meg a mai, hőstelen világunkon. Az „újrátöltött” *Antigoné*-ban mi, némaságra kárhóztatott nézők vagyunk a gyáva Iszméné, a kemény Kreón és a reménytelen Antigoné: a játékosok válogatott szidalmakat, valójában saját kételyeiket és kérdéseiket vágják a fejünkhöz. A *Neoplantában* is kellemetlen dolgokkal szembesülünk: a papíron a béke városaként megalapított Újvidéken különböző népcsoportok gyil-

kolják egymást, általában a rend nevében. Az elidegenítő effektek ellenére (illetve épp azok miatt) felkavaró, erősen személyes látélet egy olyan történelemfelfogásról, amiről nekünk is lenne, lehetne mondanivalónk.

Érdekes, bár nem különösebben meglepő, hogy a további két *Antigoné*-workshop, melyeket Horváth Csaba és Mészáros Tibor (illetve Gemza Péter) vezetett, szintén inkább a darab politikai aspektusával foglalkozott, így Kreón hosszú távon fenntarthatatlan hatalma, illetve az igazmondó Teiresziasz elpusztíthatatlansága került a fókuszukba. Horváth negyedórás etűdje a szándékok, a viszonyok tisztázása és lecsupaszítása miatt vált érdekessé, míg a Mészáros–Gemza-csapat inkább látványos, a mélyrétegek iránt mérsékeltlen érdeklődő epizódot készített. (A három workshop huszonéves résztvevői is adtak egy díjat: Az Orlai Produkciós Iroda egyik nyári bemutatójában, *A csemegepultos naplójában* fergeteges teljesítményt nyújtó Ötvös András kapta a legjobb színészi alakítás díját.) *Antigoné* a fesztivál egy régi visszatérő vendégének, a szentesi Horváth Mihály Gimnázium végzőseinek köszönhetően is jelen volt a THEALTER-en: a fesztivál gyorsreagálású hadteste alig három nap alatt rakott össze egy pengeélesen a mai magyar politikával foglalkozó előadást, a *Gyűlölni nem...* címűt. A Szeged különböző közterein feltucatnyi alkalommal lejátszott produkcióról elég annyit elárulni, hogy huszonöt évvel vagyunk a thébai rendszerváltás után, amikor a békésen egymásra mosolygó Kreónról és Antigonéről készült – egyes renitens hangok szerint a történelmet meghamisító – szoborkompozíciót leplez le a gátlástalan teljhatalomra törő sztratégosz...

A következő generációk bemutatkozását máshogyan is kötelességének érzi a fesztivál: a volt kaposvári egyetemistákból alakult k2 Színház vagy a kolozsvári Váróterem Projekt előadásai üde színfoltok. A k2 Színháznak a Jurányi Inkubátorházból Szegedre érkező Brecht-adaptációja, a *Mielőtt az éj leszáll!* látzólag „csak” elmeséli Sen Te/Sui Ta történetét, azonban okos dramaturgiájával, lehetőfinom hangsúlyát-helyezéseivel a parabolát nem egyszerűen a mába, hanem a játszó (és bizonyos értelemben a nézők) saját (élet)helyzetére adaptálja, élesen felvetve a felelősség kérdését is. A személyesség a kulcsa a Váróterem Projekt *Advertégójának* is: az előadás szellemes, (ön)ironikus, (ön)reflexív helyzetek során keresztül valójában a színházcsinálás édes (?) gyötrelmeit taglalja. Magamban a legrokonszenvesebb csapat különdíját adtam a kolozsváriaknak, akik sok esetben ugyan még dadogva, mégis őszintén képesek beszélni arról, ami a legjobban érdekli őket a világon.

A kortárs tánc korábban a THEALTER egyik erőssége volt, mostanra azonban csöndesen húzódik meg a markáns színházi program mellett. Az okok között szerepelhet, hogy a szegedi fesztivál olyan meghatáro-

zó alkotói, mint Gergye Krisztián vagy Horváth Csaba, mostanra már nem (kifejezetten) kortárs táncban utaznak, de a műfajt sem igen sikerül közel vinni a közönséghez. Fehér Ferenc legjobb előadásai is mind megfordultak már Szegeden, még ha az idén elhozott *Morgan és Freeman* nem feltétlenül tartozik is ezek közé: mintha a régi invenció, a valóban egyedülálló stílus mára kissé megkopott, elfáradt volna. Éppen az a vagányság és vadság hiányzik ebből az előadásból, ami a *Nyúzzatok meg!* alkalmi triójában viszont szerencsére ott tombol. Dányi Viktória, Molnár Csaba és Vadas Zsófia Tamara alaposan átböngészte a férfi-női viszonyokról szóló közhelyszótárát, majd egy elegáns mozdulattal a sarokba hajította, hogy aztán két kiváló zenésszel kiegészülve (Czitrom Ádám, Porteleki Áron) szellemes, pofátlan, zsigeri kortárs tánc-őrületet vigyen színre.

A THEALTER főprogramjának fontos részei azok az előadások, amelyek olyan nézőket is meg tudnak szólítani, akik nem feltétlenül részei a fesztivál törzsközönségének: Pintér Béla máris kultikus rangra emelkedett *Titkaink*-ja meg a Forte Társulat *Irtása* olyan produkciók, melyeknek híre van, így például a Szegedi Nemzeti Színház minőségi vendéjátékokkal mérsékeltlen kényeztetett közönsége tudja, hogy ezekre jegyet kell váltani. A THEALTER közönségdíját kiérdemlő *Titkaink*-ról már sokan leírták, hogy miért fontos vállalkozás: a *Szutyokkal* és a *Kaisers TV, Ungarnal* új útra lépő Pintér, úgy tűnik, mostanra visszavonhatatlanul megérkezett a 2010-es évtized Magyarországára, ahol könnyed eleganciával, szédületes humorral, megejtő hitelességgel beszél évtizedek (évszázadok?) óta elhallgatott tabutémákról. Most ügynökkérdés és pedofília, pártkatonák és lázadók kerültek a történelmi körszínpadra, ami kímélet és erőlködés nélkül fordul át a mába.

Ugyancsak időugrás tanúi vagyunk a Forte Társulat új, tavaszi bemutatóját, az *Irtást* nézve is: Helen Edmundson kortárs drámája a XVII. századi angol–ír konfliktusról beszél, azonban alighanem szabadon felhasználható minden olyan országban, ahol hülye politikusok önérvényesítése miatt családtagok és barátok esnek egymás torkának. A THEALTER hűséges nézői jó ideje tanúi Horváth Csaba elhúzódó nyelv- és útkeresésének, melynek legérettebb termései tavaly (*A nagy füzet*, *Toldi*) és idén láthatóak voltak Szegeden. Az *Irtást* újranézve leginkább türelmes – és a nézőt is türelemre szoktató – építkezése ragadt meg: az, ahogyan ez a minden értelemben tiszta, már-már zavaróan normális világ előbb lassan, aztán egyre gyorsuló iramban bemocskolódik. Ezzel párhuzamosan az emberi kapcsolatok is elhasználódnak és kiüresednek: ember embernek lesz a farkasa. Mert a világ valóban aszerint válik ketté, hogy kinek a szívében lakik a jó, és kiében a gonosz.

Komjáthy Zsuzsanna

Identitás-útvesztőben

ÉLŐKÉP TÁRSULAT:

OCTOPUS TAROT LABIRINTUS

Félreértés ne essék! Nem magamat igyekszem felmenteni azzal, hogy beszámolómban saját kudarcának és lehetetlenségének bejelentésével kezdek neki. Kritikát írni az Élőkép Társulat *Octopus Tarot Labirintus* című performanszáról? Nem könnyű feladat! Hiszen kritikát többnyire olyan előadásról vagy művészeti bemutatóról szokás megfogalmazni, amely az adott pillanatban a nézői perspektíva és a ráakódó jelentések ellenére, minden szemszögből nézve ugyanolyannak – vagy legalábbis hasonlóknak – mutatja magát. (Azaz objektív térbeli és időbeli kiterjedéssel bír.) A kritikus így, lévén hogy tekintetét egy adott produktumra szegezheti, élhet megadatott kiváltságával, és kívülálló maradhat, ha éppen úgy tartja kedve. Félig résztvevő (belső), félig megfigyelő (külső) pozíciójában, a közteesség állapotában pedig könnyen és észrevétlen vizsgálódhat: felmérheti a látottak újdonságát, a színészek előadói teljesítményét, mozdulataik erőteljességét, megjegyezheti a nézők és saját arcának rándulásait és reakcióit (bár az elsötétített nézőtér gyakorta megnehezíti ennek megvalósítását), elemezheti a *mise en scène* működési mechanikáját.

No de hogyan lehetséges egy olyan produkciót fagatni, ami tulajdonképpen „úgy van, hogy közben nincs is”? A *Labirintus*t ugyanis több mint tíz éve játsza Bérczi Zsófia és csapata,¹ ezalatt mintegy tizenkét-ezren „látták”, pontosabban élték át, mégsem jelölhető ki egy adott produktum, amit objektíven (vagy szubjektíven) vizsgálhatnánk – ahogy nincs például klasszikus értelemben vett bemutató sem, ahonnan mint origóból elindulhatnánk. „A ma is használatos Tarot-kártya fotósorozatamat 2003-ban készítettem el diplomamunkaként, már akkor azzal a céllal, hogy ezt a 24 fényképet majd egy labirintusban fogom kontextusba helyezni. A labirintussal kicsit korábban, 2000-ben kezdtünk kísérletezni Terebessy Tóbiással és a Medence Csoporttal. Én a járatokat és az alapvető formákat terveztem meg, Tóbiás magát a szerkezetet. Miután elkészült az első nyolcszögletű labirintus, minden évben változtattunk a funkcióján, amit betölt. Először Borges-idézeteket írtunk a falakra, és azok mentén vezettük végig a bolyongókat. Volt, hogy a *Ji King [ősi kínai, a jövővel kapcsolatos könyv, más néven a Változások Könyve – A szerk.]* volt a központi téma, és olyan is volt, hogy interaktív kiállítást helyeztünk el benne. 2002-ben már örök álltak a járatokban, ők azok, akik egyszer csak szóhoz, 2003-tól pedig ön-

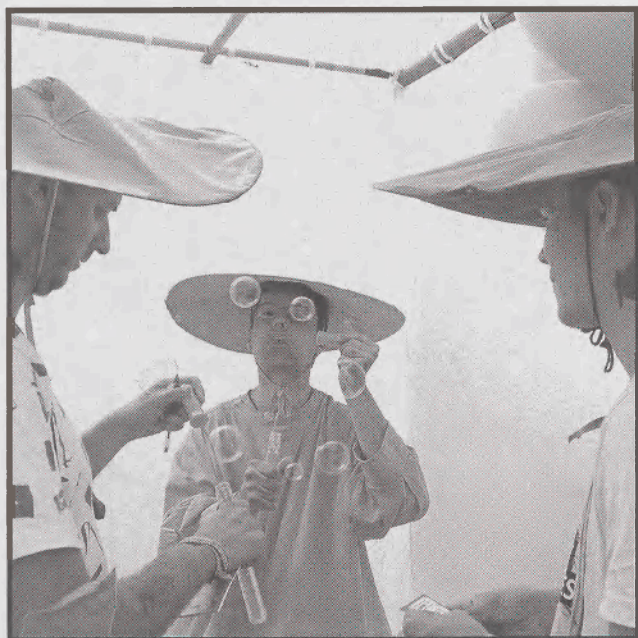


álló szerephez jutottak. Persze azóta is állandóan kísérletezünk, csiszolgatjuk a lehetséges előadásformát, én pedig minden évben átvarrom a válaszfalokhoz a vászonleplet, és átalakítom az életszobákat, amikben az Arkánumok a résztvevőket fogadják” – meséli Bérczi Zsófia, az Élőkép Egyesület művészeti vezetője, a *Tarot Labirintus* kitalálója.

A performansz, mellyel 2014-ben, tehát körülbelül a tizedik átszabását követően a Sziget Fesztiválon találkozhatunk, a következő: a nemritkán többórnyi tekergető sor után (mint „odabenn” elmondta, egy ír lány például több mint öt órát várakozott, hogy bejuthasson a labirintusba) a türelmes résztvevőt a Próféta (Magyar László) fogadja. Rövid beavatási rítust követően arra kéri a „nézőt”, húzzon az előtte kiterített 24 Tarot-kártya közül egyet. Az elkövetkezendőkben ez a kihúzott szerepkártya lesz identitásának a kerete, melyen belül a rá váró szituációs gyakorlatokban a Segítőket, vagyis az Arkánumokat megszólíthatja. Hogy útja végére jobban megismerje magát ebben a „sorsolt” szerepben, a Próféta jegyzetfüzetet és tollat ad át a bolyongónak, majd Csillag (Csikós Nóra), a borsoszinű ruhába öltözött Arkánum röviden ismerteti a szerepkeretet, és bebocsátja a labirintusba. Az útvesztőben a Segítővel találkozáva ki-ki saját „előadását” alakítja, és miközben beszélget, meditál, vagy verseket értelmez, előbb-utóbb a többi résztvevőt is megszólítja. Csakhamar furcsa, mikroközösségi hangulat alakul ki, amelyben cinkos, útítárs és – valamiféle kül-

¹ „A csapat minden évben újjáalakul. Vannak, akik öt éve, akik három éve vesznek részt benne, és mindig vannak újjak is” – ismertette Bérczi Zsófia.

nös értelemben – tükör mindenki: „Az izgat, hogy vajon mi lehet az, ami mindannyiunkban közös, mi ennek a közösnek az egysége, és ezek az egységek hogyan függenek össze egymással” – fogalmazza meg Bérczi Zsófia. Végül, a Halállal (Fenyvesi Boga) találkozóva, a bolyongó elmondhatja, mit szeretne itt hagyni magából a labirintusban, és mi az, amit magával



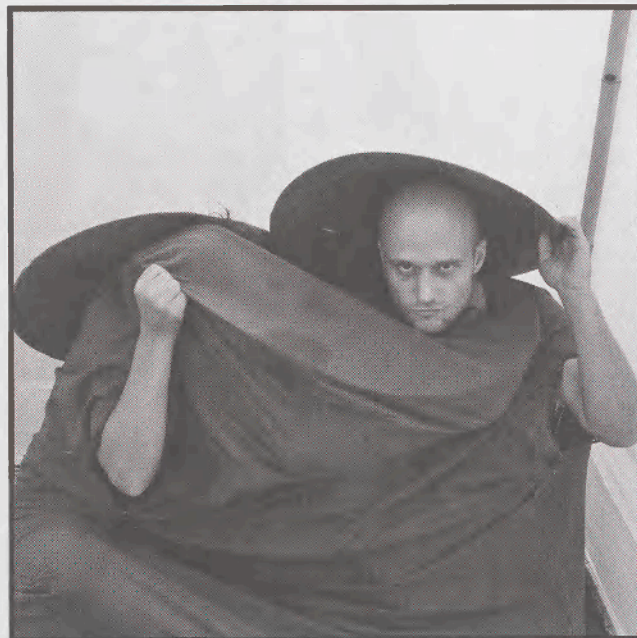
visz a halálba. Utolsóként az Ítélet (Jobbágy Bernadett) előtt egy kamera segítségével megoszthatjuk a nagyvilággal, ki mit tanult az előzőkben.

Talán ennyiből is belátható: a *Labirintus* – és ezzel visszakanyarodunk a kritikairás lehetetlenségének megfogalmazásához – nem egy mű.² A *Labirintus* egy cseppfolyós, lélegző és amorf matéria, ami a folytonos átváltozás állapotában van. Nem csoda, ha nehézséget okoz például annak megállapítása, hogy színpad (vagy kicsit elrugaszkodottabb értelemben: tekintettelés) és konkrét történet híján a képzőművészet vagy a színház irányából, egyszerre mindkettő felől vagy éppen egy harmadik szempontrendszer alapján közelítsünk-e felé. A labirintus belsejében zajló esemény ugyanis nem körvonalazható egy adott fenoménként, amit ki-ki saját nézőpontja, tudása és aktuális fizikai-szellemi állapota szerint interpretálhat. Mert ami benne történik, az nem egy lehatárolható valóságban (bármit is értsünk rajta), hanem a befogadók fejében, tehát egymás melletti valóságokban, a sokféleség virtualitásában játszódik. Ha tetszik, egy test nélküli, tárgy nélküli, *mise en scène* nélküli és reprodukálhatatlan potencialitás az, ami zajlik, és ezt csakis a szubjektivitásban (vagy a temporalitásban) vagyunk képesek érzékelni. A *Labirintus* így legalább annyiféle formát és alakot (*Gestalt*) ölt(het), ahány résztvevője tízéves pályafutása alatt kipróbálta. Ennek következtében pedig már nemcsak a „hogyan vizsgáljuk?”, de a „mit vizsgáljunk egyáltalán?” kérdése is joggal felvetődik.

² E tekintetben szerencsésebb a nem-mű kifejezés használata.

³ Érdekes összefüggéseket fedezhetnénk fel, ha mindezt a füzet általi rögzítés gesztusával vetnénk össze.

Mert mit is vizsgálhatnánk tulajdonképpen? Legföljebb saját élményünket, hiszen a helyzet éppen ellentétes azzal, mint amit az első bekezdésben megfogalmaztunk. A kritikus tekintete helyett ezúttal a performansz kerül köztes pozícióba, a kritikus azonban – hiába is sóvárog utána – nem engedheti meg magának ezt a luxust. Résztvevővé kell hogy váljék. Ez per-



Mucsy Szilvia felvételei

sze nem azt jelenti, hogy akkor akár itt és most be is fejezhetjük, mert ellopták-megfújták tőlünk azt a perspektívát, amelyben bármit is papírra vethetnénk! Hiszen a *Labirintusban* mégiscsak van valami előadás-specifikus mozzanat, amely az élőszerűség ellenére is – vagy inkább amellett – a színházi diskurzushoz csatolja: a megrendezettség és a „mintha” működési elv szerinti ontológiája. „Mindig is érdekelték az olyan kísérletek, amelyekben valamilyen módon be van kerítve a valóság egy szelete. Ezt a labirintus közepén elhelyezett, nagy látószögű gömbtükör mint nagy szem vagy írisz is szimbolizálja, ami befogja és visszatükrözi a labirintus egészét” – árulja el Bérczi Zsófia, majd így folytatja: „Az életozóakban zajló jelene-tek alapvetően rögzített improvizáción alapulnak. Egy-két szerep teljesen kötött (például a Földanyáé), a többi Segítő vérmérséklete szerint kicsit többet improvizálhat.”³

A *Labirintus* tehát egy sajátos, de alapvetően színházi törvények szerint irányított, önműködő birodalom, egy itt és most zajló élő adás, az elsődleges világ felforgatott hasonmása. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a résztvevők élményeinek egymás mellett hömpölygő bahtyini *karneválja*, ami lényegét tekintve a (gömbtükör felületén meg-megtörő) tekintet sokféleségével játszadozik. Az elemzésnek éppen ezért a perspektíva szétszóródásából és szeszélyességéből kell kiindulnia, és el kell számolnia azzal, hogy a *Labirintus* nemcsak *szinkretizmus* (vagyis olyan jelenség, amely többféle nézőpont egyidejű jelenlétét teszi lehetővé), de *sűrítés* és folyamatos *eltolás* is, éppen ezért pontosan olyan, mint az álommunka. Nem véletlen, hogy az egyes életozóakban zajló események is egy-egy álom-

hoz vagy meditációhoz hasonlóak. Az Arkánumok ezt a hatást mély empátiával és koncentrációval fokozzák.⁴ A labirintus közepén álló Földanya⁵ (Sarlós Ágnes) például egy képzeletbeli utazásra hív, ahol miközben légzésünk lelassul, és „belső kameránk” segítségével megmásszuk az előttünk tornyosuló, meredek hegyet, ő a gyerekkor nyugalmából felderengő énekszóval kíséri utunkat; a Hold (Szabó Vera) pedig egyik álmát meséli el a hintaágyban szendergő résztvevőnek: „Az igaz jövődőbe vezető biztos utak egyike – mert létezik hamis jövődő is – arrafelé haladni, amerre egyre jobban elfog a félsz.”

A *Labirintus*ba ágyazott szituációs játékok önmegismerő-önfelfedező helyzetek sokasága. „Itt minden egyes Arkánum egy szimbólum. Ha az ember belép hozzájuk egy-egy életrészébe, különböző szerepekkel tud találkozni, és mivel az őket váró Segítők idegenek, élő tükrök lehetnek, a résztvevők pedig tapasztalataink szerint megnyílnak előttük.” (Bérczi Zsófia) Ilyen módon a *Labirintus* tehát a „másik pillantásában” értelmezhető térdarabka, ami lényegénél fogva sosem válik leleplezhetővé. Ez a térszilánk azonban a résztvevő szubjektív mezejébe furakodva pillanatokon belül átszakítja a retinát, és ha nem is a személyiség határait, de az abban fellelhető utópiára szomjazó sóvárgás területeit mindenképpen felnyitja. Ezért lehetséges, hogy a bolyongók – akár elfogadják az ezoterikus és/vagy keleti hagyományokból kiinduló mikrovilág relevanciáját, akár nem – képesek lesznek feloldódni a *Labirintus* világában, és betartani annak játékszabályait. A performansz sikere már ezen a ponton eleve garantált.

A résztvevők feloldásával párhuzamosan pedig feloldódik a hagyományos előadó–néző dichotómia is. Itt mindenki megfigyelő, és mindenki megfigyelt. A perspektíva egyidejű váltakoztatása révén és a gerjesztett, manipulált szituációk eredményeként a tekintet csakugyan önmagára verődik vissza, és a résztvevő saját magára, pontosabban önmagára és az aktuális helyzetére pillanthat,⁶ azaz önmagára mint szerepre koncentrálhat. Bérczi Zsófia ezt nevezi gyógyításnak. Hogy ezt ki jó murinak, ki szellemi meditációnak tekinti-e, ízlés dolga. Mielőtt azonban még az archetípusok szerepét pellengérré állítanánk, és ezzel le is zárnánk elmaradt kritikánkat, szögezzünk le valamit. Szó sincs róla, hogy az Élőkép Társulat mindezek fényében valamiféle új, ismeretlen területre tévedt volna, és kísérletükkel a színház legújabb lehetséges útjainak egy módozatát valósította volna meg. Sőt, ami azt illeti, a *Tarot Labirintus* egy több évtizedes „live” hagyományhoz nyúlik vissza. Mind szemléletmód, mind pedig megvalósítási módszere tekintetében kapcsolatba hozható például az úgynevezett közönségbevonásos performansszal, a *healing event*tel vagy a *meditative worksszel*. Hazudnánk, ha azt állítanánk, hogy a *Labirintus* koncepciója új keletű vagy ismeretlen dolog lenne (természetesen nem állítjuk azt sem, hogy ez a feladata volna).

Hasonlóképp nem új keletű a választott előadásforma, vagyis a vizuális művészet, a színház és a társadalmi gyakorlat keveredése sem. Ám míg az ilyen típusú performanszok és előadások többnyire politikai vagy művészetkritikai indíttatású produkciók szoktak lenni, az Élőkép *Labirintusa* inkább pszichológiai és/vagy

ezoterikus aspektusú munka. „Az előadásokban általában a vizuális szimbólumok és a formák érdekesek a számomra. Nem is szeretem annyira az emberi testet a színpadon. A legutóbbi előadásunkban, a *Hullámtérben* is inkább a képi formákkal játszottam, azzal, hogy hogyan alakulnak és olvadnak egymásba. A hullámok egyszer kacskát, aztán tulipánt és madarat formáznak. Természetesen a *Tarot Labirintus*ban is meghatározó jelentősége van a vizualitásnak, az érzékekre hatásnak, hiszen a bolyongókat a tér burokként öleli körbe. A fehér falak előtt az erőteljes színek (a jelmezek) mint japán metszetek jelennek meg, és a hosszú út, az út végén eltűnő alak szintén képi elem. A *Labirintus* azonban kakukktojás, más, mint a többi előadásunk. Ebben az ember teljes valójában ott áll a középpontban, az ő jelenléte az, ami hangsúlyos. Mégis roppantul izgalmas kísérlet számomra, mert olyan mélyre hatolunk belülré a résztvevőben, míg elérjük azt az amorf valamit, ami ő maga. Mindig a titkok érdekelnek – akár a fizikai, akár a lelki formák oldaláról közelítem meg őket” – nyilatkozta Bérczi Zsófia.

A kérdés csupán az, mennyiben lehet érdekes mások számára is ez a titok, mennyiben érdekes és aktuális a választott forma mint kifejező forma, és az mennyiben ér célba, azaz igazolható-e bármiféle személyiségfejlődésre gyakorolt haszna. A válasz minderre sajnos csupán egyféle lehet: ki tudja. Bérczi Zsófia mindenestre talán ennek szeretett volna utánajárni, mikor a legvégső szobába egy kamerát helyezett. Mint beszélgetésünkkel elmondta, a felvételek alapján levonható tanulság meglehetősen vegyes: „A kamera talán a *Labirintus* leginkább megkérdőjelezhető pontja. Az egész út annyira személyes, és ennek kicsit ellentmond, hogy itt van egy kamera. Éppen ezért csak az nyilatkozik meg előtte, akinek kedve tartja. Ez inkább nekem segítség, egy élő napló, mikor az emberek elmondják, mit húztak. Azért is van jelentősége, mert a *Tarot-kártyával* kapcsolatban mindig felmerül az a szkepszis, hogy bárki bármit húzhatott volna. Az az érdekes, hogy a kamera előtt többnyire kiderül: a legtöbbben érvekké alá tudják támasztani, miért az adott kártyát húzták.” De hogy nem arról van-e inkább szó, hogy ezekben a szerepekben mint flexibilis keretekben bárki képes belehelyezkedni? Nos, talán arról is. „Ha a felállított világ bárkinek problémás, annak ez csupán egy szerepjáték. Én viszont úgy gondolom, sokkal finomabb a világ, mint amit a tudomány hivatalosan elfogad. Hajlok afelé, hogy nincsenek véletlenek.”

⁴ Ha valaki elutasítja a felkínált játékszabályokat, a Segítőket megformáló színészek/pszichológusok feladata legjobb tudásuk és rátermettségük szerint megoldani a helyzetet – tudtuk meg Bérczi Zsófiától. Ebből a szempontból pedig kiemelkedően magabiztos volt Makra Viktória–Chován Gábor az Ördögöt megtestesítő párosa, akik – hiába is a próbálkozás – nem billentek ki szerepükből.

⁵ Mint Bérczi Zsófia beszélgetésünkkel elmondta: annak, hogy a Földanya áll a labirintus közepén, kiemelt jelentősége van. „Az Arkánum gyógyírt jelent. Vannak Nagy Segítők és Kis Segítők – ezeket egészítettem ki plusz kettővel. A Kapuval és a Földanyával. A labirintus-szimbolikában közepén ugyanis a Föld áll, aminek jelentése: őstudás, őstitok. Ő az anyaméh, aki a megtermékenyülés titkát őrzi. A tekervények, vagyis a labirintus útvesztői a női nemi szervek felelnek meg.”

⁶ Vö.: „A labirintus az első makettek alapján szem alakú lett volna. Ennek a közepére – ugyanúgy, mint most – fel lett volna függesztve a gömbtükör. Ha az ember beállt volna teljesen középre, akkor alulról összeállt volna számára a kép, hogy ő az, aki az írisz közepében van” – mondta el Bérczi Zsófia.

„Ha agyában és szívében is rend van”

BESZÉLGETÉS KOVÁTS ADÉLLAL

– Szereti a tévésorozatokat?

– Sorozatfüggő semmi esetre sem vagyok. Töreksem rá, hogy ne is legyek, mivel úgyszólván mindig lemaradok róluk. Nem szeretek semmit, ami függésben tartja az embert. Azokat a sorozatokat kedvelem, amelyek részenként is értelmezhetőek. Vannak kifejezetten nagyszerű sorozatok, az HBO-s *Terápia* például, a *Társas játék*, vagy amiben csak szinkronizáltam, a *Vészhelyzet*, *A férjem védelmében*; aztán *Az elnök emberei*, amelyek nagyfilmekkel vetekedő színvonalúak, s mind operatőrileg, mind a rendezés tekintetében fantasztikusan kivitelezettek, kitűnően megírt dialógokkal. A külföldiekben világsztárok játszanak, s a hazaiak között is vannak olyanok, amelyekben nagy színészek tűnnek fel. A „sztár” szót azért nem használnám.

– *Én igen; magyar sztárok is játszanak magyar sorozatokban.*

– A *Terápia* kapcsán beszélgetünk, s azt gondolom, a *Terápia* ilyen. Boldog vagyok, hogy dolgoztam ebben a sorozatban.

– *Hogy került bele, volt-e casting?*

– Volt casting, igen. Életem eddigi összes castingján, amiről úgy gondoltam, hogy jól sikerült, és otthonosan meg önazonosan éreztem magam közben, megkaptam a szerepet. A *Terápiában* különösen erősítette az otthonosságérzetemet Mácsai Pál személye, akivel az imprinting időszakában mégiscsak együtt gyermekeskedtünk, együtt játszottunk a Nemzeti Színházban, fiatalon a partnerem volt több darabban, baráti a kapcsolatunk. Ez cinkosságot teremtett közöttünk, s egyértelművé tette a szituációt. A sorozatban a gyerekkori, tinédzserkori szerelmét játszom, aki egyfajta *comeback*kel jön.

– *Egy nő a múltból?*

– Igen, a múltból lép az életébe.

– *Milyen feladat egy ilyen sorozatban részt venni magának, aki nagy drámai szerepeket játszott és játszik? Mennyiben különbözik ez, mondjuk, egy mozifilmforgatótól?*

– Hát semennyiben. Talán csak annyiban, hogy elszórtak voltak a forgatási napjaim, mivel hosszán tartott a forgatás. A *Terápia* elején, közepén és végén is voltak epizódjaim, így elég távol kerültek egymástól a részek. Volt jó pár év az életemben, amikor egy másik sorozatban vettem részt...

– *Az Életképekben?*

– Igen, az más típusú munka volt. Heti sorozat, ami máshogy tempórozódik, s az ember mindennapjainak

a része. A *Terápia* mind árnyalataiban, mind rendezésében is különbözik. Mindhárom rendezővel, Enyedi Ildikóval, Gigor Attilával és Nagypál Orsival is dolgoztam már; a legfontosabb epizódokat Ildivel forgattuk. Ildikó érzékenysége különösen megfogott. Őszintén szólva nem találkoztam még ilyen kamerahasználattal, mint amit ebben a filmben alkalmaztak, a sajtótájékoztatón Máté Gábor nagyon mulatságosan beszélt erről. Semmi világitás, félhomályban ülnek a szereplők, s el vannak rejtve a kamerák valahol, három-négy méterre tőlünk. Folyamatosan azt érzed, hogy valahonnan leskelődnek, de nem tudod, honnan.

– *Így természetesebb a szituáció, nem?*

– Persze, csak az embernek valahogy át kell állítania az agyát arra, hogy ez nem színház. Egész más a viszonyunk a partnerrel is, mégis túpontosságot kíván. Miközben távol van a kamera, lehet, hogy éppen szuperközeliben veszi a szememet. Amikor közel van hozzám, mint most a Katáé [*Schiller Kata – A szerk.*], akkor érzi az ember, hogy mekkora gesztusokkal dolgozzon, hova játsszon. A színész kamerához való viszonya intim dolog. Legalább annyira, mint a partnerével. Korábban azt szoktam meg, ha volt egy közeli felvétel, a partner mindig a kamera mögött állt, és vetjük az én közelimet. Most vettük az én közelimet, a kamerák meg valahol távol voltak. Eleve mindig két-kamerás felvétel készült, az egyik ilyen plánt vett, a másik olyat.

– *Ízelítő az új filmes technikából.*

– Így nem kell huszonötször megismételni a felvételt, de ollózgathatnak jobbra-balra. Ez nagyon érdekes volt számomra.

– *Milyen figurát játszik? Mennyire tudott azonosulni vele? Színésziileg olyan ez, mint bármely más filmmel?*

– Mindig meg kell találni az azonosságokat, a különbözőségeket, amelyek kijelölik az utat. Ez nem az a film, amelyben különleges karakterizálóképességre volt szükség, hiszen pont azért választottak engem, mert úgy gondolták, lefedem az adott karaktert. A figura jön a múltból, sok mindent átéltek a főhőssel, egy házban laktak, közös gyerekkoruk volt, amiből tinédzser szerelem lett, s most újra találkoznak. Én nagyon könnyen teremtek kapcsolatokat, de nagy, új barátságok sajnos egy időn túl már nem születnek. Azt az intimitást, ami azokhoz fűz, akik meghúzkodták a copfodat, fölhajtották a szoknyádat, hogy megnézzék, milyen színű bugyi van rajtad, vagy akikkel együtt jártál iskolákba, már nem lehet elérni. A korai szerelmek,

barátságok, ha valaki nem vetkőzik ki teljesen magából, csodálatos meghittséget, cinkosságot jelentenek, vonatkozik ez a gyerekkori barátnőimre, barátaimra, szerelmeimre. Furcsa módon megint megjelennek ezek a kapcsolatok.

– *Ki ez a nő, akit játszik?*

– Annamari folyamatosan a személyiségének s a lehetőségeinek a határait feszegeti. Sok mindent csak az utolsó epizódban tudunk meg róla.



– *Mit vár attól, hogy vetíteni kezdik a Terápiát az HBO-n? Nyilván sokan nézik, mint ahogy az első évadot is sokan nézték.*

– Én nem vagyok állandó szereplője a sorozatnak, mint a pszichiátert játszó Pali napi páciensei. Visszatérő ember, barátnő vagyok a múltból. Nem is játszom olyan sok epizódban... Az egy érdekes kérdés, hogyan lesz egy színész része a nézők életének. Amit sok ember lát, az mindenképpen népszerűséget hoz.

– *Kiváló magyar színészek arcát alig ismeri a néző. Nem válhatnak népszerűvé, mert „csak” színházban játszanak.*

– Nincs mit tenni, ez így van. Erre szokták mondani, hogy hiába játszik el az ember akármekkora főszerepet, ha az nem lesz sikeres, az olyan, mintha nem is lett volna. És ez igazából még csak nem is minőségi kérdés. A Radnóti Színházba kétszázötven néző fér be. S még ha vendégként játszom is itt-ott, népszerűséget, vagy azt, hogy benne vagyok az emberek tudatában, nap mint nap felismernek, megszólítanak az utcán, a sorozatok, a filmek hozzák el. Sok filmet is-

mételnek mostanában, például az M3-as csatornán. Ezzel nem lehet versenyezni. Nem is kell. Nem hihetem, hogy a színházi szerepeimért köszön rám valaki. Mondjuk, a kerületben, ahol lakom, a házból is sokan mondják, hogy jaj, művész, milyen isteni volt a *Platonov*ban vagy a *Vágyvillamos*ban. Itt azért szólítanak meg az emberek, mert járnak a Radnóti Színházba.

– *Legutóbbi bemutatója a Platonov volt a Radnótiban. Vojnyiceva izgalmas és hatalmas szerep, s bár voltak ugyan bajaim az előadással, a figurája briliánsan meg van csinálva. Milyen volt Alföldivel dolgozni?*

– Robival is nagyon-nagyon régóta ismerjük egymást. Főiskolásként az akkori Nemzetiben volt színházi gyakorlaton az osztálytársaival, a Horvai–Iglódi-osztályból. A Szinetár Miklós által rendezett *Tartuffe*-ben Mácsai Pali játszotta a bemutatón Valère-t, én pedig Mariane-t. S miután Pali elment a Madách Színházba, Alföldi Robi vette át a szerepet. Játszottunk együtt a *Godspell*ben, az *Amerikai Elektra*ban pedig a fiamat játszotta. Roppant érzékeny partner. Extrovertált volt, főleg fiatal korában, de rugalmas és mindig friss. Kihívás dolgozni vele, ahogy Palival is. Sok hasonlóság van a színészetükben, mindketten jelentős agymunkát végeznek, nyilván ez teszi őket alkalmassá arra, hogy színházat igazgassanak. Már fiatalon komplexen látták a színházat, egyikükre sem volt jellemző a nagyon pipikézős befelé fordulás. Ami nem jelenti azt, hogy ne lennének analízáló és elemző művészek, csak nagyon célirányosan játszanak, és képesek erőteljes stílusú előadásokat létrehozni.

– *Milyen remek is volt az Amerikai Elektra a Tivoliban!*

– Számomra minden előadás hatalmas élmény volt, felejthetetlen munka, Tordy Gézával. Robival mindig nagyon szenvedélyesek és inspirálóak voltak a jelenteink. Ezért is vártam, milyen lesz rendezőként találkozni vele. Hogy fog ez működni a *Platonov*ban? Irtó vicces munka volt.

– *Vicces?*

– Igen, rengeteget nevtünk. Abszolút felszabadítóan hatott rám a rendezői jelenléte. Nemcsak a szabadság illúzióját kaptam tőle, hanem tényleg azt éreztem, hogy bármire kíváncsi, amit csinállok. Pontosan tudja, hogy mit akar, de nem veszi el a színész örömét, engedi, hogy ő szülje meg a megfelelő megoldást. Semmilyen alakítás nem tud eldurranni e nélkül a szabadság nélkül. Próbák közben sokan kérdezték, hogy milyen dolgozni Robival. Mert a Robival nehéz, mert á-tól z-ig megmondja, hogy mit akar, és jottányit sem enged, se jobbra, se balra...

– *És nem így van?*

– Hát nem. De engem egyáltalán nem zavart, ha valamire azt mondta, hogy azt ne, mert közben nem éreztem kalodába zárva magam. Én szeretem a formalizmust, ugyanakkor Robi olyan teret adott a nőiségemnek, a humoromnak, hogy úgy éreztem, nyugodtan idétlenkedhetek. E vérnősző nőalak humora – aki megszerzi, és maga alá gyűri Platonovot – csak akkor tud felszikkadni, ha az ember mindent meg mer csinálni, s rátalál a figura groteskségére, szélsőségeire. Nem mintha elhatározás kérdése lenne, de olyan volt ez nekem, úgy mentem előre, mint kés a vajban. Lehet, hogy az *Amerikai Elektra* emléke is felidéz-

dött. S az jó dolog ám, hogy miközben a rendező tudja, hogy mit akar, nem érzi a személye vagy a rendezői munkája megkérdőjelezésének, ha az ember megoldásokat hoz. Nem vagyok egy kifejezetten megoldásokat hozó színész, de azért vannak ötleteim.

– *Úgy hiszem, Ön is nagyon tudatos, pontosan tudja, mit akar.*

– Nem szeretem előre eldönteni, hogy mit akarok. Azt szeretem, ha a próbák során szakad ki valami gondolat belőlem. Ne feledje, László Zsolt csodálatos partner. Úgy gondolom, zsigerileg tudtam ezekkel a fiúkkal együttműködni, miközben természetesen én is gondolkodó embernek vagy színésznek tartom magam. Lenyűgözött, hogy Robi mennyire tudja a szakmát, nemcsak a színészetet, hanem a rendezést is. Remek dolog, ha egy rendező nemcsak azt tudja, hogy valami miért rossz, s miért döngöli bele a színészt a betonba, de meg tudja mondani, mitől működik az adott szituáció. Ezek sokszor a legprimitívebb dolgok. Hangosan, halkán, előre, kifele, befele.

– *A Radnótiban két előadásban is rendezte nemrég Zsótér Sándor. A Vágyvillamosért számos díjat kapott, s ott volt a Kurázszi mama, ami nem is tudom, miért került le relatíve gyorsan a műsorról. Lehet, hogy a nézők nem kedvelték, én minden szempontból jelentékeny előadásnak tartottam. Milyen volt Zsótérral együtt dolgozni?*

– Tizenhárom év után dolgoztunk újra együtt a *Vágyvillamosban*. Nagyon vártam a próbákat. Tudtam, hogy nem ő választotta a darabot. Kitűnő fordítás született, az előadás sikere többek között a szövegnek is köszönhető, amit Zsótér fordított le Ungár Júliával. Nagyon félszegen kezdtem el próbálni. Teljesen odaadtam magam Sanyinak, aki mozsárban összetörögetett darabokra, jóllehet, azt hiszem, hogy a próbaidőszak kezdetétől fogva ugyanazt gondoltam a szerepről, a darabról, amit ő. Ha több szabadságot hagy nekem, lehet, hogy nem is kellett volna annyira rám fókuszálnia. Ugye, abszolút a játék középpontjában áll Blanche, így van az egész kitalálva. Nehéz, de csodálatos próbaidőszak volt, Sanyi szidott, ütött-vágott. Van, amikor mindent el kell dobni ahhoz, hogy valami megszülessen. Nagy kihívása ez a szakmánknak: egy idő után nagyon nehéz megújulni. Azt hiszem, az igény minden valamirevaló színészben ott van, de a próbák alatti teljes nyitottság és a kockáztatás bátorsága nélkül – értem ezen, hogy az ember merjen sutabuta, gyenge lenni – egyszerűen nem megy. Az előadásokon már másfajta energiákat kell működtetni. A profizmus lényege, hogy a repertoáron tartott előadásokban, az erőteljes rendezésekben nem változhatnak meg az erővonalak. Az előadás súlypontjai, a szereplők egymáshoz való viszonya, a jelenetek dinamikája fegyelmzettséget kíván. Am ha ezek a dolgok erős rendezői kézzel vannak lerakva, s a színészek agyában és szívében is rend van, meg igazi csapatmunka folyik, akkor jó esetben mindig előremegy az előadás. Műfajtól függetlenül legalkalmasabbak erre a klasszikusok. Jó pár ilyen előadásban volt részem, a *Ványa bácsitól* a *Vágyvillamosig*. Nem tudtam, hogy Blanche tényleg a világirodalom egyik legnagyobb női szerepe, másként, természetesen, mint Ranyevszkaja, Médeia, a Csehov- vagy a Shakespeare-hősnők. Más-

ként rétegezett, mint ezek a klasszikus nagy szerepek, mégis esszencia. Nagyon szeretem az ilyen típusú amerikai darabokat. Érzem, hogy jók nekem.

– *Pedig Tennessee Williamsre is mondták már, hogy passzé, nem igazán modern, s lám, mi minden jön ki a darabjából.*

– Mert Sanyi ezzel a fordítással, az ízig-vérig mai hangvétellel abszolút jelenkori problémákat szóltaltotta meg. Egy modern, XXI. századi dolgozó nőt hozott



Schiller Katalin felvételei

színre. Lekerült a darabról a sok nyavalygás, a sok körülírás, a sok fodorka. Sűrű lett, ugyanúgy, ahogy annak idején Tordy Géza is csontra húzta az *Amerikai Elektrot*. A szöveg szikár szépsége, furcsa szórendjei, szóömlenyei a vájt fülűekhez is szólnak. Én nagyon-nagyon szeretem. A furcsa szópárosítások, a kötőszó nélküliségek különleges idegi vibrációt, koncentrációt kívánnak. Nehéz is volt emiatt tanulni a szöveget, mert az ember mindig akart valami mankót, valami kis segítséget. De a mankók teljesen ki vannak húzva a szövegből. Nem is lehet másképp, csak csupasz idegvégződésből játszani. Ugyanakkor nagyon kell benne beszélni, a *Vágyvillamos* abszolút verbális színház. A *Kurázszi mama* nem egészen ilyen. Nem is tudom, hány előadást ért meg, nem olyan keveset. Ahogy haladtunk előre az időben, sokat változott, s a levétel idején, az utolsó öt-hat előadáson már kisebbfajta tüntetés alakult ki körülötte. Mikor látta?

– *A bemutatón láttam.*

– Jó, hát rengeteget változott, mert a *Kurázszi* piszok nehéz ügy volt. Kurázszi mamának húzni kell azt a sze-

keret, akárhogy is van. Sanyi harmadszor rendezte, nyilván neki is alapos kihívás volt, hogy milyen olvasattal áll elő. Lenyűgöző volt az előadás látványvilága.

– *Rafináltan kitalálva, mozgatva.*

– Igen, nagyon élt a látvány. Én lassan találtam meg a helyem az előadásban, a próbaidőszak elején irtó nehezen kezdtem el dolgozni. Kurázszi mindig előre-menekül, s azt hiszi, ami történik, az vele nem történhet meg. Megpróbál kifogni a sorson. „Azt nem lehet.” Kell ehhez némi felszínesség is, önjáró elszántság, ami nem tűr ellentmondást, miközben hatalmas magabiztosságot kíván meg a színésztől. Ez egy skizofrén dolog különben, mert ott van egy színész is maga kételyeivel, meg nem tudom, mivel, s akkor a rendező azt mondja neki, ez a megoldás őt nem érdekli. Sanyi egyáltalán nem kíváncsi a megoldásokra, annyira fél a megoldásoktól. Én próbálom megfejteni a dolgot, mikor például konfliktushelyzetbe kerülünk, ami nem kevésszer történt meg a próbák alatt. Nem azért, mert mást akarok, hanem mert ő azt mondja, hogy ez nem jó, ez szar, ezt felejtse el. Akkor az embernek hozni kell egy másik döntést, de egy idő után már nem tudsz döntést hozni. A Kurázsiban ez nagyon nehéz volt. Minden nagy formátumú szerepnek ez a kihívása. Aztán mindig van valami, amit az ember elkezd továbbgombolyítani, vagy amire a sín első talpfáját le lehet rakni. De nincs örök érvényű recept arra, hogy amiért most megküzdöttem, az máskor is működni fog, kirázom a kisujjamból, röhögve, poénkodva, felszabadultan. Sajnálom, hogy viszonylag hamar levették a *Kurázsit*, mert azt gondolom, értékes előadás született. Dobos Ildikó eljött, megnézte, nagyon tetszett neki, s azt mondta, tévedés ám, hogy a régi előadások olyan sokszor mentek. Hát nem. Brechtet nehezen veszi be a magyar közönség, sosem volt igazán népszerű szerző. És nincs mese: a mesét meg kell érteni. Ez rajtam is múlik. Az alakítást csak a személyiség átható ereje teheti hitelessé. Ha nem érted meg a mesét, hogy ki a Kurázszi mama, és mi van a gyerekeivel, azt nem lehet fölülírni semmivel. Szerintem az első rész súlyos volt, rettentően lefáradtak a nézők, sokan elmentek. Az emberek nagyon túlterheltek manapság, egyre vékonyabb az a réteg, amely hajlandó „dolgozni” velünk. Persze, ha valaki Brechtre ül be, tudja, mire számíthat.

– *A Radnóti palettája igazán gazdag, Brechtől Williams-ig, a Naftalintól a Főfőnökig sokféle előadást játszanak.*

– Mi közönségbarát művészszínháznak nevezzük magunkat, és százszázalékos házzal játszunk. Természetesen én nem látok bele a gazdasági mutatókba, de tudom, hogy sok színházban, ahol állítólag telt ház van, fél áron kelnek el az aznapi jegyek. Sokféle eszközzel igyekszünk megtölteni a színházakat. Nálunk nincs kiváltázza a nézőtér, Bálint Andris nem engedi meg, inkább leveszi a kifutó darabokat. Ugyanakkor azt gondolom, ha ennyire széles spektrumon játszunk, hogy egyik nap a *Bolha a fülbe* megy, másnap meg Brecht, akkor a *Bolha* sikerének vagy eladhatóságának vissza kellene pörögnie a Kurázszi nézettségére. Amivel nem a *Bolha* sikerét akarom megkérdőjelezni. Itt ülünk egy jó étteremben, itt is lehet borjúpaprikást enni, vagy lazacot spenóttal. Az sem mindegy, hogy Zsótér

Brechtet rendez, vagy egy másik amerikaiat. Ki tudja?

– *A Vágyvillamosért megkapta a POSZT, a Színkritikusok s a Társulat díját. Az Amerikai Elektra idején nem volt tag a Budapesti Kamaraszínházban, de elnyerte a POSZT, a Színkritikus-, a Gundel-, valamint Sűgőcsiga-díjat is, ami elég széles teríték. Mit jelent ez Önnek?*

– Nagyon nagy elismerést. Akkor ezek olyan előadások, amelyek mindenkire hatnak. Azért csinálja az ember, nem? Nem azért játszik, hogy elismerjék, hanem csinálja, és ha visszaigazolást kap, az nagyon jó érzés. Aztán nem foglalkozik vele többet, vagy nem is szabad ezzel többet foglalkozni.

– *Most augusztus végén beszélgetünk, s a Platonov-beli alakítása A Színkritikusok idejéig jelöltje. Olvas kritikákat?*

– Attól függ. A Vágyvillamos bemutatója után fél évig nem olvastam egy darab kritikát sem.

– *Annyira rossz tapasztalatai voltak?*

– Dehogy, akkor egyáltalán nem akartam kritikát olvasni. A titkárság mindig összegyűjti nálunk a kritikákat, a nagyobb interjúkat. Őszi bemutató volt, s azt hiszem, februárban olvastam el az első írást. Nekem akkor csak az volt a fontos, hogy Sanyi mit mond. Jó, visszajutott hozzám, hogy nem kaptam rossz kritikákat. De nem akartam elolvasni őket, mert annyi mindent megoldatlannak éreztem a szerepemben, és a Sanyi olyan sok mindennel volt elégedetlen, hogy úgy gondoltam, ha elolvasom a pozitív kritikákat, az engem gyengít. Illetve őt gyengíti, aki egyfolytában csak az elégedetlenségét hangoztatta. Úgy éreztem, ha elolvasom őket, föl fogok lázadni. Nem akartam, hogy bárki közénk álljon. De olvasok kritikát, igen. Az a baj, hogy szerintem nagyon kevés az építő jellegű kritika.

– *Akkor most definiálni kellene, mi is az az építő kritika.*

– Ami figyelembe veszi a konstellációt, ami külön tudja választani a darab s a rendezői koncepció erősségeit, gyengeségeit, s csak azok után értékeli magát a színészi alakítást. Többnyire leírják a tartalmat, mert az emberek már a tartalmat se nagyon ismerik, és utána leírják, hogy milyen az adott karakter. De nem azt írják le, hogy X. Y. hogyan formálta meg a karaktert, milyen új eszközöket használt, sikerült-e neki vagy sem, előrelépett-e a korábbi alakításaihoz képest. Erről ritkán esik szó.

– *Hát ez nehéz ügy.*

– Attól meg végképp elszomorodom, ha egy főszereplő színészt alig méltatnak, akár pozitívan, akár negatívan. Mert igenis le lehetne írni, nem személyeskedve vagy bántóan, ha valaki alkalmatlan a szerepére, mert, mondjuk, abszolút nem neki való. Sokszor nem szól másról a kritika, mint hogy üssünk egyet azon, aki nem tetszik annyira. Az nem építő kritika, ha mindent valamihez képest nézünk, nem önmagában, a saját konstellációjában. Ha nem a dolgot magát nézzük, hanem hogy valamihez képest ilyen vagy olyan.

– *Innen már ez filozófiai probléma is, hogy a dolog maga az mi is. A világ, amint visszahat a konstellációra, vagy megfordítva. Valaki játszik a színpadon, a másik ember nézi, esetleg más az ízlése, a világképe, s azt próbálja rávetíteni arra, amit lát.*

– Nem tetszhet mindenkinek minden. Ez rendben is van, nem kell mindenkinek megfelelni. A Radnóti

nagyon szerencsés méretű színház. Nem tudom, más színházaknak mennyire vannak jegyeladási problémáik, de bizony meg kell becsülni a nézőt, mert az emberek nagy része nincs jobb helyzetben, mint két vagy három évvel ezelőtt.

– *Talán inkább rosszabb helyzetben van.*

– És nem feltétlenül csak azok, akik egyébként se jönnének színházba.

– *Több mint húsz éve a Radnóti Színház tagja. Kap-e elég új impulzust, szakmai inspirációt?*

– Ez mindig változik. Nyilván az ember is változik, és körülötte a társulat is. A művészet nem kiszámítható dolog. Pont Robi mondta a múltkor, hogy olyan nincs ám, hogy csak úgy menjen az embernek. Attól függ, hogy kivel dolgozik. Én mindig nagyon kinyitom magam mindenkinek, de nincs mindig jó passzban mindenki. Jöhetnek extra kihívások, például egy vadidegen társulatban vendégként játszani, olyan rendezővel, akivel még nem dolgozott az ember. Vagy olyan, nagy rendezővel dolgozni, akivel mindig is találkozni akart. Vagy nagy színpadon játszani, mert a Radnótié azért beszűkült tér. Vagy akár alternatív lehetőségeket találni. Van igényem arra, hogy új dolgok jelenjenek meg az életemben, ahogy időről időre meg is jelentek. Azt szoktam mondani, hogy azért tudtam és tudok ennyi éven át itt lenni, egy helyen, mert bár nekem nagyon fontos a szakmám, de hát két lábon állok. Az egyik a magánéletem, a másik a színház. Az embernek több fronton kell helytállnia. Az árnyok változnak, elcsúsznak, van, amikor itt nagyobb a kihívás, van, amikor ott.

– *Nemrég rendezett a Szkénében. Fog még rendezni?*

– Nem tudom. A kihívást én kerestem, de nem vagyok teljesen elégedett. Nem gondolom, hogy a rendezés olyan szerepet kaphatna az életemben, mint a színészet.

– *Megszólalt színházi, közéleti ügyekben, a neten is fent van a hozzászólása, amit a parlament kulturális bizottságának ellenőrző albizottsági ülésén elmondott az Új Színház pályázata kapcsán. Mit gondol, kell-e politizálni a színészeknek? Hallatni kell-e a hangját közéleti-szakmai ügyekben, véleményt kell-e nyilvánítania?*

– Ez most igazán ingoványos talaj; szerintem jobb, ha egy színész nem politizál. Ennek egyébként nem feltétlenül kellene így lennie, de így alakult a magyar közélet. Nem tesz jót az aktív politizálás a színészeknek, de jól állhat a színháznak. Úgy gondolom, igenis lehet politikus színházat csinálni, hiszen a színház dolga elsősorban a kérdés, az, hogy rászoktasson a gondolkodásra, leginkább hogy katarzist nyújtson. Viszszatérve a felszólalásomra: a szakmai bizottság tagjaként feladatom volt, hogy véleményt mondjak a pályázatról. Hiba lett volna, ha nem szólalok meg. A szakmai véleményemen túl voltak olyan elvi kérdések, amikre nem lehetett nem reagálni abban a helyzetben, és ez nyilván politikai állásfoglalásként is értelmezhető volt. Utána sok megkeresést kaptam, amelyek elől rendre kitértem, mert nem akartam beszállni a mókuskerékbe. Úgy gondoltam, nem nálam van a labda. Nyilván elkészerítő, hogy teljesen mindegy, kurátorként mond-e az ember valamit, vagy sem. Jó lenne, ha olyan lenne nálunk a közélet, hogy a szakma grémiu-

mait, etalonjait nem csak protokolláris jelleggel kérdeznék meg a döntéshozók. Lehet, hogy rövid távon kifizetődő egyeseknek, de hosszú távon mindenkinek árt a szakma átpolitizáltsága, hiszen ez pont a szakmaiságról tereli el a figyelmet. Néha azt érzem, egy-szerűen már nincs kihez fordulni, mert minden mögött valami mögöttes szempontot keresnek. Már az rettenetes, hogy erről beszélünk.

– *Én azt tapasztalom, hogy a színházi szakmában a lelke mélyén majdnem mindenki szenved a romboló hatású politikai megosztottságtól.*

– Szerintem máshol is szenvednek ettől. A világváltság, a mostani háborús helyzet nem kedvez a párbeszédnek. Azért nagyon veszélyes ez, mert az emberek egyre nehezebben tudják megteremteni vagy megőrizni az egzisztenciájukat. Összekeverednek a dolgok, egyre kevesebb ember maradhat független, ettől sajnos a hitelét is veszti. Méltányoltam, tiszteletre méltónak tartottam, amikor Kulka János azt mondta, bocsánat, én egy egyedülálló ember vagyok, és nem várom el senkitől, hogy úgy gondolkozzon, és olyan szabadon döntsön, mint én. Mindenki tegye azt, amit jónak lát, és amivel együtt tud élni. Én azt gondolom, ha valamilyen ügyben meg kell szólalnom, úgyis megszólalok. És szeretnék olyan országban élni, és szeretném, ha a gyerekeim is olyan országban élhetné, ahol az emberek félelem nélkül elmondhatják a gondolataikat. Ha van olyan ügy, amit igazán fontosnak tartok, vagy annak az ügynek fontos, hogy én ott legyek, akkor ott leszek.

– *Két civil alapítványban is feladatot vállalt.*

– Amiben idén aktívan részt veszek, az a Bethesda Alapítvány Égéscentruma anyaoththonának a létrehozása. Távoli helyekről hozzák ide a gyerekeket az egész országból. A XXI. században evidencia kellene hogy legyen, hogy minden kórházban legyen anyaoththon. Bízom benne, hogy lavinát indítunk el a kampánnyal, de legalább ez az anyaoththon meg tud valósulni.

– *Milyen bemutatói lesznek az új évadban?*

– Játsszom tovább a meglévő darabokban, s az évad második felében Mohácsi János rendezi a Radnótiiban a *Buborékokat* és Rudolf Péter egy új, kortárs zenés darabot, spam-operettet. Írója Tasnádi István, a társ-szerzők Dinnyés Dani és Hajós Andris. Valószínűleg ezekben a darabokban fogok majd játszani. S ha már kihívásokról beszélünk, tavaly indult egy projekt, idén más címmel megy majd. A Szépművészeti Múzeum tíz műalkotásának inspirációjára tíz kortárs szerző ír novellát vagy monológot. Az Egyiptomi Gyűjteményben egy papnő szellemét fogom megeleveníteni. Épp nemrég jártunk a Szépművészeti alagsorában, különös hatással volt rám. Tompa Andrea írta a novellát, szerintem nagyon jól sikerült, ebből lesz majd hat előadás. Szeptember végén lesz a bemutató, novemberig menni fog. Hét órától zajlik az *open evening*, folyamatosan jön a közönség, és járkal körbe-körbe.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE:
KOVÁCS DEZSŐ

Mindenki hazament, kivéve minket

BESZÉLGETÉS URBÁN ANDRÁSSAL

Tizennyolc évesen alapította meg társaival a „hírhedt”, a színházat speciálisan értelmező AIOWA csoportot, aztán 1990-től az Újvidéki Művészeti Akadémia rendezői szakára járt, miközben a szabadkai Népszínházban rendezett. A kilencvenes évek elején megszakította tanulmányait, és visszavonult, majd 2000-ben fejezte be az akadémiaiát, és a szabadkai Kosztolányi Dezső Színházban (KDSZ) kezdett el rendezni, valamint saját társulatot alapított. Urbán András ma a KDSZ igazgatója, és nemzetközi hírű rendező. A közelmúltról, a vajdasági színház helyzetéről és a terveiről kérdeztük a Palicsi-tó partján.



– *Hogyan telt az évad első fele a szabadkai Kosztolányi Dezső Színházban?*

– Szerényebb volt az előzőekhez képest. Komoly anyagi gondjaink voltak. Szabadkán jött egy hatalomváltás, és ennek mindig következményei vannak, például a rossz költségvetés. Egyébként meg elmúlt nyolc év ezzel a társulattal, amiből az következik, hogy változtatni kell. Idén eddig létrehoztunk négy produkciót: a *Rózsákat*, a Radnóti-estet, az *Antigonét*, és elkezdtem rendezni a *Spanyol menyasszonyt*, amiből volt egy munkabemutató, és szeptemberben lesz a premier. Jelen vagyunk ott, ahol eddig is, de a nagyobb állami és nemzeti fesztiválokon sem Szerbiában, sem Magyarországon nem voltunk ott. Szegeden továbbra is játszunk, voltunk Debrecenben és Pesten, Romániában meg többet turnéztunk, mint eddig. A *Passport-trilógiát* Belgrádban is megcsináltuk. Ezt a három előadást Szabadkán, Pesten és Belgrádban is játszottuk, szeptemberben pedig folytatódni fog a sorozat Újvidéken. Jó, hogy sikerült életben tartani meg egyáltalán megvalósítani az érintett helyeken. Mondjuk, ebben az évben nem voltak látványos történések a színház körül.

Véget ért a második mandátumom, most neveztek ki a harmadikra, és próbál újra artikulálódni minden, amit eddig csináltunk. Túl kis létszámú társulat vagyunk ahhoz, hogy klasszikus értelemben vett reper-toárszínház legyünk, ugyanakkor városi költségvetésű intézményként működünk, és elég nehéz megtalálnunk azt a művészi formát, hogy ne a közönségfüggség diktálja az életet. Közben van egy rangos fesztiválunk a Desiré Centrál Station, amit ősszel szervezünk, különböző városi és minisztériumi támogatásokból. Év közben megy a *Desiré villamos*-sorozat, amelynek keretében különböző, nem csak színházi rendezvények vannak a színházban. Mindez együtt túl sok ahhoz, hogy tizenhat ember lássa el a feladatokat körülötte. Ebben a tizenhatban a színészeketől, a jegy-árusoktól át a takarítózsemettyig mindenki benne van. Természetes, hogy kicsit kifáradtunk a folyamatos pénztelen helyezkedésben, és szplines a hangulat. Viszont akármi változott, legyen az a városvezetés, ez a csapat meg tudott maradni.

– *Milyen támogatásaitok voltak még?*

– Az NKA-tól szoktunk kapni, de az nem annyira számottevő. Persze, ha ezt se kapjuk, akkor még rosszabb lesz a helyzet. Elég átláthatatlan a magyar pályázati támogatás. Nem világos nekünk, hogy mi alapján, hogyan és mennyit kap egy produkció.

– A THEALTER-en állandó vendégek vagytok egy ideje. Hogyan érintett benneteket az ottani szűkös költségvetés?

– Több előadásomat tervezték meghívni, elvileg díszvendég voltam, de ezt nem engedhették meg most anyagilag maguknak, mármint a több előadást. Elég furcsa kultúrpolitika, amely azt eredményezi, hogy ez a fesztivál ne tudjon működni, annak ellenére, hogy nagyon fontos szerepet játszik a régióban, és sok ember találkozóhelye. Merülhetnek fel problémák egy ilyen rendezvénnyel, de akkor sem az a megoldás, hogy ne kapjon támogatást. A huszonöt éves létezése bizonyíték arra, hogy fontos értékeket képvisel. Ha ők nem lennének többé, akkor nem lenne az identitás sem, amit meghatároztak.

– A szerbiai magyar kisebbség körében is érzékelhető, hogy máshová helyeződnek az értékek?

– Később érnek ide Magyarországról a dolgok, mert kevésbé függünk a magyar kultúrpolitikától, de itt is meg kell küzdeni a politikai hullámokkal. Mondhatnám, hogy a Vajdaságban mindig valamivel liberálisabb közeg volt, de ez sem volna igaz, mert akkor idekeverném Jugoszlávia történetét. Ha az elmúlt huszonöt éves múltat nézünk vissza, akkor látjuk, hogy a nyolcvanas években milyen erős volt itt a jugó-magyar, illetve a jugoszláv avantgárd és a konceptualizmus a színházban is. Ha most azt mondjuk, hogy szerb színház, akkor van, aki a jugoszláv színházra gondol, és van, aki a szerbiai vidéki színházra.

– Milyen tere van az utódállamokban az exjugó nosztalgiának?

– Valamennyire létezik, hiszen a szerb, a horvát, a montenegrói és a bosnyák tulajdonképpen azonos nyelvterület, és az elválás utáni beszűkülést most a piackeresés váltotta fel. Körülbelül annyi a különbség ezek között a nyelvek között, mint a magyarországi dialektusok között. Ez nem feltétlenül generációs probléma, de van egy olyan réteg, amelyik kívül esik a szerbiai nemzeti identitáson, viszont az a jugó identitás, amelyben megtalálná magát, mára már nem létezik. Az idősebb generációknál van meg inkább a nosztalgikus hangulat. Ha őszinték akarunk lenni, akkor a kisebbségek jártak a legrosszabbul, hiszen ők adták fel utolsóként a jugoszláv identitást, ami valami nagyobbhoz, szabadabbhoz tartozást szavatolt. Közben szakadt szét az ország, mindenki hazament – mert megvolt az otthona –, kivéve minket. Nekünk most már az sem világos, hogy Magyarországon mi történik, de szerintem ez ott sem világos mindenkinek. Nehéz elképzelnünk, hogy autentikus színházi kultúra jöjjön létre egyfajta diktátum alapján. A pozitív értelemben vett nemzeti művészet nyilván nem a népnemzeti vonal vagy a jobboldal mentén születik meg. A liberális oldalnak viszont az a problémája, hogy nem akarja felfogni, hogy a nemzeti kultúra igenis létezik, és minimum a nyelvközösség, de sok minden más alapján is artikulálja magát. Abból a pozícióból, amiből én beszélek, kicsit hálátlan vizsgálni ezt, mert nem tudok azonosulni egy jobb konzervatív identitással. Lássuk be, hogy a jó művészetkonceptiók nem ott születnek meg. A baloldali liberalizmussal meg mindig az volt a bajom, hogy nagyon zárt közeg, és nem foglalkozik bizonyos problémakörökkel, mert fél, hogy akkor úgy tűnne, a jobboldal szekerét tolja.

– A Vajdaságban milyen a fogadtatásotok? Megosztó vagy integráló színház vagytok?

– Azt mondják, hogy megosztó a színházunk, de egy dolog a Kosztolányi Dezső Színház, egy másik pedig az, amit én rendezek.

– Minek köszönheted azt, hogy intézményvezetővé váltál?

– Nagyon sok pofonnal járt ez, és elég nehezen történt. Mint rendezőt is elfogadnak, ami nem azt jelenti, hogy szeretik az előadásainkat, de a politikusok érdek szerint gondolkodó emberek. Itt sem az avantgárd a magyar közönség álma.

Volt politikai hajlandóság, amin át tudtam vinni ezt a színházat. Lovas Ildikó, az akkori városi kulturális tanácsos segített abban, hogy a Kosztolányi kikerüljön a Népszínház befolyása alól. A városon belül és a tágabb régióban is elég hamar elismerésre tettünk szert. Látták páran a fiatalkori rendezéseimet, ez nyilván egyfajta referencia is lehetett, a politika sem bántott minket, valamint a másik színháztól eltérő rétegeket tudtunk megszólítani, a Desiré Fesztivál ugyanez a történet. A városi költségvetés szívesen megszabadulna bármelyik fesztiváljától. Mi költségvetési fesztiválként indultunk, aztán kikerültünk a körből, majd idéntől visszakerültünk, bár feleakkora összeggel.

– Arányaiban mennyi pénzt költenek Szabadkán a magyar kisebbség kulturális életére?

– Ha a város vagy a tartomány kiad egy pályázatot, akkor ennek a 30-35 százalékát kapják magyarok. A Desiré a tartalmát tekintve nem csak egy magyar program, de nem tudtam megértetni, hogy nekünk a közösből kell kapnunk, és nem terhelhetjük kizárólag a magyar részt, ami nem sokkal több, mint amire nekünk szükségünk van.

Persze még mindig van az a képzet, hogy legjobb lenne, ha mi Illyés Gyulától a *Tűvé tevőket* játszánánk. A széles közönség ezt várja, és a szakmán is azt érzem, hogy jobban tetszik nekik, ha valami aranyos. A Vajdaságban nagyon nem örültek, hogy felbukkannak, kifejlődnek ilyen rendezők, akik nem is az ő iskolájukba jártak. Nem volt rendezőképzés magyarul, és most is nehéz itt valakinek rendezővé válnia.

– A nacionalizmus mennyire szivárog be nálatok a kulturális életbe?

– Ha a pénzosztás a nemzeti politikai érdekképviselő kezébe kerül, akkor megvan a veszélye, hogy értékelőírások szerint kell majd működni. Nem gondolom azt, hogy ez ma lesz, de ez a probléma itt mindig jelen volt. A kisebbségi létet rendre úgy forgatták, ahogy megfelel bizonyos embereknek. Itt sokkal bonyolultabb meghatározni a nacionalizmust, mert eleve kisebbségként élünk, és itt a többség nacionalizmusához képest ez nem érdekes. Kevesen hajlandók végiggondolni, hogy nincs olyan, hogy az én nacionalizmusom, meg a te nacionalizmusod, inkább vészhelyzetek vannak, amikbe emiatt kerülhetünk.

– Az, hogy a Népszínház művészeti vezetője köztudottan „nacionalista” érületű, nem jelent fenyegetettséget?

– Ha cinikus lennék, azt mondanám, hogy nekem annál jobb, minél konzervatívabb a Népszínház vezetése, mert akkor legalább békén hagynak. De el tudom képzelni, hogy András Attila művészeti vezetése alatt is fognak Sziveri Jánossal kapcsolatos darabo-

kat játszani, mint ahogy azt is, hogy egy vidéki nemzeti színház modellt fog felállítani. A Népszínház évek óta átalakulóban van, ami arról szól, hogy a szerb és a magyar társulat különválják, és nem lesz multikulturális intézmény. Ehhez nyilván kell egy ember, aki erős koncepcióval rendelkezik.

Engem nagyon is érdekelne egy kétnyelvű társulat itt a határvidéken. Ők viszont nem tudtak jól működni, bár a magyar volt kezdetben a regionális társulat, nem létezett önálló jogi személyként, így nem tudott pénzeket szerezni, nem volt mozgékony, és folyamatos függőségben volt-van a másikkal viszonyítva. Az persze más kérdés, hogy ki milyen szinten képes kommunikálni a másikkal. Ennek már semmi köze a jugoszláv multikulturális történethez, nehéz is megoldani. Egy magyar színész tud szerbül játszani, de ez fordítva elképzelhetetlen. Ez már nem egy azonos identitással rendelkező interkulturális közösség, itt újra nemzeti identitások születnek, miközben mindenki elszigetelődik, és nem tud semmit a másiktól. Az élet minden területén így van ez, nemcsak a színházban. Mindezzel akkor szembesültünk igazán, amikor a *Passport-trilógiát* csináltuk, ami előzetes kutatásokon alapul. A mai középiskolások már nem ismerik a többi jelen lévő kultúrát.

– *Mely színházak beszélnek kertelés nélkül a társadalmi problémákról?*

– A szerb színház elég szókimondó, de ez nem szerb színházi hagyomány, hanem inkább a már emlegetett jugoszláv avantgárd hagyomány, ami még működik a térségben. A Desiré Fesztiválon a lehető legtöbb társulatot bemutatjuk ezek közül.

– *Akkor mégiscsak van valami egységesedés.*

– Inkább csak néhány rendező van, aki foglalkozik ezzel. Félő, hogy a szerb színházban is erősödni fog a nemzeti romantikus vonal. Amikor a szerb nacionalizmus csak bújtatottan lehetett jelen, simán belefért a vajdasági magyar avantgárd, mert nem tűnt veszélyesnek. Most az a gond, hogy a magyar és a szerb nacionalisták jobban meg fogják érteni egymást színházi szempontból is. Ilyet már többször láttam. Pedig a „nemzeti” nem művészeti kategória, hanem társadalmi. Egy színházművészet nem épülhet csak a pózra, vagy annak a jelentőségére, hogy járnak-e az emberek színházba, és ezáltal társadalmi, nemzeti hivatásukat gyakorolják.

– *Mi a hozadéka annak, hogy az utóbbi időben többször rendeztél más társulatokat, és a te társulatodat is rendezték mások?*

– Nem gondoltam soha, hogy utazó rendező leszek. Inkább színházi műhelyt szerettem volna vezetni, aztán ki kellett lépnem ebből a keretből, és elkezdtem más helyeken dolgozni, ami kétségtelenül bizonyos felismerésekkel jár. Az soha nem volt cél, hogy a Kosztolányiban csak én rendezek, de anyagilag nem engedhetjük meg magunknak, hogy komoly nemzetközi rendezőket vonultassunk fel. Kis társulat vagyunk, amelynek ráadásul folyamatosan játszania kell. Ugyanaz az öt ember van színpadon, és dolgozik önkéntesként a fesztiválon. Közben Szabadka egy kisváros, nehéz huzamos ideig játszani egy előadást. Szándékunkban áll szórakoztató előadásokat csinálni, de nálunk azok is más hangvételben szólalnak meg.

A polgári réteg nehezen bocsátja meg azt, ha a komfortérzetét veszélyezteted, de sikerült azért elérnünk néhány változást, ami szerintem egyértelműen kimutatható a környék színházainak működésében. Emlékszem, amikor a THEALTER-en Ivo Dimcsev *Lily Handel* című előadását láttuk, és hazafelé arról beszélgettünk, mi lenne, ha elhoznánk Szabadkára. Arra juttunk, hogy sose bocsátaná meg nekünk a közönség. Három év múlva Dimcsev szabadkai sztár lett. A Kosztolányi tehát meg tudta nyitni a fiatalokat. Felfedezhették, hogy a színház más is lehet. Voltak pedagógusok, akik szívesen hozták ide a diákokat, voltak, akik azt mondták, hogy márpedig ők nem jönnek pornószínházba.

– *Fontos, hogy az előadások szövege a lokális irodalomból induljon ki?*

– Ezt a koncepciót én próbálom nyomni. Nem szükséges, hogy Sziveri János, Csáth Géza vagy Tolnai Ottó legyen a kiindulási alap, ugyanakkor nem rossz, ha szervesen kapcsolódik a közeghez az előadás. A felsoroltak nem feltétlenül nyerő nevek a látogatottságot tekintve, csak egy bizonyos kultúrkörön belül. Az a magyar potenciális közönség, amelyik operetteket szeretne látni, és ennek érdekében a szomszédos nagyvárosokba jár színházba, nem feltétlenül kíváncsi bármelyikük költészetére vagy az én színházi megfogalmazásaimra. Nyilván egy értelmiségi, gondolkodó réteg számára vagyunk fontosak, és az említett szerzők is, illetve azoknak az embereknek, akik nem az előítéleteiket hozzák be a színházba.

– *A politika sosem akarja a sajátjaként felmutatni a ti értékeiteket?*

– De. Néha. Viszont mire ennek az értékét ők igazán észreveszik, addigra mi már nem leszünk. A KDSZ jelentős színháznak számít az országban, a térségben, de azért ez egy kisebbségi színház. 1991-ben még azt gondoltam, hogy a legjobb rendezői arculat, ha azerbajdzsáni vagy, és ott is kisebbségi. Most azt is nehéz elmagyaráznom Európában, hogy kik vagyunk: egy szerbiai magyar kisebbségi színház. Remek imázs. Ha valakit a szerb színház érdekel, azt nem Szabadkán keresi, de ha a magyar, azt se. Ugyanakkor nem mondhatom, hogy diszkriminálva vagyok. Dolgozhatnék többet is szerb színházban, ha akarnék, viszont a kultúrát mindenki valamiképp mégis nemzeti identitásként éli meg, és a saját embereivel szereti képviselni a legjobban. Sokáig ebben az egész magyar történetben sem számítottam.

– *Az újvidéki rendezésed, a Neoplanta, hogyan született, és milyen reakciók voltak rá?*

– Hallottam, hogy van, aki úgy nevezi, hogy az „ellen-Vörös”. Ami persze hülyeség. Szerzői darabnak indult, Újvidékről, a néhai tartományi fővárosról, a multikulturális paradicsomról szólt volna, ami még mindig benne van az identitásunkban. Száz éve 35 ezer lakosa volt, ebből 13 ezer magyar. Ma a város lakóinak száma a tízszeresére nőtt, a magyar lakosság pedig ugyanannyi maradt. Rengeteg betelepülő van, miközben még mindig létezik a nyitott vajdasági identitás, és mindez állandóan keveredik, és összetűzésbe kerül.

Időközben elkészült Végel László *Neoplanta, avagy az ígéret földje* című regénye, amely az újvidéki XX. századot öleli fel. Valahogy találkozott ez a két törté-

net, a szándékom meg a regény. Tehát a multikulturális közösséggel kezdtem el foglalkozni, de kiélezetten kisebbségi szemszögből. A darab érinti a XX. század második felére vonatkozó történéseket, a megtorlásoktól a razziáig, Vajdaság autonómiájának elvesztésén keresztül a máig, eddig a végül is izgalmas, szerethető, sokat és sokféleképp alakuló Újvidékig, amit láthatunk valójában, és láthatunk azokon a kliséken keresztül is, amik tulajdonképpen ma már nem is léteznek.

Jó, hogy a Vöröst nem nekem kellett megrendezni, de úgy érzem, ez a téma még hagy maga után egy-két megvilágítani való dolgot. Am fontos, hogy bekerült ez a történet a magyar köztudatba, eddig nem foglalkoztak vele. Sok kérdést vet fel például, hogy az eset megtorlás volt-e az újvidéki razziáért. Szerintem nem... Annál pedig fontosabb dolog, már csak az áldozatokat figyelembe véve, hogy valamelyik politikai opciót tegyék érte felelőssé az aktuális politikai csatározás, attitűd részeként. Amit továbbra is le szeretnék magasról tojni.

– A Neoplantához kellett külön kutatásokat végezned?

– Végel könyve pont elég komoly. Újvidékkel meg régóta foglalkozom már. Gyerekként is elég tájékozott voltam, mert olyan családban nőttem fel, ahol ezeket a dolgokat nem hallgatták el. És fontos, hogy velünk úgy közölték a tényeket, hogy nem hagytak okot arra, hogy haragudjunk valakire. Jártak hozzánk szerbek, tudtam szerbül, nem voltam szeparatista. Egy magyarországi szűrőn keresztül ez nyilván egész másképp van.

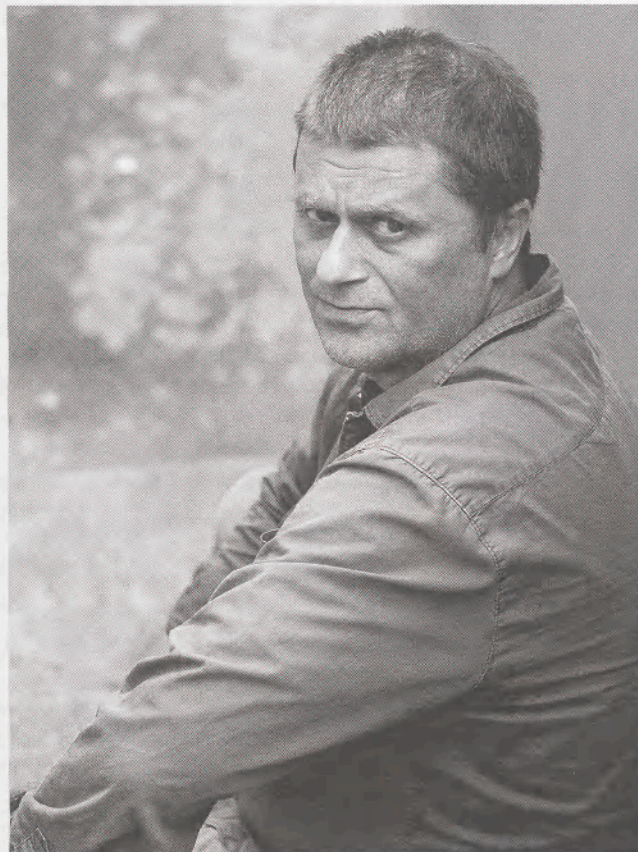
A múlt feltárása egyébként jó pár éve hivatalos téma, és a két ország közötti történelmi-akadémiai diskurzus része, sajnos a bocsánatkérés csak egyik oldalon született meg. Tudod, ez olyan, amikor valaki, mondjuk, Pestről eljön egy szabadkai gimnáziumba, és azt mondja, hogy milyen szuper itt nektek, és milyen izgalmas, és milyen szívesen élne ő is egy többnyelvű közegben, és erre a diákok azt mondják, hogy igen, ők is, csak épp nem itt...

– Kiből áll a Neoplanta közönsége?

– Vegyes. Talán több szerb nézi, mint magyar. Egyelőre sikeres előadás. De vannak emberek, akár színészek, akik miatt azt kell éreznem, hogy jobboldali vagyok, csak azért, mert olyasmiről beszélek, amit ők sosem mertek volna elmondani. Az újvidéki magyar identitás más, mint a szabadkai.

– Gondoltad volna tíz éve, hogy lesz egy ilyen színházad ma?

– Nem reális azt gondolnom, hogy a Kosztolányi ennél nagyobbra fog nőni. Túl sok volt a harc, és ez fárasztó. Bonyolult helyzet, hogy rendezőként folyamatosan máshol dolgozom, miközben itt a színházam, aminek a működéséért szinte naponta kell, persze feleslegesen, mindenféleért kunyerálgatni, már a saját költségvetési eszközeiért is. Ez olyan érzés, mintha a hatalom ki akarna fárasztani, mintha a bizonytalanságba, az adminisztrációba, a bürokráciába akarna belefojtani. Ami a színházról való elképzeléseket illeti, ha visszagondolok az Aiowa csoportra, a kezdetekre, a tizennyolc éves kori önmagamra, ugyanazt csinálom most. Ezt nem szeretném elveszíteni. Meg kell találnom a Kosztolányinak azt a formát, amitől még



Szerda Zsófi felvételei

működni tud. A repertoár megöl bennünket. De mindentől függetlenül végül is jövedelem és fedél van a fejünk felett, és sokszor ez is elég. Nem egyszerű, ha az ember belekerül a gépezetbe. Ha úgy vesszük, hogy a formailag és tartalmilag szabadabb színházak egy országban vagy kulturális térben valamiféle égők, fénypontok, nem sok ilyen kis világos platformot fogunk látni, és azt sem szabad felednünk, hogy ezek egy éjszaka alatt kiolthatók különösebb siránkozás nélkül. Szerbiában nem sok jót tudok jósolni a politikai változások függvényében. Az utolsó szerb rendezésemen Szabadkán két biztonsági ember is jelen van, mert bizonyos nemzeti erők jelezték, hogy nekik nem tesszik. Nem történt eddig semmi, és telt házak vannak, de mégse jó érzés ez a fenyegetettség. Ettől már csak az lesz viccesebb, amikor valami külföldi magyar nacionalista látja majd elégtelennek a magyar öntudatot, és általa leszek veszélyeztetve.

– Mit csinálsz a következő évadban?

– A Bánk bánt rendezem az Újvidéki Színházban. Mert meg kell ezt is csinálni. Nyilván köze van ahhoz, hogy mit jelent ma ez a darab. A magyar drámairodalomban sérthetetlen ikonnak számít, holott nem az.

– Milyen más színészeivel dolgozni?

– Nehezebb, de ez tőlem is függ. A Kosztolányiban olyan színészek vannak, akiknek azt mondhatom, hogy kezdj el beszélni, és nem kell előre leírni nekik, amit mondani fognak. Jellemző rám, hogy későn kezdem el csinálni a darabot, későn indulok be, sok minden marad a végére, idegbaj, azaz bizonytalanság van, utolsó pillanat, ez nem könnyű a résztvevőknek. Van, aki ezt megtanulja, és munkamódszerként éli meg, van, aki nem bírja, vagy másra vágyik. Nálunk a Kosztolányiban például felütötte a fejét az a dolog,

hogy klasszikus szerepekben szeretnének játszani, és nem szeretnék magukat explicit helyzetekbe hozni a színészek.

Kezdetben a szerb népszínházban drámákat rendeztem egy darabig, de a *Neoplanta* hasonlóan készült, mint a kosztolányis előadások. Pár éve a más színházakban készített előadásaim sem feltétlenül egy drámához kapcsolódnak. Ebben az értelemben nem sok különbség van a kosztolányis vagy külsős rendezéseim között. A lényeg, hogy másutt sem klasszikus drámákat csinálók. Jó felismerés volt, hogy bele tudok helyezkedni idegen társulatokba is. De mégis más az, amikor saját társulattal dolgozom, akikkel tréningben vagyok.

– Kik azok az alkotók, akiket szeretsz, illetve fontosnak tartasz a térségben?

– Fiatal rendezőként Ljubiša Ristić rendező és színházigazgató jelenlétét és színházhoz való viszonyulását nagyon fontosnak tartottam. Ugyanakkor lenyűgözött Nagy József színháza. Ma mindenképp fontos, amit Oliver Frljić és Borut Šeparović csinálnak, meg a szlovén Via Negativa csoport Bojan Jablanoveccal. A magyar kultúrtérben nincsenek valós kapcsolataim. Nem dolgozom ott. Így alakult, alakul, kivéve ami a szegedi Maszkot (THEALTER) illeti. A Desiré Fesztiválon van egy blokk, amelyben magyar független társulatok vannak jelen, azokat ismerem. Bodó, Mundruczó, Pintér, Zsótér, ezekről hallani. Ascherékat is mondtam volna tíz évvel ezelőtt. Ha játszanak is valahol a világban, mondjuk, egy reprezentatív válogatásban, én nem leszek ott. A Kosztolányit elég nehéz volt elfogadtatni Magyarországra felé. Néha ma is. Érdekes megfigyelni, hogyan viszonyul a magyar szakma, mondjuk, a másik színházhoz (Népszínház) vagy hozzánk. Ezek „mozgalmi” kérdések, de végül is nem érdekel. Mindenki csinálja, amit gondol. A politikai színház fogalma most került be a diskurzusba Magyarországon, és nem is a szó színházi értelmében, ez furcsa. Ljubiša Ristić itt már a nyolcvanas években csinált politikai színházat, megaszínházi formában. Más kérdés, hogy egy adott politikai irányzat képviselőjeként folytatta.

– A színházaddal politizálsz végül is, de mennyire mérsékel magánemberként a politikába?

– Egyáltalán nem. A politikai momentum előadásaimban is inkább egy eszköz, ami a hatásmechanizmus része. Van benne provokatív elem, amely elindít egy kommunikációt, felveti a diskurzus alapjait. Ha a Nemzeti Tanács kulturális bizottsága miatt kérdezed, nincs akkora súlya a tagságnak, javaslattevők vagyunk, ugyanakkor természetesen elkötelezettje vagyunk ennek a kisebbségi kultúrának. Megesett, hogy a magyar politikum itteni riválisa, a Demokrata Párt emberei azon szórakoztak, hogy úgy állították be, mintha én rombolnám az itteni magyar politikai erőket.

Színházigazgatóként ezen kívül sok mindennel kell foglalkoznom, már lassan az egészséges levegővétel is. Ez egy szűk közeg, ahol mindenki tudja, mi kell neki. Tudod, olyan színház kellene, amilyen nincs. Szóval a szűk közeg pedig a kedves familiaritás mellett tud irigy is lenni, gáncsokodó, hamis. De hát ez az élet.

– Ha felnyalábolhatnád a színházadat, és elvihetnéd innen, hol tennéd le?

– Magyarországon. ... De ez vicc. Ott is bosszantó az egész színházi diskurzus, ha egyáltalán van. Politikai csatározás.

– Mire ez az írás megjelenik, már lehet tudni, melyik előadás nyerte A Színkritikusok Díját, az azonban már az interjú készültekor is ismert, hogy Pintér Béla Titkaink című darabja három kategóriában is jelölt: a legjobb előadás, a legjobb darab és a legjobb független színházi előadás mezőnyében. A mű, melyben Pánczél elvtársat játszó, a Kádár-rendszer nyolcvanas éveinek besúgó-besúgott viszonyait göngyöli fel, és óriási sikert aratott mind a szakma, mind a közönség körében. Milyen személyes, történelmi tapasztalataid vannak a korból?

– Akkoriban nagyon fiatal, kezdő színész voltam Kaposváron, s mint minden pályakezdőnek, az volt a legfontosabb számomra, hogy minél többet játsszak, és sok előadásban vegyek részt. Az úgynevezett háttérben zajló dolgokat nem kötötték az orrunkra, de utólag azért lehetett tudni róluk. Aczél György tudtommal sosem látott kaposvári előadást, de egyszer behívta Aschert. Annyira ravasz, dörzsölt figura volt, hogy gyakorlatilag földbe döngölte, annak ellenére, hogy Ascher is nagyon okos ember. Aczélnek olyan stílusa volt, úgy tudott hatalmat gyakorolni, hatást elérni, hogy semmi konkrétumról nem esett szó, ezért semmilyen érvet nem is lehetett felhozni ellene. Az előadás, ami a biztosítékot kiverte, az Ascher rendezte *Állami Áruház* volt, de ez sem politikai színháznak készült eredetileg. A politikai színházat a rendszer teszi azzá. Engem mindig az a műhely érdekelt, ahol a korról és a korhoz szólunk, ahol közéleti kérdésekkel foglalkozunk. A kaposvári szabadon gondolkodó színház volt: harcolt a magyarkodás és az ízléstelenség ellen. Az 1977-ben bemutatott *Állami Áruház* attól volt különleges, hogy restaurálta az 1952-es sematikus játékmódot. Mi felszabadultan játszottunk, óriási sikerrel. A pesti vendéjátéokra kirendelték ugyan a rendőrséget, de ők is tanácstalanok voltak, nem tudták, mit tegyenek. Pedig épp miattuk volt a botrány, mert ha beengedik az embereket, és nem nekünk, színészeknek kell bizonyos nézőket az öltözőnkön keresztül behúzni az első sorba, nem lett volna semmi. Amikor lement az előadás, a közönség őrjöngött, hogy „Ascher, Ascher”, ő persze nem akart kimenni, de annyira ütemesen tapsoltak, hogy úgy gondolta, a darabban szereplő Rákosi-szoborral megy ki a függöny elé, de Zsámbéki ráordított a takarásból, hogy meg vagy te örülve? De hát nagyon fiatal volt. A másik ilyen nagyon erős előadás a *Marat/Sade* volt, azt már szigorúbban vették, de mivel olyan nagy sikere volt a BITEF-en [*Belgrade International Theatre Festival, Szerbia – A szerk.*] három díjat nyert, már nem merték letiltani. Persze abban is volt egy játék a korról, az előadás végén a Corvin köz fotója előtt állt a kikiáltó, Máté Gábor, s utcakövel a kezében siratta a forradalmat. De hát annak ellenére, hogy nagyon fiatalok voltunk,

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE:
ARTNER SZILVIA (SISSO)

Kicsit elegendem van a bizonytalanságból

BESZÉLGETÉS CSÁKÁNYI ESZTERREL



nem úgy készültek ezek az előadások, hogy felhergeljék a közönséget. Olyannyira nem provokációs céllal jöttek létre, hogy konkrétan emlékszem, hogy történt a darabválasztás. Évad végén Babarczy László behívta Ács Jánost, és azt mondta: itt és most el kell döntened, mit fogsz a jövő évadban rendezni. Ekkor Ács leemelte a könyvespolcra a Peter Weiss-kötetet, és akkor határozott, hogy a *Marat*-t állítja színpadra. De visszatérve Pintérre, a *Titkaink* egy darab az ügynöktörténetéről, a pedofiliáról, azokról a dolgokról, amikkel a mai napig – nem történt elszámolás.

– Az, hogy Pintér Béla színházának ma nem tud akkora ereje lenni, vagy inkább úgy mondom: bármilyen korszakalkotó is, nem ér el annyi embert, mint anno az Állami Áruház vagy a *Marat/Sade*, vagy a kaposvári színház működése a hetvenes években, csak a kornak tudható be?

– Ugyanakkora ereje van, de egy kis befogadó színházban játszik. Szakmailag a top, és annyian nézik az előadást, hogy fél évekre nem lehet jegyet kapni. Tavasszal meg voltunk híva a Wiener Festwochenre négy *Titkaink*-előadással, aztán Frankfurtba mentünk, nemrég pedig a bázeli fesztiválon vettünk részt.

– Ez a színház teljesen elűt a mai színházi szcénától, de vajon a próbafolyamat, az odáig jutás, az együttgon-

dolkodás is teljesen más-e, mint bármelyik más társulatban vagy egy kőszínházban?

– Alapvetően azokban a műhelyekben, ahol dolgozom, vagy dolgoztam, nem a csodákban, hanem egymásban és a nagyon kemény munkában hiszünk. Most már a harmadik Pintérelőadást próbálok, és úgy érzem, kivételes helyzetben vagyok.

– Más-e a próbafolyamat Pintérmél?

– A darabot ő találja ki, ő írja meg, ahhoz kell hozzászólni, ahhoz képest beszéljük ki a dolgot. Bélának minden előadás olyan, mintha a saját gyermeke lenne, elképesztő, min meggy keresztül, míg létrejön. Például *A 42. hétben* mintegy tízszer írt át bizonyos részeket. Nagyon erős műhelymunka folyik minden alkalommal. Rettentő aktív a munkafolyamat, melynek ideje alatt egymásból is táplálkozunk.

– Jó hangulatúak ezek a próbák?

– Igen, de mint minden komoly munka, nagyon nehéz is.

– Mint egy pszichodráma?

– Igen, de itt a darab a fontos, s mivel Béla írja, rendezi és játssza is, mi ehhez képest dolgozunk.

– Hogyan instruálja a színészeket?

– Nagyon erős elképzelései vannak.

– Mit lehet tudni a legújabb darabról?

– A próbák egyelőre nagyon érzékeny állapotban vannak, de a cím már végleges: *BÁRKIBÁRMIKOR*. Kevés szereplős darab, mindössze öten játszunk benne, én a nyolcvanéves anyát alakítom. Úgy érzem, pályám egyik legnehezebb szerepe lesz. De megint fog tudni egy olyat csavarni benne, amire nem számít a néző. Béla nekem olyan, mint egy fa, aminek állandóan nőnek az ágai. Mint a kaposvári színészbejárónál a kedvenc vörös levelű fám, mely túlélte az átépítést, a munkagépeket, mindent. Nagyon ritkán találkoztam életemben ilyen aktív és ilyen pörgős emberrel.

– Te is nagyon pörgős vagy.

– Én is, de őt meg se közelítem.

– Májusban mutattad be önálló zenés estedet *Akit az istenek szeretnek* címmel. Igazi színház. A premier után azt mondtad, ez már nagyon kellett neked. Miért?

– Ez az előadás rólam szól, arról, ahol most tartok. Az én életem is, még ha nem is feltétlen látszik, tele van problémákkal, olyan dolgokkal, folyamatokkal, amiket át kell gondolni, el kell rendezni, le kell zárni. Ez az előadás ebben is segített.

– *Nagyon személyes és impulzív előadás. Mennyi az improvizatív elem benne?*

– Az előadás lényege a kontaktus a nézővel. Egyszer Zöldi Gergely, az est kitalálója és a dalok fordítója mutatott nekem egy Barbra Streisand-minikoncertet, ahol olyan sok néző volt, hogy ő csak állt, a közönség gyűrűszerűen körbevette, és így csinálta végig az egészet. Nekem ez lenne a nagy álmom.

– *Láttam, hogy a nézőtérben sokan elsírták magukat egy-egy igazán szívbe markoló résznél, sőt, ahogy érzékeltem, te magad is.*

– Igen, bár én harcolok ellene, és minden előadáson máshol tör rám. Ekkora hatása van a zenének. De viszterve, az előadás létrejötte tulajdonképpen szűkségből erény, úgy éreztem, nem játszom énekes szerepeket, ezért csináltam, kicsit dühből.

– *Nemcsak az énekes szerepekkel kapcsolatban szoktál mostanában panaszkodni, hanem úgy általában, hogy nem hívnak, nem szerepsz elég, pedig a legjobb helyeken, a legjobb műhelyekben a legjobb szerepeket játszod. Ráadásul most a filmek is megtaláltak, a legkülönbözőbbek.*

– Igen, de azért a színésznő is ember, tehát mohó. Nekem minden évben kell két új premier, és jelenleg erre az évadra egyedül a Béla-féle mostani bemutatóm van. Ez is az oka talán, hogy annyi monodrámát csinállok, mert dolgozni akarok.

– *Igen, hát monodrámában otthon vagy, itt volt a Breznyev lánya az Orlai-produkciónál, a rendkívül nagy sikerű A hét asszonya, és volt orfeumi zenés ested is. Van azért olyan kőszínház is, ahol szívesen játszanál?*

– Persze. De józan vagyok, és látom, hogy ötven fellelti színésznőből minden színházban van legalább kettő. Magyarországon valahogy drámaian nem megoldott az idősödő színésznők foglalkoztatása.

– *De hát ez az egész világ így van, nem?*

– Nem. Nyugaton és Amerikában még hetvenévesen is játszanak a színésznők jó szerepeket.

– *Miért lehet akkor ez nálunk így?*

– Talán azért, mert a fiatalabb generáció magáról akar beszélni, és a mi korosztályunk nem érdekli őket. Bár ez valahol így egészséges. Pedig a keveredés nagyon jó. Egyébként valóban sokat dolgozom, de rengeteg munkám van abban, hogy ez így legyen.

– *Az önmenedzseléssel hogy állsz?*

– Én bizonyos dolgokhoz túl szemérmes vagyok. Amikor épp nincs felkérésem, akkor megvalósítom azt, ami hiányzik, amire szükségem van, amire vágyom.

– *Orlai Tibornál is visszatérő színész vagy. Mit gondolsz, Tibor óriási sikerének ebben a támogatásokért élet-halálharcot folytató színházi világban mi a titka?*

– Tibor nagyon jó üzletember, és alapvető a számára, hogy minőségi színházat csináljon. De közben vannak olyan darabok is, amelyek bizonyos rétegekhez szólnak, ilyenek voltak például Tasnádi István darabjai, a *Fédra Fitness* és a *Cupido*, vagy a *Keresztanya* című cigánymese-bábelőadás. Tibornak nagyon jó a szimata: pontosan érzi, miből lesz siker, és nagyon jól használja az embereket.



– *És beleszól művészeti kérdésekbe?*

– Végesetben igen.

– *Tudsz egyébként örülni a régi, meglévő munkáidnak is?*

– Hát hogyné! Az Ascher rendezte *Elnöknőket* például tizennyolc éve játszunk, korban talán most értünk bele a szerepbe. Nemrég került elő egy fotó a kezdetekről, hát még túl fiatalok voltunk ezekhez az asszonyokhoz. Havonta egyszer játszunk, de ez nagy adomány a sorstól. Az *Elnöknők* a Katona József Színház emblematikus előadása, és számomra is nagyon fontos darab, ahogy így a pályámon kísér.

– *Voltál valaha olyan színházi helyzetben, ami unalmas volt számodra, vagy nem volt elég kreatív, és menekülni kellett belőle?*

– Soha. Amikor belemegyek egy dologba, az mindig nagyon érdekel. Kíváncsi vagyok, hogy mi az a titok, amit még fel tudok fedezni magamban. Olyanba, amihez nincs közöm, nem vágok bele. Ha meg közben derül ki, hogy valami nem az, ami, akkor megcsinálja az ember tisztességből. Ez morális kérdés.

– *Eddigi pályádon melyik volt az a szakasz vagy az a pillanat, amikor leginkább önazonos voltál?*

– Nagyon törekszem arra, hogy mindig önazonos legyek. Számomra az őszinteség a legfontosabb, ez a színház lényege. A főiskolára nem vettem fel, mert kövérnek tartottak. Alkatilag alkalmatlan – ez volt a nevem mellé írva, de ez a kudarc nagyon sokat segített abban, hogy önazonossá váljak. Arra viszont nagyon büszke vagyok, hogy azóta Marton László elárulta: több jelöltet azért vettek föl, mert arra hivatkoztak, hogy a Csákányit se vettük fel, pedig milyen jó színész lett.

– Ez is azt bizonyítja, hogy aki tehetséges, a főcsapás nélkül is a pályára kerül, iskola nélkül.

– Igen, de ma már ez sokkal nehezebb, igazából nem is létezik. Amit mi Pogány Judittal, Lukáts Andorral csináltunk, meglehetősen egyedi volt. Ma az egyetem nélkül szerintem nem lehet színész az ember. Vagy pedig irtózatossá bátorság és akarat kell hozzá.

– Volt valaha hátrányod abból, hogy nem a Színművészetről kerültél a pályára?

– Soha. És soha nem is érdekelt. Nézd, ha engem valaki beválaszt egy munkára, az egy elég erős döntés. Eléggé speciális alkat vagyok. Amikor például indult a *Terápia*, egy internetes fórumon vagy húsz színész nő neve keringett tippként a szupervízor szerepére, az enyém még csak fel se merült a fórumozók körében.

– Hogy esett végül rád a választás?

– Enyedi Ildikó castingolt.

– Az ember nem gondolná, hogy a magadfajta színész nő castingra jár.

– Én gyakran járok castingokra. A casting nem arról szól, hogy ott kell bizonyítani, milyen színész vagy vagy sem. Egyedül arról szól, hogy az adott helyzetben az adott partnerrel, az adott rendezővel együtt tudok-e dolgozni.

– Az sem zavart, amikor A 42. hétben először nem rád gondolt Pintér Béla? Ráadásul ezzel nyerted el tavaly a legjobb alakítás díját.

– Egyáltalán nem. De az apámat például nagyon zavarta, ha először nem rá gondoltak. Tomanek Nándor az *Eljő a jegesben* visszaadott egy szerepet, és az apám kapta meg. Csodás volt benne, mégis mindig azt hajtogatta, hogy jó, jó, de „Tomanek Nándor helyett”. Én meg mindig mondtam neki, hogy apa, nem ez a lényeg.

– Nagyon gyakran beszélsz az édesapádról. Mit gondolsz, mit szólna, ha ma megnézne olykor egy-egy szerepben?

– Ez nagyon furcsa. A *Titkainkban* Pánczél Györgyként az apámat játszom, illetve azt, ahogy ő játszáná Aczél Györgyöt. Az előadásban az ő szemüvegét használom. Eleve már az, hogy fölteszem azt a szemüveget, nagyon bizarr érzés. Jó lenne, ha látna engem, mert pont akkor halt meg, amikor a Katonába szerződtem. Azt még megtudta, tulajdonképpen azután halt meg. Mint egy apa, félt attól, hogy vidéken maradok. Amikor kiderült, hogy Pestre szerződöm, féltve őriztem a titkot, ő pedig rögtön megkérdezte: a Katonába szerződés?

– Hány évig voltál ott?

– Tíz.

– Tíz jó év volt?

– Igen, de a vége felé elfáradtam. Akkor jött Schilling Krétakör Színháza.

– Mindig oda mentél, ahol jött az új lehetőség.

– Igen. De talán mára egyre nehezebb lesz hova menni.

– Ugyanakkor a művészi elégedetlenség előrevivő is lehet.

– Igen, de nekem egy kicsit már elegendem van ebből a bizonytalanságból.

– A filmmel viszont mostanában szerencséd van.

– Hál' istennek. Két éve játszottam Kincses Réka filmjében, a *Szülőföld, szex és más kellemtelenségekben*. Azt a munkát olyan szentség, tisztelet, alázat vette körül, amiről csak álmodni lehet. Például voltak jele-

netek, amiket mi, színészek a felvétel után is továbbcsináltunk, ha úgy éreztük, még nem merítettük ki őket. Az is megtörtént, hogy amikor Berlinben bemutatták, a nézők beletapsoltak a jelenetbe. Ekkor úgy éreztem, megérte.

– Nemrég jöttetek meg Karlovy Varyból is.

– Zomborác Virág csodálatos filmjét, az *Utóéletet* mutattuk be nagy sikerrel. Nyáron pedig Fazekas Csaba *Swingjét* forgattam, karácsonykor lesz a bemutatója. Ez egy zenés film, három különböző generációhoz tartozó nővel a főszerepben. Itt végre énekelhettem filmben is. De például a mostani próbafolyamat miatt egy fontos filmszerepet mondtam le egy készülő filmben.



– A mai színházi állapotok hogy hatnak rád?

– Ez egy nagyon zűrös és rossz helyzet. A politika mindig is beleszólt a színházba, de most nagyon. Az nem baj, ha valaki más gondolkodást képvisel, ha a dolog jól működik. A baj az, hogy a mostani vezetők nem értenek hozzá, fogalmuk sincs, mi van, nem járnak színházba, bántják a függetleneket is. Pillanatról pillanatra változnak, megbuknak, majd fölfele buknak. Van, akire ez pozitívan hat, mert erőt ad, és ki tud hozni jó dolgokat, de alapjában véve tele vagyunk félelemmel. A középszer tumbol, ahogy Pintér Béla egyik darabja, a *Tündöklő középszer* ezt remekül illusztrálja. És ez végtelenül szomorúvá tesz. Sok a katyvasz, a zűr, nincs semmi végiggondolva. Óriási létbizonytalanság van. De nem adjuk fel, jó előadásokat csinálunk.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: KOZÁR ALEXANDRA

Szemessy Kinga

Pletykálkodás a Gagáról

AZ ÖTVENÉVES BATSHEVA DANCE COMPANY

Az 1964-es megalakulása óta szinte töretlenül sikeres izraeli Batsheva Dance Company idén ötvenedik születésnapját üli. A régebben még Batsheva de Rothschild bárónőről és az amerikai modern tánc ősanyjáról, Martha Grahamról ismert (akkori mókanevéen Bat Graham) társulat élén ma – és már tizennégy éve – Ohad Naharin áll. A fél évszázad nyomós érv az ünneplésre, egy saját archívum megnyitására és egy velük foglalkozó konferencia megszervezésére, sőt ezen palettát csak színesítik a futó előadások, mint a *Naharin's Virus* (Peter Handke *Közönséggyalázás* című ömlesztett szövegének mozgásparafrázisa) és a friss *The Hole*, illetve a mindenki számára nyitott Gaga-órák. Kutatói és táncosi szerepeim közt billegve jártam Tel-Avivban, és számolok be most mindarról a remek élményről, melyekért még rakétaesőben is megfontolandó a kiutazás.

A Tel-avivi Egyetem és elsősorban Dr. Liora Malka Yellin által szervezett kétnapos, június 18–19-én tartott „Test, tánc, kultúra” (*Batsheva Dance Company: Body, Dance, Culture*) konferencia a történeti megközelítéseken túl főként a táncgyűjtési repertoárral mint identitásképző elemmel, a darabokban az izraeliség és a zsidóság tettenérhetőségével, a korai művek rekonstruálhatóságával és a táncosok mozgásnyelvét képző tréningekkel (előbb Graham-technika, majd Gaga) foglalkozott. Itt inkább markáns kérdésfelvetések hangzottak el, mintsem nagybetűs igazságok kimondása, egyébiránt pedig élvezet volt látni, ahogy az akadémiai előadók rendszerint szemléleti összetűzésbe kerültek a hatvanas évekbeli, mára erősen őszülő hajjú, de vehemens társulati tagokkal, például a *My Story* címen könyvet publikáló Rena Gluckkal. A napközbeni találgatásokra, hogy mennyiben befolyásoló tényező Ohad Naharin *szabra* [*Izraelben született zsidó – A szerk.*], sőt a katonai kiképzést megjárt kibucrag volta az általa megálmodott animális, feminin és maszkulin jegyeket mixelő, tekerő, gumicsontú táncosokat felvonultató darabjaiban, a koreográfus az esti nyílt próbán csak annyit mondott, hogy „ez pletykálkodás... És bár mi mind szeretünk pletykálkodni, táncot mégis a textúra, sebesség, hangerő, kirobbanó energiák szinkronjában keletkező apró történetek miatt szeretünk nézni, és ezek mindegy, hogy melyik országhoz kapcsolódnak.”

A 2013 tavaszán bemutatott, turnékon még nem játszott *The Hole*-előadáson elnézve a Batsheva nemzetközi összetételét, egy kollektív DNS képe bontakozik ki, de ez nem izraeliséget jelent. Héberül, arabul és angolul számolnak, petárdákat dobálnak az idilli hintázás jelenete közben. A *Naharin's Virus* hátterére csigát, szívet, hajót, pálmafát és ötnél több nyelven belső monológokat rajzolnak-írnak krétával, majd feltűnik egy félrebetűzött „PLASTELINA”, vagyis tényleg reflektálnak a jelenre, de olyan óvatos csuklómozdulattal, hogy politikai elkötelezettségüket az alkotásuk nyomán senki sem dörgölheti az orruk alá. Noha óhatatlanul felvetődik a 2012-es, elsősorban az Egyesült Királyságot érintő Batsheva-bojkott [*palesztinbarát Izrael-ellenes körök felhívásai, hogy ne látogassák az együttes nyugat-európai vendégszereplésének előadásait – A szerk.*].

Míg a klasszikusnak mondható, tizenhárom éves *Naharin's Virus* frontálisan szerveződő, dinamikailag hirtelen változó, vad uniszónókra építő



munka, addig a friss *The Hole* négy szinten mozgó, a Varda Studio (a tel-avivi Suzanne Dellal Központ játszóhelye) nyolcszögű terébe helyezett előadás. A két csapatra bontott fiúk és a lányok alkalmanként cserélgetik a Shoshana és Pigs szerepeket: a „Zsuzsannák” vannak a tér közepén, míg a „röfik” lapként a falhoz szorulva, a nézők sorai mögött. E mű atmoszférája sokkal intimebb, sokkal több benne az ismétlés és az egyszerű gesztusok játéka. Néha csak eléd, alád, feléd ülnek a szereplők, és néznek téged, hagyják nézni magukat, egymás nézésére buzdítanak. A sok-kevés, vezetővezetett, kívülálló-csapattag ellentétpárok dominálnak a dramaturgiában: a cél kintről bejutni a többiekhez, egyesülni a robbanószerekkel bokáig telt játszótéren. A farsarodó bokák és hatszor visszahajtható derekak látványa nem terel az ortopéd jajveszékélés felé. A tán-

cosok teste nem egy idomítás, sanyargatások árán virtuozitásra szert tevő szerkezet, hanem lüktető, életélvező massa, amelynek tagjai számára persze problémamentes minden óriás (balett-szaknyelven: negyedik pozíciós) terpesz.

A Beit Ariela városi közkönyvtárban megnyitott Batsheva-archívum komoly gyengéje, hogy csak a helyi nyilvánosságnak készült, ugyanis minden felirat kizárólag héber. Ugyanez a jelenség volt megfigyelhető a konferencián is, amit a kezdeményezők azzal magyaráznak, hogy a Batsheva-tanulmányok még gyerekcipőben járnak, és úgy sincs olyan, aki angol verzióért tülekedne. Kishitűség, mert bár az egyetemi padosorok valóban foghíjasak voltak, de csak a saját környeze-

mozó) fizikai tréningnek kell lennie, ami az élvezet és az erőfeszítés kapcsolatát keresi. Különbség van Gaga/people és Gaga/dancers órák közt: az elsónél a résztvevők testileg sosem érintkeznek, és nem találkoznak a táncos zsargonnal (*plié, tendu, passé, panché, curve, arch* stb.) sem. A Gaga fő szabálya, hogy tilos megállni, illetve jellegzetessége, hogy tükör nélküli termekben tartják. Alapstációnak a *floatingot* (lebegést) tekinthetjük, míg az órák rendszeres záró etapja az *own groove* (saját belső zene vagy lüktetés) szerinti, önállóan kutató és saját szenvedélyekkel operáló tánc. Arra is nagy az esély, hogy egy kifulladásztó, nyolctól visszafelé együtt számolás *shaking* (rázás) vagy *quaking* (rengés) után a tanár arra kér, feküdjünk a földre, és



temben három Gaga- (és ezáltal Batsheva-) kutatót ismerem. Mindettől függetlenül impozáns, egy idővonal mentén haladó kiállítást kreáltak, telve kosztümökkel, jelmeztervekkel, előadás- és próbafotókkal, kottákkal, prospektusokkal és leköszönt plakátokkal.

A Gaga-órákhoz kapcsolódó beszámolómat egy listával kezdeném: Clea Onori, Shani Garfunkel, Emma Rozgoni, Shahar Binyamini, Deborah Galili Friedes, Stefan Ferry, Idan Porges, Doug Letheren, Natalia Vik, Moran Zilberberg. Ők azok a tanárok, akiknek Gaga-óráiba júniusi izraeli utam során bekapcsolódhattam, ugyanis a Suzanna Dellal Központ falai közt akár napi három Gaga-óra is beigazolhattunk. Ennek a Lady Gaga pop-celebritáshoz semmiképp se kötődő fogalomnak a körülírásához Einav Katan konferencia-előadó és Yossi Naharin (Ohad fivére) gondolatait szeretném beemelni. A Gaga egy improvizációra építő, a képzeletet stimuláló mozgásnyelv. Örömmel használnám a „technika” kifejezést, annak ellenére, hogy ettől óva intettek: véleményem szerint nem magát a szót, hanem a produktumcentrikusság és a fixáltság gondolatát kell kerülni. A Gaga struktúrája és instrukciói folyamatosan változnak, bővülnek, így csupán három stabil alappillére van, amit a Gaga-tanároknak szem előtt kell tartaniuk: egy többrétegű, (a feladatokat hal-

utána onnan építsük újra a folyamatot. De mindez szintén nincs kőbe vésve. A kínált metaforákkal az instruktorok nem mímelésre buzdítanak: a körülölelő víz képében nem kell úszást utánoznunk, nem kell azt hazudnunk magunknak, hogy hártásodnak az ujjközeink, és a lábunk elhagyta a talajt, hanem ötvöznünk kell a tényleges, reális gravitációs adottságokat a vízben megtapasztalt felhajtóerővel. Ugyanilyen két minőség közti egyensúlyozás az is, hogy bár közös anatómiával rendelkezünk, élet- és testtörténetünk révén minden ajánlott képet máshogy értelmezünk: egyedülállóság és egység egyszerre van jelen a Gaga-órákon.

A Gaga a mítosz szerint az Ohad Naharin hátsérüléséből fakadó állandó fájdalom enyhítése nyomán, majd átalakított társulati tréningjéből fejlődött ki, melyhez adalék, hogy a Batsheva adminisztrátor munkatársai kikövetelték maguknak, hogy Naharin nekik is tartson órákat. A név az angol „going gaga” (meghibban) kifejezéshez az órákon is gyakran emlegetett „légy lökött, légy gyerekes!” biztatások miatt nagyon passzol, de ennek elviekben nincs semmi értelme. Egyszerű, bármilyen nyelven kiejthető, mindenki számára hozzáférhető nevet kerestek, ami idomul a technika (!) alapfilozófiájához. A Gaga eredeti nyelve angol,

ám a kurzusokon mégis sok rejtélyes, héberül se de-
kódolható kifejezés terjed: *lena*, *tama* vagy *peeka*, mely-
ből például az utolsó a *pee-pee* és a *kaka* közti ágyéki
terület átmozgatására ösztönöz. Általános fordítási
problémát okoz a „flesh” szó, mely központi szerepet
nyer a Gaga-órákon, de magyarra csak *húsként* lehet
átültetni, holott az igazság valahol a hús és az izom
közt van. A bábeli zűrzavar tetőfoka ez idáig számom-
ra az volt, amikor a héber Gaga-órából csupán az *ahat*,
shtayim, *shalosh* számolást és a *mishkalt* (testsúly) ér-

tetem; ugyanakkor, amikor kikapcsol a fül, „felhango-
sodik” a szem, és új dimenziók nyílnak meg ebben
a szabálytalan rendszer diktálta önfelfedezésben.

Már én is pletykálokba fulladok, holott célsze-
rűbb, ha a Gaga-élményt személyesen teszteljük:
Magyarországon legutóbb Wies Van Houplines belga
tanár tartott órát a budapesti SÍN Kulturális Központ-
ban a Nemzetközi Tánc héten, szeptember 17–18-án
pedig az L1 fesztivál és Uri Shafir szolgált Gaga-
órával.

Petrova Mira

„CoolBerg” Balett

A CULLBERG BALLET HÉTKÖZNAJAI

A Cullberg Ballet a világ egyik legismertebb tánctársulata, amelyről azonban kevesen tudják, mivel is
foglalkozik napjainkban, és milyen átalakulásokon ment át az elmúlt néhány évben.
Helyesbíténék: az elmúlt csaknem ötven évben. Bár a Cullberg Ballet „édesanyja”, alapítója és
névadója, Birgit Cullberg közel tízéves aktív – bázis fontosságú – tevékenységét követően fia, Mats Ek
is hasonló elképzelésekkel folytatta a munkát, a két alkotó stílusa között szignifikáns a különbség.

Birgit Cullberg a klasszikus balett szigorúan struk-
turált technikáján és szépségesztétikáján alapuló,
annál mégis szabadabb mozgásnyelvvvel indította
útnak társulatát 1967-ben. A klasszikus balett „sejtető”
eszköztáránál konkrétabb szimbólumokat használt,
neoklasszikus stílusával kilépett az operaházak falai
közül. A klasszikus technika, ezáltal a szépség fenntar-
tása mellett a mondanivaló súlyát erősítő modern
táncdrámáival az emberi kapcsolatok, intrikák és a
politika helyét is megteremtette a táncban. Fia, Mats Ek
egészen huszónhét éves koráig nem kívánt részt vál-
lalni a társulat munkájában, ám ezt követően, miután
átvette az együttes vezetését, édesanyjánál dinamiku-
sabb és szabadabb stílust honosított meg. Az emberi
érzékenység és humor mellett elsősorban a kirekesz-
tetteket, elnyomottakat, valamint a zsarnokságot jele-
nítette meg koreográfiáiban. Mats Ek húszéves igaz-
gatása alatt a Cullberg Ballet máig élő, sokak számára
jelenleg is együttest fémjelző történelmet írt: ez egyre
bátrabb, tabukat döntő és titkokat felszínre hozó, a
mindennapi élet és munka mozdulatait saját kritikai
látásmódja szerint formáló, egyedi stílust jelent.

1993-tól egy hosszú periódus lezárásaként és a Cull-
berg Ballet által jelenleg képviselt irányvonal kezdete-
ként az új művészeti vezető, Carolyn Carlson impro-
vizációs elképzelései jelentek meg a társulat életében.
A rögtönzés, a belülről táplálkozó egyéni mozgások
előcsalogatása révén önnön struktúrájukat felépítő

előadások születtek. A táncosok szerepét és karakte-
rét a koreográfussal közösen megélt alkotási folyamata-
ban a kialakult helyzetek, érzések, személyiségjegyek
és gondolatok formálták.

2014 májusában tett kététhetes látogatásom alatt be-
tekinthettem a Jefta van Dinther által koreografált *Pla-
teau Effect* című előadás próbájába. Azt tapasztaltam,
hogy a Carlson által elindított folyamatot egészen kü-
lönleges módon fejlesztették tovább. A 2013-ban be-
mutatott előadás – a szó szoros értelmében – nincs
megkoreografálva. A próbák alkotói folyamatok, ahol
a táncosokat különböző állapotokba juttatják, majd
azt kutatják, hogy egy-egy mozdulat milyen érzethez
kapcsolódik, és az mennyire rögzíthető. A produkció
közösen, lépésről lépésre születik meg. Más szavakkal:
nem a koreográfus által előzetesen kidolgozott moz-
gásanyagot tanulják be, és nem megadott térformák és
időszakok alapján hozzák létre a koreográfiát, hanem
kísérleteznek, megfigyelnek, majd rögzítenek, vagy ép-
pen elhagynak.

Carlson idejében számos kortárs koreográfus – Ohad
Naharin, Johan Inger, Alexander Ekman, Benoit La-
chambre – szabadelvűbb, több koncepciót és kevesebb
hagyományos értelemben vett technikát alkalmazó mun-
kamódszerének hatására a klasszikus balett egyre in-
kább háttérbe szorult, majd végleg eltűnt a repertoárról.

A várhatóan négyéves munkaperiódusát 2014.
május 1-jén megkezdő új művészeti vezető, Gabriel



Smeets azt mondta, mostantól még inkább a kortárs trendek felé fordul az együttes. Smeets a leginkább naprakész, legújabb irányzatokat követő koreográfusokat fogja meghívni a társulathoz. Nem a népszerűsége, a megszokottra, az ismert mozgásvilágra és stílusra kíván hangsúlyt fektetni. Sokkal inkább az egyedi mozgásnyelvvel bíró, különlegességet, újdonságokat kutató, „nem felkapott” alkotók keltik fel az érdeklődését. A klasszikus balett a napi gyakorlatok révén továbbra is az együttes életének szerves részét képezi ugyan, de az új bemutatók egyre erősödő kortárs jelleget öltenek. (Az új művészeti vezető jövőbeli tervei között a névváltoztatás lehetősége is szerepel.)

A Cullberg Ballet szervezetileg – sok más hasonló, állandó és alkalmi jellegű művészeti szervezettel egyetemben – a Riksteatern, a Svéd Nemzeti Utazó Társulat részeként működik. Előadásainak nagy részét külföldön tartja. A folytonos utazás komoly szervezési háttérmunkát igényel. Korántsem színházi hangulatú, inkább gyárépületszerű főhadiszállásuk saját műszaki műhelyt működtet, ahol a könnyen szállítható, strapabíró díszletek készülnek. A gyárépületben a Cullberg több kisebb és egy nagy próbateremmel rendelkezik, így alkotói rezidenciát is kínál az erre kiválasztott művészeknek. Otlétem alatt egy argentin és egy szerb rezidens két-három hétig dolgozott egy-egy számukra kijelölt próbateremben; a munka eredményét később egy szűk körű bemutaton láthattuk. Egy-egy periódusban egyszerre három rezidenset fogadnak, korábban ott járt a hazánkat képviselő Zambrzycki Ádám. A reziden-

Plateau Effect

cia kapcsolatok kialakulását is lehetővé teszi, a résztvevők számíthatnak a táncosok és az apparátus segítségére, tanácsaira, támogatására.

Az évad végéhez közeledve, a majdnem két hónapos nyári szünet előtt a repertoárdarabok próbái helyett az egyéni fejlődésre és a csapatépítésre helyezték a hangsúlyt. A reggeli tréningeket Ralf Jaroschinski kontaktimprovizáció-tanár vezette. A választott stílus meglátásom szerint megfontoltabb, nyugodtabb, több belső figyelmet és kevesebb szabályt követelő jellege miatt is jó választás erre a periódusra. A Cullberg Balletnél eltöltött két hétben magam is részt vehettem a gyakorlatokon. Azt tapasztaltam, hogy a táncosok érdeklődők, tudatosan végzik az oktató által kért egyéni és csoportos, zömében improvizációs feladatokat, érzékenyen viszonyulnak egymáshoz és a kívülállókhoz. Ez tovább erősítette a korábban Németországban szerzett hasonló tapasztalataimat: a nyugati országok táncművészei és alkotói sokkal nyitottabbak és befogadóbbak az újonnan érkezőkkel, az ismeretlenekkel. Amikor „CoolBerg” balettnak nevezem őket, nyitott, jókedvű csapatra gondolok a „cool” szó másik értelmezésének megfelelően. (Mivel hidegnek és tartózkodónak egyáltalán nem nevezhetők.)

Ralf Jaroschinski tréningje a már említett *Plateau Effect* improvizációihoz is hozzájárult. A napi gyakorlat és az aktuális próbafolyamat összehangolása Gabriel



Urban Jörén felvételei

Ekman's Triptych

Smeets szándékai szerint a továbbiakban még erőteljesebb lesz.

A csapatszellem erősítésére, így a közös „játékokra” jó példa az új művészeti vezetők workshopja. A táncosok elmondása szerint a kurzuson sok különleges élményben és kihívásban volt részük, melyek közül a legemlékezetesebb az a nap volt, amikor az utcáról kellett járókelőket közös alkotásra invitálniuk. Az így készült installációkat és készségfejlesztő feladatokat videón rögzítették, a felvétel előreláthatólag később a nagyközönség számára is elérhető lesz. Smeets korábban az Amsterdam School of the Arts koreográfusi részlegének (SNDO) az igazgatója volt, eredetileg a vizuális művészetek és a művé-

szeti újságírás területén szerzett képesítést. A műhelymunkát független művészek prezentációi is színesítették, olyan témákkal, mint például a közterületeken megjelenő „előadó-művészi test” és annak emberekre gyakorolt hatása. Programjukon egyéni kondíciófejlesztő és erősítő tréning is szerepel, egyfajta felkészülésként az önképző időszakra.

E szabad szellemű, nyitott, de szigorú munkamenet további érdekessége az iroda és a próbaterem közötti szoros kapcsolat. Meglepődve tapasztaltam, hogy a heti stábüléseken a táncosok is képviseltetik magukat, minden alkalommal más táncművész személyében, aki később továbbítja a többieknek az elhangzottakat. A meetingen én is részt vehettem, ami szintén magas fokú bizalomról tanúskodik. A megbeszélésen szó esett egy, a közeljövőben esedékes svédországi, helyi művészekkel kooperáló fellépésről, mely része a Cullberg Ballet megszokott színházi keretekből kilépő tevékenységének. A társulat a nagyszínpadi és kisebb színházi előadásokon túl nem megszokott környezetben, helyszínen és kontextusban is rendszeresen látható. Ezzel a táncot és színházat juttatnak olyan közönségrétegek számára, amelyek maguktól nem váltanak színházjegyet. Stimulálják az érdeklődésüket, miközben tapasztalatcserére is törekcszenek más műfajokkal, együttesekkel, alkotókkal. Ha magam nem tapasztalom, talán el sem hiszem, hogy egy ilyen rangos társulatnak van ideje, energiája s legfőképpen vágya és motivációja az ilyen civil, sőt intim közegű előadásokra.

A cikk a Műhely Alapítvány „Tempus Life Long Learning” programja, valamint a Fülöp Viktor-ösztöndíj 2014 támogatásával készült.

E lapszám tördelési munkálatai közben érkezett a hír, hogy elhunyt két korszakos magyar színész, **Sztankay István (1936–2014)** és **Avar István (1931–2014)**. Korszakos abban az értelemben is, hogy akkor tűntek ki jelentős művészként a pályán – a múlt század hatvanas éveiben –, amikor már hanyatlóban volt az utóvirágzását élő hazai színésszínház, és még csak csírázott a rendezői színház. A Színművészeti Főiskola elvégzése után mindketten vidéken kezdtek, és szinte egy időben kerültek a fővárosba. Sztankay még Miskolcon tűnt fel Arturo Ui szerepében, Avar már Pesten *A vágy villamosa* Stanley Kowalskijaként. Őt ebben a szerepben a Madách Színház fedezte fel, de csakhamar átszerződött a Nemzetibe, ahol Sztankay is játszott. Később Sztankay ment át a Madáchba, ahová egy évtized múlva Avar is visszatért. Ez a két színház volt – és mellettük a Víg – az évtized három reprezentatív országos teátruma, az ennek megfelelő respektussal és rivalizáló öntudattal.



Sztankayt Major Tamás választotta hagyományos Romeónak Töröcsik Mari provokatívan hagyománytörő Júliája mellé egy magyarországi Shakespeare-tradíciónak radikálisan ellentmondó előadásban. A fiatal színész svádájára, svungjára és sármjára leginkább a nevezetes kétszemélyesekből, a *Varsói melódiából* és a *Jövőre vedel ugyanitt*-ből emléke-

zünk. Játékossága és egyfajta rafinált technikából táplálkozó, „kikacsintó” szeretetreméltósága egész pályája során megmaradt, egészen a késői „őszikék” vígjátéki szerepeinek rezignált karakteréig.

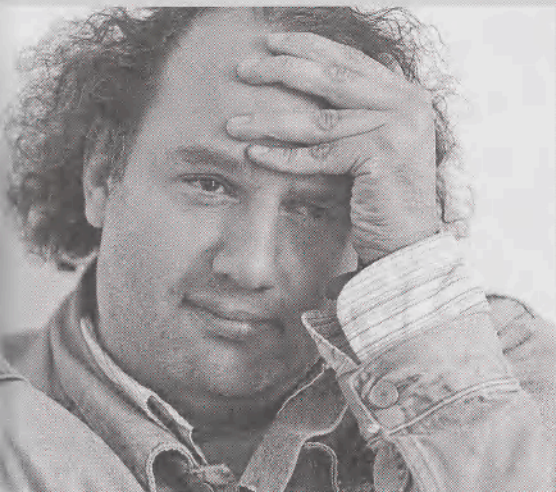
Avar a Madách Színházban leginkább Vámos László felfedezettje volt, *A vágy villamosa*-ban ő dobta be a mély vízbe olyan nagygagyúk közé, mint Tolnay Klári, Pécsi Sándor és Vass Éva. Stanley-alakításába magával hozta a saját sűrű sorsát, nem „alakított” (később sem, soha), hanem megélte a szerepet, látható technikai trükkök nélkül, természetesen.

Gábor Miklós Hamlet mellett Horatióknak lenni – ehhez „önsúlyra” volt szükség, különben a színész eltűnik a háttérben. García Lorca *Yermájának* Juanját tömbösítette még ilyen sűrű alakká, ezt a földhözragadt, egyszerre valóságos és jelképes „kétkezi embert”, a mozdíthatatlan, kiismerhetetlen, kiszikkadt férfit, aki nem tud életet nemzeni. S később Náthánt, a bölcsét, aki jelenlétének és gondolatainak formátumával hat.

Szinte egyszerre tűntek föl, és most egyszerre is mentek el arról a nagy shakespeare-i világszínpadról, amelyen mindenki színész – „föllép s lelép”.



Schiller Károly felvételei



Totális változás ment végbe

MATTHIAS LILIENTHAL
A KURÁTORI MUNKÁRÓL

A kurátor meghatározó szerepet játszik a kortárs előadó-művészetek területén. Nem egyszerűen válogató vagy „programmer”, műsorszerkesztő, nem fesztiválokat vagy befogadó színházak műsorát állítja össze, hanem a művek és a hely, a város, a közönség szerves egységében gondolkodik. Folyamatokat indít el, párbeszédet generál, új tereket, új eszközöket és gyakran új közönséget, színházzal korábban nem foglalkozó művészeket von be, melyhez a kereteket gyakran maga szabja meg. Az alábbi párbeszéd szereplői: Matthias Lilienthal, a legismertebb német dramaturgok egyike, 1998-ig a berlini Volksbühne fődramaturgja, 2000-ben Christoph Schlingensiefel munkatársa volt az *Idegenek, kifelé!* (*Ausländer raus*) című projektben, melyet a Wiener Festwochen mutatott be; 2003–2012 között a berlini Hebbel am Ufer befogadó és produkciós színház vezetője. Mannheimban 2014-ben a Theater der Welt fesztivál kurátora; majd a következő szezontól a Münchner Kammerspiele művészeti vezetője. Az interjút Thomas Sellar kritikus, kurátor, a Yale School of Drama tanára, a Yale kelet-európai projektjének kurátora, a *Theater – Yale School of Drama* lap főszerkesztője készítette. A beszélgetést a lap kurátorokról szóló száma közölte.

TOM SELLAR: *Első kérdésem ahhoz az elragadtatáshoz kapcsolódik, amely újabban a színházi kurátort övezi. Ön szerint ez jó jel, mert változást visz az előadások megmutatásába és szervezésébe, avagy a színház világának intézményi kétségbeesésére utal, azaz arra, hogy mindinkább a képzőművészet világára szeretne hasonlítani?*

MATTHIAS LILIENTHAL: Ha jól emlékszem, amikor Németországban a hetvenes évek végén megjelentek a nemzetközi fesztiválok, a most általam vezetett Theater der Welt az első nemzetközi helyszínek egyikeként jött létre. Az 1970-es évek végén a helyzet gyökeresen más volt, mint a jelenlegi. Azt hiszem, akkor csak ez az egyetlen fesztivál létezett Németországban, és hamburgi, illetve kölni bemutatkozása elég szorosán kötődött a New York-i avantgárd színházhoz, a kortárs tánc műfajához és néhány ott működő színházhoz; a nagy ötlet éppen az volt, hogy észak- és dél-amerikai, valamint afrikai munkák megjelenjenek Németországban. Ma egy csomó fesztivál létezik Németországban, és mindegyik a maga programját akarja bemutatni; és minden fesztiválnak a maga specifikumát kell megtalálnia, hogy igazolja létezését. Most már nem kell a világ minden sarkából elhozniuk a nagy produkciókat, hanem inkább azt a kérdést kell feltenniük maguknak: miféle kapcsolat van a város és a darabok közt, ahol ezeket a bemutatom, ami majd hozzájárul a városhoz? És azt hiszem, tényleg óriási változásról van szó.

TS: *Én úgy látom, a kurátor felemelkedését két nagy eszme kísérte. Az egyik az a fajta globalizáció, amelyet*

ön említett. A színházi turnék befogadására globális hálózat jött létre; igen, a változó globális gazdaság árnyékában több évtized alatt rendkívül kiterjedt hálózat jött létre. A másik kísérő eszme a színház művészeinek újonnan támadt érdeklődése az urbanizmus mint a politikai kérdésfeltevés forrása, mint művészi forrás, a bennünket körülvevő közösségek, valamint az intézményeink helyszínül szolgáló városok struktúrája iránt.

ML: Igen, hát persze. Vegye például figyelembe a Hebbel am Ufer (HAU) munkáját a migráció kérdésével kapcsolatban. A HAU Kreuzberg kerületben működik, ahol a lakosság fele török származású, és totálisan ki van rekesztve minden lehetőségől, hogy nagyobb szerepe legyen, és megváltoztassa a színház politikáját. Adva van egy csomó különböző szituáció, és azt hiszem, manapság sokkal több diskurzus zajlik egyes munkák, eszmék és viselkedési formák között; mindezekre hatással van például a Rimini Protokoll és a gießeni Alkalmazott Színházi Tanulmányok Intézetének több más, korábbi hallgatója. Hatással van például az argentinok munkáira, és megfordítva. Ezt a kölcsönhatást ez a rengeteg fesztivál tette lehetővé, és ennek köszönhető ez a mai diskurzus a kurátorságról is. Azt hiszem, Németországban csak négy vagy öt évvel ezelőtt kezdte kiszorítani a válogató („Programmer”) szót a kurátor. A jelentése természetesen az, hogy van egy kuratori keret, amelyben az események szervezése, az egyes munkák meghívása történik. Ami engem illet: nálam sok esetben nincs ilyen. Van két nagy produkcióm, amely erősen kötődik a környezethez és



Mannheim városához, ahol még mindig rengetegen dolgoznak az iparban, és amely igencsak különbözik sok más német várostól. Még 2002-ben létrehoztunk például egy *X-lakások* című előadást magán-lakóterek felhasználásával, és most Mannheim számára átalakítjuk, új kerettel, amelyet *X-társaságoknak* vagy *X-vállalatoknak* hívunk. Az ismeretlen terek, amelyekkel szembenézünk, ez esetben munkahelyek, és az ilyen, munkához szolgáltató terek esetében a klisé az, hogy az emberek kék overallt viselnek, és piszkos munkát végeznek, de ilyet egyáltalán nem találtunk ebben a városban. Van itt egy BASF nevű nagy, folyékony vegyszereket előállító cég harmincháromezer alkalmazottal, akik csak vezetőket meg tartályokat ellenőriznek, komputerek képernyőit figyelik, és a gyártást számítógéppel követik.

TS: *Tehát, mint mindig, egyszerre kell nagyon is helyi viszonylatban és teljes mértékben globálisan gondolkodnia?*

ML: Nagyon erősen hiszek abban, hogy ha az ember egész pontosan ábrázolja a helyi dolgokat, akkor totálisan beszélheti el a történetet, úgy, hogy az emberek világszerte megértsék. Gyanakvó vagyok a produkciókkal szemben; szerintem a nemzetközi színházak hálózatokban gondolkodnak. Ha a produkció egyszerre készül berlini, müncheni, hamburgi, párizsi, vancouveri és avignoni színházak számára, akkor sokkal nehezebben mennek a dolgok, mert már nem világos, miről beszél az ember, és kinek beszél róla.

TS: *Szükség van-e rá, hogy a kurátor ne csak a programot, de a közönséget is „válogassa”? Különböző projektjeiben ön mit tapasztalt ezzel kapcsolatban? Mondjuk, az X-lakások esetében, amikor a HAU-nál dolgozott, és utána bemutatta a mannheimi Theater der Welt alkalmából is, holott a két város alapvetően különbözik egymástól.*

ML: Egy ízben hallgattam Catherine David, a Documenta X kurátorának előadását, és ő világosan megmondta, hogy nem hisz az olyan műalkotás minőségében, amely nincs tekintettel a helyre, az időre és a keretre. Én pedig azt tapasztaltam, hogy az ember meghívhat színházi produkciókat Berlinbe, és azok nagyszerűen működnek, míg ugyanaz Münchenben teljes baromságnak hat, vagy megfordítva. Azt hiszem, ha az *X-vállalkozásokat* egy Detroit-szerű városban játszanám el, totálisan mást jelentene, mint amit Mannheimben. A sztori még Berlinben is egészen más lenne, mint Mannheimben.

TS: *Mert politikai elköteleződés csak akkor jöhet létre, ha a kontextust alaposan átgondolták?*

ML: Nem annyira a politikai elkötelezettségre gondolok. De tudja, ha Mannheimben beszélnek a poszt-indusztriális társadalomról, nem értenének meg. A kezembe nyomnának egy kis doboz Prozacot, és nagyon aggódnának a pszichikai problémáim miatt. (Nevet.) És ugyanígy lenne megfordítva is. Berlinben például vannak migráns munkások, akik harmincöt éve munkanélküliek, míg itt, Mannheimben a migránsok dolgoznak, és tisztességesen keresnek. Vagyis a két városban a migrációs narratívák alapvetően különböznek egymástól.

TS: *Azt mondta, hogy tisztában van vele: az idei Theater der Welt esetében mások voltak a kurátori munka körül-*

ményei, mint korábbi projektjei létrejöttékor. Mit jelent ez önnek? Azt jelenti, hogy még csak fogalmazza a kérdéseket, amelyekre reményei szerint a program majd válaszol? Vagy azt jelenti, hogy próbálja közelebbről, organikusan vizsgálni a különböző kiválasztott művészek kérdéseit?

ML: Ha nincsenek világos kurátori kereteim, akkor a munka sokkal nehezebb, mert a kategóriák sokkal kevésbé tiszták. De a mannheimi munkához rendelkezésemre állnak bizonyos kurátori metaforák, és remélem, végül kialakul valamilyen kurátori keret. Vannak például olyan kérdések, amelyek a fesztivál központjában állnak: a voyeurizmus, a folklórizmus, az egzotikum. Ezekről azonban el kell határolódnunk, mert az előadások formája már kialakult, és nem foglalkoznak többé az ilyen témákkal.

TS: *Amikor ön az 1990-es években a Volksbühne dramaturgia volt, olyan témák vizsgálatát kezdeményezte, amelyek mára alaposan megváltoztak – például a globalizáció és a kapitalizmus után nyomozott. Ezeket a központi kérdéseket bizonyára ön is másként látja újabb projektjeiben, mint annak idején, amikor Berlin átalakulóban volt, és nemzetközi fővárossá fejlődött.*

ML: A Volksbühne a keletnémet társadalomra leselkedő nagy válsággal foglalkozott, tehát az ottani színháznak módjában állt kimondani, hogy az újraegyesülés semmi más, mint polgárháború. A Nyugat a Kelet ellen, és mi, ezzel szembeszállva, a keletnémet identitást védjük. Azokban a korai években a színház egy olyan Berlint szolgált, amely még a nemzetközi diskurzuson kívül helyezkedett el. És amikor megérkeztek a nemzetközi, bohém tömegek, és egy angolul beszélő társadalmat plántáltak át a város közepébe, a helyzet drámaian megváltozott. Berlin azokban az években kezdte helyettesíteni az 1970-es évek végének és az 1980-as évek elejének régi New Yorkját, és lett a művészi alkotás egyfajta divat- és turistaközpontja. Később, a HAU-ban a kulturális globalizáció pozitív aspektusaival foglalkoztunk, és azóta is ezért küzdünk. Ugyanakkor figyelembe kellett vennünk a berlini társadalom belső globalizációjának kérdését; itt elsősorban a bevándorlás problémáiról volt szó, és arról, hogy a bevándorlók hogyan foglalhatják el sokkal egyértelműbben a maguk helyét a színházban.

TS: *Őnök tehát egyfelől szívesen látták a HAU-val kapcsolatban álló „szabályszerű” művészeket, például a Rimini Protokollt, amely igen szofisztikált technikákkal kutatta a globalizált gazdaság és az annak különböző oldalain élő emberek valamennyi dimenzióját. Másfelől meghívtak a színházba bevándorló színházcsinálókat is Kreuzbergből – törököket, vietnamiakat és a legkülönfélébb fajta művészeket.*

ML: Shermin Langhoff olyan kurátor, akit én vettem rá, hogy dolgozzon a színházban. Ő pedig rábeszélte a színházra olyan embereket, akik a bevándorlók negyedeinek kulturális központjaiban video-workshopokat rendeztek. Érdeklődést keltettünk bennük a színház iránt. Eleinte nemet mondtak, kijelentették: „A színház ökörség, nem szeretem.” Ilyenkor megkérdeztem: „Járt valaha színházban?” „Nem, soha.” Hosszú folyamat volt, amíg elértem, hogy megbarátkozzanak a színházzal, azután pedig lehetőségeket te-



remtettem, hogy elmondják a történeteiket az ilyen terekben, mint ez.

TS: Ez tehát afféle példa arra, amikor a kurátor a szó szoros értelmében meggyőző olyanokat, akiknek eszük ágában sem volt részt venni egy előadásban, és helyszínt, egy platformot kínál nekik – vagyis új kontextust teremt.

ML: Igen, ez abszolút hozzátartozott a játékhoz.

TS: Mi történik, ha Bejrútba megy, ahol egyszer már megszervezte a Home Works programot mint posztgraduális tanfolyamot Ashkal Alwanban? Ott egész más a hatalom és a kulturális dinamika. Változik-e a stratégiája, ha nem bennszülött kurátorként dolgozik a saját kultúrájában?

ML: Ó, a stratégia mit sem változott, mivelhogy Ashkal Alwanban Christine Tohmé sokáig dolgozott a Home Works fesztiválon, és arra törekedett, hogy helyi produkciókat támogasson. Elgondolkodott a művészeti nevelés hiányán, és azt mondta: „Hát jó, semmi értelme, hogy a helyi alkotásokat csak fesztiválokon mutassuk be. Azzal kell kezdenünk, hogy megszervezzük a művészeti oktatás folyamatát.” És így támadt az az ötlet, hogy meghívunk egyéves alkotómunkára tizennégy diákot, akiknek a világ legjobbjai tartanak workshopokat. Az egyik diákom például Bejrút déli részének síita negyedéből, a Hezbollah fészkeéből jött. Az apja akkor csatlakozott a mozgalomhoz, amikor a kommunista párt az utolsó fázisait élte, mielőtt átalakult volna Hezbollahná. Ez a diákom sokat dolgozott azon, hogy szembenézzen a Hezbollah történetével, és egyértelmű ideológiai filmeket készített, hogy megküzdjön saját, a Hezbollahban gyökerező identitásával. Számára az Ashkal Alwan ösztöndíja jó alkalmat kínált, hogy megértse, miféle keretek között bontakozik ki a saját munkássága, rájöjjön, milyen diskurzuson belül és milyen szempontból állítja elő a maga filmes kollázsait – és a forgatás ösztönös és komoly tehetségről tanúskodó munkáján túl el is gondolkozzon mindezen.

TS: Mialatt Ashkal Alwanban tartózkodott, sokat romlott a szíriai helyzet. Mit jelentett ez bejrúti művész ismerőseinek?

ML: Nem akarnak túl közvetlenül állást foglalni az aktuális eseményekben. Félnek, mert Európára és Észak-Amerikára az a jellemző, hogy a fősodorban mindig tiszta képet akarnak kapni a napi eseményekről, és ha ez nem sikerül, inkább úgy kerülnek ezeket, mint a pokol tüzét. A szíriai események természetesen alaposan megnehezítik a művészet helyzetét. Bejrútban él az a csodálatos, nagyon jól ismert művésznemzedék, de ők az egykori libanoni polgárháború média-beli megjelenésével foglalkoznak, húsz évvel az események után. Ez persze kihat a média képeinek fejlődésére, és a mai nemzedék arra törekszik, hogy kerülje a munkának ezt a nagyon nyilvánvaló európai-zalódását.

TS: Jelen lesz néhány ilyen művész a 2014-es Theater der Welten?

ML: Foglalkozunk vele, hogy színpadot biztosítsunk nekik. Még nagyon korai bemutatni a diákok munkáját, de gondolkodom rajta, hogy az ilyen produkcióknak is teret adjunk.

TS: Nemzetközi szinten egyre szaporodnak az olyan fajta színházak, amelyekről ön beszél – dokumentum-

előadások, interdiszciplináris munkák, részvételen alapuló alkotások, nagyvárosi, helyszínspecifikus produkciók. Úgy tűnik, mintha az energia az ilyen típusú színház felé áramlana. Vajon meg kell-e változniuk a színházi intézményeknek, hogy valamiképpen befogadhassák a művészek e globális hálózatának terjeszkedését? És észlel-e már olyan jelenségeket, amelyek e művészi eltolódások eredményeként jönnek létre?

ML: Örömmel látom, hogy egy csomó játéktér most olyan közegként értelmezi magát, amelynek az a dolga, hogy ezt a helyszínspecifikus, részvételen alapuló tevékenységet elősegítse. Azt hiszem, totális változás ment végbe. Ez idő szerint úgy érzem, azt tapasztalom, hogy az olyan művészeknek, mint Walid Raad vagy Rabih Mroué, nagyon is megfelel a játéktérrel, a színházi térrel való foglalkozás – munkáik előadásához sokkal jobban illik a színházi tér, mint egy galéria vagy egy múzeum. Szívesen venném, ha a következő Documenta legalább száz színházépületben zajlana. Nincs szükségünk több kurva galéria-térre. Boldog lennék, ha az összes vizuális művész átvinné a színházakat, a színházi emberek pedig kivonulnának az utcára. (Nevet.)

TS: A vizuális művészet világa újra felfedezte az „élet-szerűséget”, és azt kutatja, mit jelent az élő előadás a „fehér kockában”.

ML: Nem kedvelem az ilyen előadásokat, mert utálok a vizuális művészet fehér kockájában uralkodó másodlagosságot. Ehelyett szeretem azokat a nagyon régi európai színházakat, amelyek keretében az előadás úgyszólván magától mond el egy történetet. Amikor például Constanza Macras három és tizennégy év közötti bevándorolt gyerekekkel dolgozott, mégpedig egy nagyon öreg színházban, igencsak tetszett nekem a világok közti feszültség. De a fehér kockában semmi sincs, ami harcra vagy szenvedésre készíthetne.

TS: Amit javasol, nem is olyan elképzelhetetlen egy európai színházi kultúrában, amelyben mindig erősen érvényesült a dramaturgiai hagyomány. Úgy véli-e, hogy a dramaturgia és a kurátori munka a jövőben többet érdemelne egymásból?

ML: Persze, hogy merítenek egymásból, de a német színházban a dramaturgiai munka mindig afféle filozófiai tevékenység volt. Ugyanakkor a pozíció arra is kiterjedt, hogy megfelelő színészeket találjanak az adott darabhoz, és a megfelelő pillanatban találják meg a megfelelő rendezőt. A kurátor természetesen nagyobb szabadságot kaphat, hogy olyan keretfeltételeket teremtsen, amelyek nem csak a szokványos repertoárra korlátozódnak. Azt hiszem, a szokványos színházi repertoár egyre nagyobb veszélyben forog – szerencsére! Most vannak díjaink a színházművészet és a színház keretfeltételeinek megalkotására, de nemcsak ezekre, hanem a filmfesztiválok kurátori munkájára is, így szinte biztosra veszem, hogy tíz év múlva más lesz a filmművészet térképe, mint ma. A mai el fog tűnni. Mint ahogy a filmek gyártása és recepciója is alapvetően megváltozik majd; ezeket már most is egyre többen nézik iPaden és az Internet képernyőin. És ugyanígy eltűnik mint önálló médium a televízió



is. Szerintem a film, a vizuális művészet, a színház és az előadás keretfeltételei a következő évtizedben drámaian megváltoznak majd.

TS: *Az előadások már elhagyták a színházépületet; manapság, önöknek hála, mindent magánlakásokban mutatnak be; esetleg gyárakban vagy szervezett városi körszé- tákon, és így tovább. A színházcsinálók a szó szoros értelmében kiléptek a hagyományos intézményi falak közül.*

ML: Hát persze, és én totálisan elégedett vagyok ezzel a fejleménnyel, és úgy gondolom, ez az irányzat folytatódni fog. Egy nagyváros esetében örömmel fogadnék olyan intézményi munkát, ahol a művészeti alkotáshoz egészen más terek állnak rendelkezésre. Az olyan embereket, mint Tim Etchells vagy a Rimini Protokoll tagjai – még ha zárt térben játszanak is, ami komolyan megnehezíti ezt a fajta munkát –, mindig úgy értékelik, mint akik a színházművészet keretei közül jöttek. A Rimini Protokoll utolsó produkciója azonban, a *Szobahelyzet*, csak iPaden látható. Tizenhárom különböző térben történik, amelyek emberi élettel függnek össze, és ők filmre vették ezeket az élet-helyzeteket. Az egyik manusz fegyvert árul, a másik a szíriai polgárháborúból jött, és ezeknek a fegyvereknek lett az áldozata, és vannak, akiknek pénzre volna szükségük. Mindenki hétpercenként iPadet cserél, tehát megváltoztatja vagy átépíti az adott teret, miközben átmegy a szomszédos helyiségbe, ahol egy új élet-rajz hatásával találkozik. Bár az előadást a színházművészet keretfeltételei között játszották el, sokkal okosabb lenne, ha egy múzeumi térben adnák elő három hónapon át, hogy sokáig lehessen látni. Így most színházművészetet látunk színház nélkül – beszélő iPadeken.

TS: *A kurátornak reagálnia kell ezekre az újításokra, és a művésszel konzultálva el kell döntenie, milyen előadásmód a megfelelő. Gondolom, ön izgalmasnak találja ezt a képlékeny helyzetet.*

ML: Aha, kicsit olyan ez, mint amikor a gyerek új kutyával játszhat. *(Nevet.)* De jó dolog, ha az ember három évvel elmarad a technikai fejlemények mögött, mert akkor sokkal könnyebb felhasználni őket. Mindig feltűnik majd valamilyen újdonság. Az új technikák és találmányok drámaian megváltoztatják életünket. És ha az ember hisz benne, hogy az előadó-művészet a jövő társadalmának vagy a jövő nagyvárosi környezetének laboratóriuma, akkor van is értelme ilyesmikkel foglalkozni.

TS: *Ez a mi társadalmi építészetünk...*

ML: Ez igaz, de ha most körülnéz az európai nagyvárosok központjában, láthatja a turistáknak szánt nagy múzeumokat, ahol semmi sem történik. Az Internet korában felmerül a kérdés, szükségünk van-e még ezekre a városközpontokra, miféle célt szolgálnak, és nem válnak-e sokkal exkluzívabb területekké, mint aminek eredetileg szántuk. Ez a probléma persze New Yorkban is egészen nyilvánvaló; Manhattan olyan hihetetlenül drága, hogy ott egy normális társadalom nem tud kibontakozni.

TS: *Egyetértek. De van egy másik probléma: ha a művészet kivonul ezekből a központokból, a közönség nem tudja, hol keresse. Annyi különböző projekt létezik annyi-*

féle különböző helyen, térben és kontextusban, hogy az emberek azt szeretnék, ha valaki az egészet megszervezné nekik. Talán ez is az egyik ok, amiért az utóbbi években megjelentek a színházi kurátorok. Az embereknek igényük van valakire, aki összeköti az alkotást a közösséggel, amely előtt bemutatják.

ML: Teljesen egyetértek. De a kurátor az adott társadalmi környezetben élő emberek szellemi-lelki helyzetét is összeköti a mű kialakulásával. Az a helyzet, amelyet ön nagyon világosan lefestett, a kurátor esetében egy dokumentarista jellegű munka kultúrájával is összefügg. És persze nyilvánvaló, hogy két-három év múlva megszűnnek egy ezzel ellentétes esztétikai mozgalom is. A nagy kérdés az, honnan jön majd ez a mozgalom, és miféle esztétikából sarjad.

TS: *Miből gondolja, hogy a múzeumi világot érdeklí manapság az élő előadás?*

ML: Nem tudom, érdeklí-e őket a színház. Azt hiszem, a munkák bemutatására alkalmas színházi terek majd felkeltik érdeklődésüket. Ez következik egy vitából is, amelyet Walid Raaddal folytattam. Beleütköztem abba az agresszív dumába, miszerint a művészet világa ezt a korai koreográfiai munkásságot tükrözi és tartalmazza. Rengeteget dolgoztunk vizuális művészekkel, és ők gyakran elismerik, hogy a színházi tér és a színházi technikák sok olyasmivel gazdagítják őket, amire mai alkotásaiknak szükségük van. Azt gondolom, a vizuális művészetek világa ez idő szerint valamilyen szörnyeteg, amely mindent felfal – és a következő, amit fel fog falni, a színház lesz. *(Nevet.)* De ez nem lesz tartós. Beindul, és öt év múlva vége lesz.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: TOM SELLAR
FORDÍTOTTA: SZÁNTÓ JUDIT

ÉLET ÉS 
IRODALOM
IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**MINDEN
PÉNTEKEN!**

**KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL
VAGY FIZESSEN ELŐ!**

Kedvezményes éves előfizetési díj 18.000 Ft

Megrendelhető a szerkesztőségben:

1089 Budapest, Rezső tér 15.

Tel: 06-1 210-5149, 210-5159

Fax: 303-9241; e-mail: lapterjesztes@es.hu

P. Müller Péter

A provokatív állapot

DARIDA VERONIKA

JELES ANDRÁS
ÉS A KATASZTRÓFA
SZÍNHÁZA

„...az elemzések nyomán mára már az is nehezen megállapítható, hogy jó vagy rossz volt-e az előadás.

Az azonban biztosan látszik, hogy mindenképp provokált.”

(Darida, 86. o.)

Jeles András színházi munkái és színházzal kapcsolatos írásai egyedi világképükkel, színházeszményükkel, radikalizmusukkal, kívülállásukkal kiemelkedő jelentőségű gesztusait jelentik egy öntörvényű és következetes alkotóművész pályájának. Darida Veronika könyve hitelesen és értően vázolja fel ennek a színházeszménynek – és egyben színházi gyakorlatnak – a főbb sajátosságait, bekapcsolva azt filozófiai, esztétikai, etikai összefüggésekbe, játékba hozva Nietzsche, Blanchot, Cioran, Camus, Dosztojevskij, Kleist, Craig, Artaud, Genet és más alkotók nézeteit.

A kismonográfia Jeles András színházi munkásságának áttekintő bemutatását nyújtva azzal a módszerrel él, hogy egy vezérszólamra, központi fogalomra, szemléletre vezet vissza Jeles András színházrendezői tevékenységét. Nem ritka az ilyen megközelítés a dráma- és

színháztörténetben, gondoljunk Robert Brustein *A lázadás színháza* című kötetére, mely a címében ugyan színházat ígér, tartalmában azonban drámaírói portrékat ad (Ibsentől Genet-ig). Olyanokét, akik szembenetek koruk uralkodó színházi gyakorlatával. Vagy említhetjük Martin Esslin *Az abszurd dráma* című munkáját is, amelyben ugyancsak radikális drámaírókról esik szó, Beckett-től Pinterig, egy klubba terelve az ír és a román emigránst (Ionescót), ami ellen egyébként mindketten szót emeltek. Hazai példát is találunk az efféle ernyőfogalom alá történő beemelésre, mint amilyen Kiss Gabriella *A kockázat színháza* című könyve, amelyben Mohácsi János, Schilling Árpád és Zsótér Sándor színházi rendezéseit értelmezi a szerző a művészi kockázat közönsnek tekintett ismérve felől.

Darida Veronika kötete is ebbe a vonulatba illeszkedik, azzal a különbséggel, hogy ebben egyetlen alkotó pályafutásának az egyik meghatározó területe áll a középpontban. Jeles András filmes munkásságát csak érintőlegesen, a színpadi munkákkal összefüggésben említi időnként. A középpontba állított fogalom ebben a megközelítés- és feldolgozásmódban a katasztrófa. A katasztrófa szemléletét, világképét a szerző az Auschwitz-tapasztalattal, az Auschwitz-állapottal hozza kapcsolatba. Auschwitz hatását, lenyomatát az – alapvetően a rendezői munkák, színházi írások, szcenikus szövegek időrendjét követő – gondolatmenet többször kiemeli, és a kötet – Jeles *Büntetőszázad*ából vett – mottójául is egy ezt hangsúlyozó idézetet választ. („Auschwitz, a Szörny pottyantott ki magából. Nem tudom, miféle szüleményei vannak rajtam kívül, nem ismerem a többieket – én Tőle származom: innen kell megérteni a dolgot, mintegy a saját születésem felé hajló történet sápadt ellendrukkereként. Auschwitz valóban »nem ismétlődhet meg« – ugyanis szüntelenül jelen van, működik, folytatódik. És már színre léptek a »végkifejlet szereplői«.) Bár „a” katasztrófa szemlélete, pontosabban a katasztrófizmus mint világkép és irányzat a két világháború közötti európai irodalomban eszmei-művészi áramlatként, előérzetként már megjelent (gondoljunk csak Franz Kafka életművére), Kafka és a katasztrófizmus a kötetben nem kerülnek szóba. Ez a katasztrófa a poszt-auschwitzi szemlélet és állapot leképeződése.

A „Katasztrófa-képek” című rövid, kontextust kijelölő bevezetőt leszámítva a könyv szorosán Jeles András színházi tevékenységére fókuszál, és huszonnégy rövid fejezetben ad áttekintést Jeles 1975 és 2013 között megvalósult huszonnégy színházi munkájáról, illetve kiáltványban, kötetben, színpadi szövegben megfogalmazott színházi elképzeléseiről. Jeles színházi működésének lényegében magyar recepciója van, és a szerző épít is ennek a fogadtatástörténetnek a meghatározó szereplőire, így Balassa Péter, Forgách András, Pályi András, Földényi F. László, Márton László és mások írásaira. Könyve mellett, hogy esztétikai és bölcséleti regiszterekben mozog, nagyon alapos filológiai munka is, melyben felkutatja és feltárja a Jeles András naplói, füzetei, olvasmányai és a színpadi munkái (legyenek azok rendezések, saját színdarabok, színpadra alkalmazott szövegek) közötti szoros kapcsolódási pontokat. Egyfajta tüzetes olvasással kalauzol végig Darida Veronika a jelesi életmű színházi terepén, s villantja fel az egyes művek főbb szemléleti és filológiai karakterét.

Az elemzés rugalmas és evidens átjárását mutat a Jeles András által létrehozott színházi rendezések, színművek/drámák, színházi levelek/kiáltványok, naplók között, egységben kezelve és láttatva a színházi életművet, mintegy állapotként, amelynek premisszái változatlanok. Bár Darida Veronika a „katasztrófa” és az „Auschwitz” kategóriákon túl nem törekszik arra, hogy Jeles András színházi oeuvre-jét általánosan meghatározza, a jelen recenzió címébe kiemelt és a mottóban a kötetből idézett provokatív jelleg mindenképpen ilyen változatlan, uralkodó művészi jegynek, ismérvnek tekinthető. Ez a provokatív jelleg azonban nem az elérendő cél, nem a meghökkentés, nem a „polgárpukkasztás” értelmében van jelen, hanem egy, a saját útját járó és nem a körülmények kompromisszumai-val pepecselő alkotó műveinek *belső* karaktereként, s ily módon e rendezések és színházi/művészi nézetek *következményeként*. Aki pedig ezt

a pozíciót választja, az tisztában van vele, hogy „nincs közönség, nincs olvasó, nincs a tiédre hangoló szív – tehát nem kell senkire, semmire tekintettel lenni, [...] hagyd el a szemérmes vágyódást a többiek után, mert ez az otthonod: a senki földje” – ahogy ezt Jeles a *Büntetés században* írja. Ebből a pozícióból nézve lényegében indifferens, hogy „jó, avagy rossz”, azaz siker vagy bukás volt-e egy mű, egy előadás. A hitelesség és a következetesség számít.

Mivel Darida Veronika könyvében Jeles András teljes színházi munkássága (beleértve az ide kapcsolódó leveleket, kiáltványokat, naplórészleteket) tárgyba kerül, ezért a feldolgozás időnként vázlatyszerűnek hat, s ennek a lakonikusságnak néha áldozatátul esnek bizonyos – egy életmű kapcsán indokoltan tárgyalandó, illetve a színházban említést érdemlő – mozzanatok. (A *Szerbusz, Tolsztoj* című, az adott darabbal foglalkozó fejezet például mindössze szűk másfél oldal, egy öt-soros idézettel együtt is csupán 29 sor.)

Jeles András rendezői gyakorlata és színházi szemlélete kapcsán érdekes és érdemes lett volna azokat az előzményeket, párhuzamokat is bemutatni, amelyek Jelest az európai, illetve a magyar színháztörténet összefüggésében is elhelyezik. Például a nem hivatásos vagy nem hírneves színészekkel folytatott munkája kapcsán óhatatlanul felvetődik a nagy színházi újítókkal vagy radikális kísérletezőkkel vonható párhuzam, akik koruk színházában mérhetetlenül csálódva amatőrök és civilek bevonásával próbáltak újfajta színházat teremteni. Mint a színházi naturalizmus egyik megalapítója, André Antoine, vagy a látomásosan teátrális hieroglifákat színre vivő Antonin Artaud, vagy a karmesteri és rendezői szerepet magára vevő, festőkkel, civilekkel az emlékezés rítusait színpadra állító Tadeusz Kantor, illetve az olyan, két világháború közötti magyar avantgárd színházi kísérletezők, mint Mácza János vagy Palasovszky Ödön.

E kontextus(ok) felvázolása mellett ugyancsak indokolt lett volna a megvalósult Jeles-előadások esetében az eleven színház olyan mozzanataira is kitérni, mint az előadásokban szereplő személyek, akiket a kötet a legtöbb esetben teljesen említetlenül hagy. A könyv az alcíme szerint „egy színházi gondolkodás bemutatása”, ami részben indokolhatja, hogy a konkrét előadások konkrét szereplőit, akik testükkel, hangjukkal teremtik meg az egyes produkciók érzéki elemeit, ne említsék meg, de mégis színházról van szó, ahol nem mindegy, kit láthatunk egy adott szerepben. A szereposztás is része a színházi gondolkodásnak, az amatőrökre, sérültekre, hajléktalanokra vagy ismert színészekre való szereposztás már önmagában is koncepcionális természetű. A kötet azonban a legtöbb esetben átsiklik a „közreműködők” felett, s erre most csak egyetlen olyan példát említek, ahol – eltérően a Monteverdi Birkózókör keretében, a Merlinben vagy (részben) a Városi Színházban, illetve a színinövendékekkel létrehozott rendezésektől – a színházi élet ismert tagjairól van szó. Úgy ír a könyv Jelesnek az 1997-ben a Radnóti Színházban megrendezett Genet *Cselédek* című előadásáról (87–90. o.), hogy nem írja le a három női szerepet játszó színész, Görög László, Kulka János és Bálint András nevét, és színészi játékkal sem foglalkozik. (A kötet függeléke tartalmaz egy „Jeles András

színházi rendezései” című teatrogرافیát, de abban csak adatszerűen vannak feltüntetve az egyes előadások közreműködői.) Mindez általában is jellemzi a kötetben az egyes előadásokról szóló elemzéseket.

E recenzió keretében – ha már a kötet filológiai érnyeit említettem – indokolt egy tévedésre is rámutatni. Jeles nézetei kapcsán a színészetnek a bábokkal való kapcsolatával összefüggésben Darida Veronika azt írja, hogy Kleistnek „*A marionettszínházról*” című esszéjét angolul először Craig publikálta *The Marionett* című folyóiratában” (103. o.). Craig azonban sohasem adott ki ilyen című lapot – a *The Mask* folyóiratról lehet szó. Nemrégiben Földényi F. László írt tanulmányt Craig és Kleist bábteóriájának kapcsolatáról, s a következőt állapítja meg: „Semmi nem utal arra, hogy amikor Edward Gordon Craig 1908 áprilisában közzétette *A színész és az Über-Marionett* című esszéjét, ismerte volna Heinrich von Kleist *A marionettszínházról* című írását. [...] 1912 októberében Craig a folyóirat teljes számát a marionetteknek szánta. De miközben sok mindenkinek szót ad, egy szóval nem említi Kleistet, aki minden idők legzseniálisabb esszéjét írta meg a marionettekről. Később is hiába keresni a nevét: a *The Mask*, a XX. századnak ez a talán legfontosabb színházi folyóirata 1929 decemberében úgy ért véget, hogy a 21 év alatt Kleist neve egyetlenegyszer sem szerepelt benne.” (Földényi F. László: *A Halál és az Über-Marionett. Jelenkor*, 2012/I. 41. o.)

A fenti kritikai észrevételekkel együtt is jelentős eseménynek tekinthető Darida Veronika kötetének megjelenése, amely a *Drámai eseményektől a Valahol Oroszországban* előadásán át az *Auschwitz működik* című bemutatóig kézikönyvként, katalógusként is szolgál Jeles András színházi munkásságának áttekintéséhez. Jeles pályáivének végigkövetése, gondolkodásmódjának bemutatása eredeti és úttörő vállalkozás, és részben a munka úttörő volta magyarázhatja azokat a hiányosságokat, amelyekről a fentiekben szó esett.

Végezetül a provokáció és a siker kapcsán érdemes megemlíteni Samuel Beckett ezzel a kérdéssel kapcsolatos álláspontját, amit sok szempontból rokonnak tekinthetünk Jeles András színházi gondolkodásmódjával és művészi szemléletével. Beckett az 1956 januárjában a *Godot-ra várva* amerikai bemutatójával megbukó rendezőnek, Alan Schneidernek a következőt írta egy levélben: „A nyilvánosság előtti siker vagy bukás sosem számított sokat nekem, sőt, otthonosabban érzem magam az utóbbiban, miután mélyeket szívhattam ennek frissítő levegőjéből egész írói pályám során, egészen a legutóbbi évekig.”

Aki a katasztrófát, a provokációt, az olyan „Színházi Laboratóriumot” tekinti alapelvnek, amelyben „a kísérletek vagy »előadás« formát öltenének, vagy nem” (*Töredékek*. Bp., 1993, 52. o.), azaz ahol nem a közönség vagy a kritika, vagy a szakma elismerésének a kivívása a cél, az nem a sikerre figyel, hanem olyan távlatokra, amelyek kívül esnek a hétköznapi megalkuvásain, kompromisszumain.

Darida Veronika: Jeles András és a katasztrófa színháza
(egy színházi gondolkodás bemutatása).
Budapest, Kijárat Kiadó, 2014.



tex tú ra

2014

KÉPZŐMŰVÉSZET - IRODALOM - SZÍNHÁZ

SZÉPMŰVÉSZETI
MÚZEUM

PREMIER | 09.25.

RENDEZŐK | PELSÓCZY RÉKA ÉS TÖRÖK FERENC
TOVÁBBI ELŐADÁSOK | 10.02. | 10.21. | 11.11. | 11.19. | 11.25.
WWW.SZEPMUVESZETI.HU

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

Così fan tutte

Wolfgang Amadeus Mozart

Opera két felvonásban, olasz nyelven, magyar és angol felirattal

Szövegíró ▶ Lorenzo Da Ponte
Koreográfus ▶ Nádasdy András
Jelmeztervező ▶ Zimula Sylvia Hanáková
Karmester ▶ Halász Péter, Vashegyi György

Bemutató ▶ 2014. október 10., Operaház

További előadások ▶ 2014. október 12., 16., 18., 21., 24., 26., november 14., 16., 18., 22.

Rendező ▶ Jiří Menzel
Díszlettervező ▶ Zöldy Z Gergely
Karigazgató ▶ Strausz Kálmán

JIRÍ MENZEL
ELSŐ OPERARENDEZÉSE
MAGYARORSZÁGON!

Médiapartner: **ELLE**

www.opera.hu | www.facebook.com/0perahaz